

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
Jatkotutkinto-osasto
Yleisesikuntaupseerikurssit

**SOTAHISTORIAN OPETUKSEN KEHITYS PUOLUSTUSVOIMIEN VAKINAI-
SEN VÄEN UPSEERIKOULUTUKSESSA - SOTAHISTORIAN OPETUKSEN
KEHITTYMINEN 1920-LUVULTA 1950-LUVULLE**

Diplomityö

Kapteeni
Max Sjöblom
Maasotalinja 43

Heinäkuu 1995

LINJA Maasotalinja 43	OPINTOSUUNTA Yleinen	
TEKIJÄ Kapteeni Max Sjöblom	N:O	
DIPLOMITYÖN NIMI Sotahistorian opetuksen kehitys puolustusvoimien vakinaisen väen upseerikoulutuksessa - Sotahistorian opetuksen kehittyminen 1920-luvulta 1950-luvulle		
OPPIAINE, JOHON TYÖ LIITTYY Historia		
AIKA Heinäkuu 1995	TEKSTISIVUJA 141	LIITESIVUJA 7
TIIVISTELMÄ <p>Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää vakinaisen väen upseerien sotahistorian opetuksen päämääriä, sisältöä ja toteutusta eri koulutustasoilla, opetuksen kehittymistä 1920-luvulta 1950-luvulle sekä opetukseen vaikuttaneita tekijöitä.</p> <p>Tutkittavat asiat ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mitkä olivat sotahistorian opetuksen päämäärät ja sisältö eri kursseilla, - miten opetusta annettiin eri kursseilla, - mitkä tekijät ja ketkä henkilöt vaikuttivat opetukseen, - miten opetus kehittyi tai muuttui sekä - millaisia havaintoja tai arvioita opetuksesta ja sen kehityksestä voidaan tehdä niiden ymmärtämiseksi. <p>Pääasiallisena tutkimusmenetelmänä on ollut arkistolähteisiin ja kirjallisuuteen perustuva Ex post facto-tutkimus. Lisäksi työssä on käytetty kvalitatiivisia ja osittain myös kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimusnäkökulma on ollut pedagoginen eli opetuksen päämääriä ja opetusmenetelmiä selvittävä.</p> <p>Sotahistoria sisällytettiin vakinaisen väen upseerien koulutukseen jo alkuvaiheista lähtien. Opetuksen kehitysvaiheet ovat olleet yhteydessä ulkoisissa tekijöissä tapahtuneisiin murroksiin (itsenäistyminen ja Suomen sodat) sekä opetuksen yhdenmukaisuuteen ja jatkuvuuteen eri kurssitasoilla. Tärkeimmät sotahistorian opetuksen kehittymiseen vaikuttaneet tekijät olivat olosuhteissa tapahtuneet muutokset sekä opettajat.</p> <p>Lähdemateriaalin runkona on käytetty sota-arkistossa olevia alkuperäisiä asiakirjoja sekä upseerikoulutusta käsitteleviä aikaisempia tutkimuksia. Täydentävinä lähteinä on käytetty upseerikoulutusta ja sotakouluja käsittelevää kirjallisuutta ja eräitä opinnäytteitä.</p>		
AVAINSANAT Vakinaisen väen upseerikoulutus, sotahistorian opetus, opetuksen kehittyminen, päämäärät, sisältö ja tuntimäärät		
SÄILYTYSPIIKKA Maanpuolustuskorkeakoulun yleisesikuntaupseerikurssien kurssikirjasto		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	1
1.2	Tutkimuksen rakenne ja sisältö	4
1.3	Tutkimusmenetelmät ja lähteet	6
2	VAKINAISEN VÄEN UPSEERIEK KOULUTUSJÄRJESTELYT 1920-LUVULTA 1950-LUVULLE	7
2.1	Koulutuksen taustatekijät ja perusteet	7
2.1.1	Koulutuksen alkuvaiheet vuosina 1919 - 1939	7
2.1.2	Koulutustoiminta sotien aikana ja välittömästi sen jälkeen	11
2.2	Peruskoulutuksen yleisjärjestelyt	14
2.3	Jatkokoulutuksen yleisjärjestelyt	19
2.4	Korkeakoulutuksen yleisjärjestelyt	25
2.5	Havainnot koulutusjärjestelyistä	30
3	SOTAHISTORIAN OPETUS VAKINAISEN VÄEN UPSEERIEK PERUSKOULUTUKSESSA	32
3.1	Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät	32
3.1.1	Ennen sotia annetun opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät	32
3.1.2	Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät sotien aikana ja sen jälkeen	36
3.2	Sotahistorian opetuksen toteutus	41
3.2.1	Opetusolosuhteet, opetusmenetelmät ja -materiaali	41
3.2.2	Opettajat	45
3.3	Sotahistorian opetus meri- ja ilmavoimien vakinaisen väen upseerien peruskoulutuksessa	47
3.3.1	Merikadettien sotahistorian opetus	47
3.3.2	Ilmavoimien kadettien sotahistorian opetus	49

3.4	Havainnot sotahistorian opetuksesta vakinaisen väen upseerien peruskoulutuksessa	50
4	SOTAHISTORIAN OPETUS VAKINAISEN VÄEN UPSEERIEN JATKOKOULUTUKSESSA	53
4.1	Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät komentaja- ja majurikursseilla	53
4.2	Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät kapteenikursseilla	58
4.3	Sotahistorian opetuksen toteutus	61
4.3.1	Opetusolosuhteet, opetusmenetelmät ja -materiaali	61
4.3.2	Opettajat	63
4.4	Havainnot sotahistorian opetuksesta vakinaisen väen upseerien jatkokoulutuksessa	65
5	SOTAHISTORIAN OPETUS SOTAKORKEAKOULUSSA	68
5.1	Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät	68
5.1.1	Ennen sotia annetun opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät	68
5.1.2	Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät sotien jälkeen	73
5.2	Sotahistorian opetuksen toteutus	75
5.2.1	Opetusolosuhteet, opetusmenetelmät ja - materiaali	75
5.2.2	Opettajat	79
5.3	Sotahistorian osuus Sotakorkeakoulun pääsytkinnoissa	81
5.4	Havainnot sotahistorian opetuksesta Sotakorkeakoulussa	84

6	HAVAINNOT SOTAHISTORIAN OPETUKSEN KEHI- TYKSESTÄ JA MERKITYKSESTÄ VAKINAISEN VÄEN UPSEERIKOULUTUKSESSA	88
6.1	Havainnot sotahistorian opetuksen kehi- tyksestä	88
6.2	Arvio sotahistorian opetuksen merkityk- sestä vakinaisen väen upseerien koulu- tuksessa	92
7	YHDISTELMÄ	94
	VIITTEET	98
	LÄHTEET	129
	LIITTEET	

SOTAHISTORIAN OPETUKSEN KEHITYS PUOLUSTUSVOIMIEN VAKINAISEN VÄEN UPSEERIKOULUTUKSESSA - SOTAHISTORIAN OPETUKSEN KEHITTYMINEN 1920-LUVULTA 1950-LUVULLE

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tässä tutkimustyössä käsitellään puolustusvoimien vakinaisen väen upseereille annettua sotahistorian opetusta upseerikoulutuksen käynnistymisestä 1950-luvulle. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää sotahistorian opetuksen päämääriä, sisältöä ja toteutusta eri koulutustasoilla, opetuksen kehittymistä kyseessä olevana ajanjaksona sekä opetukseen vaikuttaneita tekijöitä. Tutkimustyö on edellyttänyt myös vakinaisen väen upseerien koulutusjärjestelyjen selvittämistä melko laajasti, jotta on voitu liittää sotahistorian opetuksen kehitys siihen kokonaisuuteen, jonka puitteissa opetusta on annettu.

Vakinaisen väen upseerien koulutusjärjestelyjä ja koulutuksen kehittymistä on tutkittu jo aikaisemmin, ja aihetta on käsitelty useissa eri tutkimuksissa ja kirjoissa. Niissä käsitellään jonkin verran myös sotahistorian opetusta, mutta vain pienenä osana muuta koulutusta. Varsinaisesti sotahistorian opetusta koskevaa tutkimusta sen sijaan ei ole aikaisemmin tehty./

Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään, millaista sotahistorian opetus oli vakinaisen väen upseerien eri kursseilla. Tutkimuksen näkökulma on pedagoginen, eli opetuksen päämääriä ja toteutusta selvittävä. Lisäksi työssä selvitetään, miten sotahistorian opetus kehittyi kokonaisuudessaan käsiteltävänä olevana ajanjaksona. Tutkimustyön tavoitteena on antaa vastaus seuraaviin kysymyksiin:

- mitkä olivat sotahistorian opetuksen päämäärät ja sisältö eri koulutustasoilla ?
- miten opetusta annettiin eri kursseilla (opetusmenetelmät ja -materiaali) ?
- mitkä tekijät ja ketkä henkilöt vaikuttivat opetukseen ?
- miten opetus kehittyi tai muuttui ?
- millaisia havaintoja tai arvioita opetuksesta ja sen kehityksestä voidaan tehdä niiden ymmärtämiseksi ?

Tutkimustyön lähtökohtana on ollut, että vakinaisen väen upseerien koulutuksessa annettu sotahistorian opetus on kehittynyt eri vaiheissa erilaisten tekijöiden vaikutuksesta. Kehityksen suunta, laatu ja voimakkuus ovat olleet riippuvaisia niistä tekijöistä, joiden vaikutus sotahistorian opetuksen toimintakenttään on ollut suurin kyseessä olevan ajanjakson aikana. Sotahistorian opetuksen toimintakenttä vakinaisen väen upseerikoulutuksessa on esitetty liitteessä 1.

Tässä työssä sotahistorian opetukseen vaikuttaneet tekijät on jaettu kahteen osakokonaisuuteen riippuen siitä, mistä suunnasta opetukseen on vaikutettu. Tässä tutkimuksessa opetuksen kehitykseen vaikuttavilla sisäisillä tekijöillä tarkoitetaan kaikkia niitä vaikuttajia ja vaikutteita, jotka ovat kyseessä olevaan koulutusjärjestelmään kuuluvia. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi oppilaat, opettajat, opetusolosuhteet sekä opetusmateriaali. Sen sijaan opetuksen kehitykseen vaikuttavia ulkoisia tekijöitä ovat kaikki ne vaikuttajat ja vaikutteet, jotka eivät kuulu itse koulutusjärjestelmään. Tällaisia tekijöitä ovat esi-

merkiksi ulkomaat, yhteiskunta, puolustusvoimat sekä koulutukseen annetut resurssit.

Työssä on keskitytty vain tärkeimpien upseerikoulutusta antavien sotilasopetuslaitosten; Kadettikoulun (Maasotakoulun), Taistelukoulun ja Sotakorkeakoulun sotahistorian opetuksen kehityksen tutkimiseen. Näin on ollut mahdollista tutkia sotahistorian opetuksen kehittymistä kokonaisuutena koko käsiteltävän ajanjakson aikana. Muiden vakinaisen väen upseereille koulutusta antavien sotilasopetuslaitosten (sotakoulujen) tai vastaavien kurssien sotahistorian opetusta on käsitelty vain lyhyesti. Tämä on tehty siitä syystä, että pääosa upseereista on saanut aselajista tai puolustushaarasta riippumatta suurimman osan sotahistorian opetuksesta kyseessä olevien koulujen eri kursseilla ja muiden koulujen pitämällä kursseilla on käytetty sotahistorian opetuksessa samoja opetusohjelmia sekä opettajia.

Ajallisesti tutkimus käsittää kaksi osakokonaisuutta; sotia edeltäneen ajan sekä sotien ja välittömästi sen jälkeisen ajan 1950-luvun puoliväliin asti. Ajallinen jako osakokonaisuuksiin on tehty siitä syystä, että tutkimuksen raportointi on näin saatu selkeämmäksi ja opetukseen vaikuttavien tekijöiden erittely on voitu sijoittaa murrosvaiheisiin; itsenäistymiseen ja Suomen sotiin. Näin on voitu eritellä, miten Suomen itsenäistyminen ja sen jälkeen tapahtunut koulutuksen käynnistyminen vaikuttivat sotahistorian opetukseen sekä vaikuttiko sota ja sen jälkeisen ajan yleiset olosuhteet välittömästi sotahistorian opetukseen. Tutkimuksessa käsiteltävä ajanjakso vaihtelee eri koulutustasojen välillä, sillä koulutus on käynnistynyt eri tasoilla eri aikaan. Lisäksi 1950-luvulla annettua sotahistorian opetusta on tutkittu seuraavaan suurempaan koulutus uudistukseen asti, ja näin ollen ajallinen rajaus vaihtelee hieman eri koulutustasojen kesken.

Oppiaineena sotahistoriaan on ajanjaksosta ja kurssista riippuen kuulunut eri asioita, minkä takia sotahistorian tarkka määrittely on vaikeaa. Vakinaisen väen upseerien

eri kursseilla sotahistorian opetus muodostui varsinaiseen sotahistoriaan kuuluvien aiheiden lisäksi strategian ja yleisen historian aiheista. Varsinaisella sotahistorialla tarkoitettiin tuolloin historian haaraa, joka käsitteli erityisesti sotalaitosta, sotatapahtumia ja sodankäyntiä sekä osittain myös sotiin ja niiden tapahtumiin vaikuttaneita poliittisia, yhteiskunnallisia ja taloudellisia seikkoja¹. Strategialla taas tarkoitettiin sotataitoa, eli taitoa johtaa sotavoimia tarkoituksenmukaisesti sodan aikana sekä suorittaa tarpeelliset valmistelutyöt rauhan aikana². Se, mitä sotahistorialla oppiaineena eri kursseilla käytännössä tarkoitettiin, selviää kuitenkin parhaiten opetuksen päämääriä ja sisältöä tarkasteltaessa.

Tässä tutkimuksessa vakinaisen väen upseerikoulutuksella tarkoitetaan aktiiviupseereille kotimaassa annettua, pitempiaikaista (vähintään useita viikkoja) ja kurssimuotoista perus-, jatko- ja korkeakoulutusta. Muita vakinaisen väen upseereille tarkoitettuja kursseja tai koulutus-tilaisuuksia tutkimuksessa ei käsitellä, koska ne olivat kestoltaan lyhyitä ja epäsäännöllisiä eivätkä ne useinkaan sisältäneet sotahistoriaa.

1.2 Tutkimuksen rakenne ja sisältö

Tutkimus on jäsennelty siten, että vakinaisen väen upseerien eri koulutustasojen sotahistorian opetus on käsitelty omina kokonaisuuksina. Eri koulutustasojen sotahistorian opetusta käsittelevä pääluke on jaettu alalukuihin siten, että opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät on koottu omaksi kokonaisuudeksi sekä opetuksen toteutus omaksi kokonaisuudeksi. Alalukujen käsittelyssä on noudatettu sekä ajallista että asiakokonaisuuden mukaista järjestystä.

Työn toisessa luvussa selvitetään vakinaisen väen upseerien koulutuksen perusteet, eli miten vakinaisen väen upseerien koulutus oli järjestetty ja mitkä taustatekijät vaikuttivat koulutusjärjestelyihin. Vakinaisen väen upseerien koulutusjärjestelyt ja niissä tapahtuneet muutokset on

selvitetty varsin yksityiskohtaisesti, koska sotahistorian opetuksen kehittyminen ja siihen vaikuttaneet tekijät ovat olleet kiinteässä yhteydessä koulutusjärjestelyissä tapahtuneisiin muutoksiin. Erityisesti sotahistorian opetukseen varattujen tuntimäärien osuus kokonaistuntimäärästä on ollut pitkälti riippuvainen koulutusjärjestelyissä tehdyistä muutoksista ja painotuksista.

Toinen luku on jaettu viiteen alalukuun siten, että ensimmäisessä alaluvussa selvitetään koulutuksen taustatekijät ja perusteet, kolmessa seuraavassa alaluvussa selvitetään vakinaisen väen upseerien koulutusjärjestelyt koulutustasoittain ja viimeiseen alalukuun on koottu yleiset havainnot koulutusjärjestelyistä.

Kolmas luku käsittelee vakinaisen väen upseerien peruskoulutuksessa annettua sotahistorian opetusta. Luku on jaettu neljään alalukuun siten, että ensimmäisessä alaluvussa selvitetään Kadettikoulussa tai Maasotakoulussa annetun sotahistorian opetuksen päämäärät, sisältö ja tuntimäärät. Toisessa alaluvussa selvitetään, miten opetus toteutettiin. Kolmannessa alaluvussa selvitetään lyhyesti, miten sotahistorian opetus toteutettiin meri- ja ilmavoimien upseerien peruskoulutuksessa. Neljänteen alalukuun on koottu havainnot peruskoulutuksessa annetusta sotahistorian opetuksesta.

Neljäs luku käsittelee vakinaisen väen upseerien jatkokoulutuksessa annettua sotahistorian opetusta, ja viidennessä luvussa selvitetään Sotakorkeakoulussa annettua sotahistorian opetusta. Lukujen rakenne ja alalukujen sisältö vastaavat pääosiltaan kolmatta lukua. Neljännessä luvussa eri jatkokoulutustasojen sotahistorian opetus on jaettu vielä omiin alalukuihin. Lisäksi viidennessä luvussa on käsitelty omana alalukuna sotahistorian osuutta Sotakorkeakoulun pääsytutkinnoissa.

Kuudennessa luvussa esitetään kooste sotahistorian opetuksen kehityksestä ja siihen vaikuttaneista tekijöistä kokonaisuutena. Lisäksi kuudennessa luvussa arvioidaan sota-

historian opetuksen merkitystä vakinaisen väen upseerikoulutuksessa.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja lähteet

Pääasiallisena tutkimusmenetelmänä on ollut arkistolähteisiin ja kirjallisuuteen perustuva Ex post facto-tutkimus. Lisäksi työssä on käytetty kvalitatiivisia ja osittain myös kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä.

Lähdemateriaalin runkona on käytetty Sota-arkistossa olevia alkuperäisiä asiakirjoja sekä upseerikoulutusta käsitteleviä aikaisempia tutkimuksia. Täydentävinä lähteinä on käytetty upseerikoulutusta ja sotakouluja käsittelevää kirjallisuutta ja eräitä opinnäytteitä. Lähdekritiikki on esitetty pääosin viitteissä.

Tutkimuksen tärkeimpinä lähteinä ovat olleet Sota-arkistossa säilytettävät alkuperäiset opetussuunnitelmat ja koulutuskertomukset. Kadettikoulun, Maasotakoulun ja Sotakorkeakoulun osalta opetussuunnitelmat ja koulutuskertomukset ovat säilyneet hyvin, ja niistä on voinut tehdä varsin luotettavia havaintoja sotahistorian opetuksen kehityksestä. Sen sijaan komentaja- ja kapteenikurssien opetussuunnitelmia ja koulutuskertomuksia on ollut vaikea löytää, koska esimerkiksi ensimmäisistä komentajakursseista ei tehty lainkaan omia kurssikertomuksia ja sotien jälkeen järjestettyjen komentaja- ja kapteenikurssien opetussuunnitelmat ja kertomukset puuttuvat osittain arkistosta.

Vakinaisen väen upseerien koulutusjärjestelyjä käsittelevä luku perustuu pääosin aihetta käsitteleviin aikaisempiin tutkimuksiin. Pääosa luvussa esitettävistä tiedoista perustuvat useampaan eri lähdeteokseen, ja näin ollen tietojen voidaan arvioida olevan varsin oikeita ja luotettavia.

Muita tutkimuksen kannalta tärkeitä lähteitä ovat olleet yleisesikunnan, Puolustusvoimien pääesikunnan sekä Päämajan upseerikoulutusta käsittelevien osastojen ja toimisto-

jen arkistot, eversti Mikolan haastattelu, eversti Hannulan ja eversti Nurmion yksityiskokeelmat sekä sotahistorian opettajien nimikirjaotteet.

2 VAKINAISEN VÄEN UPSEERIEEN KOULUTUSJÄRJESTELYT 1920-LUVULTA 1950-LUVULLE

2.1 Koulutuksen taustatekijät ja perusteet

2.1.1 Koulutuksen alkuvaiheet vuosina 1919 - 1939

Vapaussodan päättymisen jälkeen sotavoimien rauhan kannalle palauttaminen ja rauhan ajan puolustusvoimien luominen synnytti upseeripulan, koska sotaväen lakkauttamisen seurauksena Suomessa oli vähän koulutettuja upseereita. Lisäksi monet sotaan osallistuneet palasivat sodan päätyttyä siviilitehtäviinsä³. Kun lisäksi osa vapaussodan aikana johtajina toimineista oli saanut upseerinarvon ilman erityistä sotilaskoulutusta, syntyi tarve poistaa ilmenneet puutteet ja yhtenäistää asevoimien koulutus⁴.

Koulutus käynnistettiin aluksi saksalaisten johdolla. Kun saksalaiset joulukuussa 1918 joutuivat poistumaan Suomesta, siirtyi vastuu upseerikoulutuksen järjestelyistä suomalaisille.⁵

Suomalaisten käynnistäessä upseerikoulutusta ulkoisilla tekijöillä oli suuri merkitys, sillä muusta virkamieskunnasta poiketen puolustuslaitokselta puuttui valmiit järjestelyt 1890-luvulla tehdystä suomalaisen sotaväen lakkauttamisesta johtuen. Puolustusvoimien tehtäviin, rakenteeseen ja sen käyttöön annettuihin resursseihin vaikuttivat lisäksi vallitsevat poliittiset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Alkuvaiheessa myös ulkomailta saaduilla vaikutteilla oli suuri merkitys.⁶

Vapaussodan seurauksena vasemmiston ja oikeiston suhtautuminen puolustusvoimiin oli vastakkainen. Vasemmisto suhtautui kaikkeen puolustusvoimia koskevaan kielteisesti ja

piti maanpuolustusta osana porvarillista valtiokoneistoa. Oikeisto sen sijaan suhtautui yleensä positiivisesti maanpuolustuskysymyksiin. Mielipide-erot heijastuivat eduskunnan työskentelyn kautta maanpuolustuksen saamiin resursseihin.⁷

Alkuvaiheessa koulutuksen järjestämistä vaikeutti koko maanpuolustuksen väliaikaisuus, sillä puolustuslaitoksen ja puolustusministeriön virat määrättiin vuoteen 1926 saakka vain vuodeksi kerrallaan budjettipäätösten perusteella.⁸

Koulutusjärjestelmän kehittämistä vaikeutti myös puolustuslaitoksen johdossa vallinnut ristiriitainen tilanne. Puolustuslaitoksen johto oli alkuvaiheessa Venäjällä palvelleiden tai vanhan väen upseerien käsissä. Jääkäriupseerit eivät luottaneet vanhojen upseerien isänmaallisuuteen ja olivat tyytymättömiä upseerien ammatilliseen jatkokoulutukseen. Tilanne kärjistyi keväällä 1924 olleeseen upseerilakkoon, jonka seurauksesta puolustusvoimien johdossa tehtiin vaihdoksia.⁹

Jääkäriupseerien voittoon päättyneen valtataistelun jälkeen alkoi vähitellen puolustuslaitoksen vakinaistumiseen johtanut kehitys. Maanpuolustuksen ongelmien ratkaisemiseksi hallitus asetti vuonna 1923 komitean tutkimaan puolustuskysymystä kokonaisuudessaan ja tekemään sitä koskevia esityksiä. Puolustusrevisionin nimellä tunnettu komitea sai työnsä päätökseen vuonna 1926, mutta hallitus ei voinut antaa revisionin mietinnön mukaista esitystä eduskunnalle.¹⁰

Maanpuolustuksen ongelmien ratkomiseen johtava työ saatiin kuitenkin käyntiin. Ensimmäisinä toimenpiteinä yksinkertaistettiin johdon organisaatiota ja ryhdyttiin korjaamaan upseerikoulutuksen puutteita.¹¹

Eduskunnan hyväksyttyä 4. heinäkuuta 1924 lain upseerikoulutuksesta Suomessa, kyettiin asetuksilla vakiinnuttamaan vuodesta 1919 upseerien peruskoulutusta antaneen Kadetti-

koulun toiminta sekä käynnistämään yleisesikuntaupseerikoulutus Sotakorkeakoulussa.¹²

Maanpuolustuksen vakinaistaminen sai lopullisen ratkaisun, kun hallitus antoi vuoden 1926 valtiopäivillä lakiesitykset puolustusministeriön sekä puolustuslaitoksen viroista ja toimista. Lait tosin äänestettiin vasemmiston voimin yli vaalien, joten ne astuivat voimaan vasta joulukuussa 1927.¹³

Alkuvaiheessa ulkomaiden merkitys puolustusvoimien toimintaan oli huomattava. Ensinnäkin suurin osa suomalaisista upseereista oli saanut koulutuksensa ulkomailla. Lisäksi suomalaiset joutuivat turvautumaan ulkomaisiin asiantuntijoihin ja ulkomailla saatavaan jatkokoulutukseen. Malleja ja kokemuksia haettiin pääasiassa Saksasta, Ruotsista, Englannista ja Ranskasta. Myös muissa maissa käytiin hakemassa oppia.¹⁴

Saksalaisten vaikutus näkyi jääkärien ja suojeluskuntien takia koulutuksessa pitkään, joskin Venäjällä koulutuksensa saaneiden ja ruotsalaisten upseerien panos oli huomattava¹⁵. Ulkomaisia asiantuntijoita käytettiin puolustuslaitoksen kehittämiseen sekä opettajina sotakouluissa. Lisäksi suomalaisia upseereita lähetettiin oppilaiksi ulkomaiden sotakouluihin ja lyhyemmille tutustumiskäynneille¹⁶.

Upseerikoulutuksen käynnistyessä se oli alkuvaiheessa hyvin kirjavaa, sillä rauhan ajan puolustusvoimien upseeritarve ja upseerien vaihteleva koulutuksellinen lähtötaso pakotti poikkeuksellisiin ratkaisuihin koulutuksen järjestämiseksi. Varsinaisen kurssimuotoisen opetuksen lisäksi järjestettiin erillisiä aktiivi- ja kuuntelu-upseerikursseja¹⁷. Myös Sotakorkeakoulussa jouduttiin järjestämään varsinaisen yleisesikuntaupseerikoulutuksen rinnalla itsenäisten joukko-osastojen ja pataljoonien komentajille erityisiä komentajakursseja¹⁸.

Puolustusvoimien vakinaisen väen upseerien koulutusjärjestelmä vakiintui 1930-luvun alussa, ja poikkeuksellisista kursseista voitiin luopua vuoteen 1935 mennessä. Samalla koulutuksen sisältö yhtenäistyi.¹⁹

Lokakuussa 1924 annetussa asetuksessa Sotakorkeakoulu oli määrätty perustettavaksi vain väliaikaisesti siten, että sen toimiaika olisi päättynyt vuonna 1930. Koulun toiminta pääsi kuitenkin jatkumaan keskeytyksettä, sillä maaliskuussa 1929 hallitus jätti eduskunnalle esityksen uudeksi laiksi upseerien opetuslaitoksista, ja esitykseen sisältyi myös Sotakorkeakoulun vakinaistaminen. Eduskunta hyväksyi uuden lain ja tasavallan presidentti vahvisti sen maaliskuussa 1930.²⁰

Lain pohjalta annettiin lokakuussa 1930 uusi asetus Sotakorkeakoulusta. Siinä koulun tehtävät säilytettiin pääosin ennallaan, ja niin koulun toiminta pääsi jatkumaan vakiintuneita muotoja noudattaen. Uuden upseerikoulutusta koskevan lain pohjalta annettiin lokakuussa 1930 myös Kadettikoulusta uusi asetus. Siinä vahvistettiin Kadettikoulun pituudeksi kaksi vuotta, määrättiin uudesta linjajaosta sekä pääsyvaatimuksista.²¹

Aktiiviupseerien yleissotilaallinen ja aselajijatkokoulutus oli toteutettu 1920-luvun alkupuoliskolla lähes yksinomaan joukko-osastoissa ja esikunnissa. Joukko-osastoissa tapahtuvan jatkokoulutuksen epäkohdat ilmenivät kuitenkin pian, sillä joukko-osastoilla ei ollut riittävää pätevyyttä upseerien jatkokoulutuksen järjestämiseksi eikä upseereita voitu vaatia opiskelemaan työn ohessa. Puutteen poistaminen edellytti yhteisen ja yhtenäisen jatkokoulutuksen järjestämistä.²²

Vuonna 1927 majuri H Olkkonen laati yleisesikunnan antaman tehtävän perusteella muistion upseeriston jatkokoulutuksen järjestelyistä. Muistion pohjalta käynnistettiin upseerien yhtenäinen jatkokoulutus syyskuussa 1927 perustetussa Taistelukoulussa.²³

Koulutuksen vakiintumisen ohella myös poliittiset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset tekijät muuttuivat 1930-luvun kuluessa maanpuolustukselle edullisiksi. Valtion parantunut taloudellinen tilanne 1930-luvun jälkimmäisellä puoliskolla mahdollisti maanpuolustustoimintojen kehittämisen. Kansainvälisen tilanteen kiristyminen ja vapaussodan aikaisten haavojen paraneminen muuttivat myös vasemiston suhtautumista maanpuolustukseen.²⁴

2.1.2 Koulutustoiminta sotien aikana ja välittömästi sen jälkeen

Talvisodan alkaessa useimpien sotakoulujen toiminta keskeytyi opettajien ja oppilaiden siirtyessä sodan ajan tehtäviin. Kadettikoulun vanhemman kurssin opinnot keskeytettiin ylimääräisten harjoitusten alkaessa syksyllä 1939 nuoremman kurssin jatkaessa opintojaan kiihdytetyllä vauhdilla joulukuun loppuun asti. Taistelukoulun ja Sotakorkeakoulun varsinainen toiminta keskeytyi kokonaan sotien ajaksi.²⁵

Talvisodan päätyttyä maassa vallitsi edelleen epävarma tilanne, ja sodan seurauksena maa- ja ilmavoimissa oli suuri upseeripula. Tilanteen parantamiseksi aloitettiin Kadettikoulussa toukokuussa 1940 uusi kurssi, jolle otettiin tavallista enemmän oppilaita. Epävarmasta tilanteesta ja puolustusvoimien järjestelytoimista johtuen koulutusta ei kuitenkaan voitu aloittaa Taistelukoulussa eikä Sotakorkeakoulussa.²⁶

Aktiiviupseerien peruskoulutuksen järjestämiseksi Kadettikoulun johtaja eversti I Salmio laati kesäkuussa 1940 uuden koulutussuunnitelman, joka olikin sitten koulutuksen pohjana sotien välisen ajan. Koulutuksen järjestämistä tosin vaikeutti opettajapula, sillä koulutettavien lukumäärän lisääntyminen, kasvaneet suunnittelu- ja valmistelutehtävät sekä kouluttajien oma koulutustarve vähensivät opettajaresursseja.²⁷

Jatkosodan alkaessa jouduttiin sotakoulujen toiminta jälle- keskeyttämään joko kokonaan tai tilapäisesti. Myös käynnissä olevat kadettikurssit jouduttiin keskeyttämään, eikä aktiiviupseerien peruskoulutusta jatkettu enää hyök- käysvaiheen aikana vuonna 1941.²⁸

Toukokuussa 1942 eversti Salmio laati uuden suunnitelman maa- ja ilmavoimien aktiiviupseerien peruskoulutuksesta. Uusi suunnitelma oli tullut ajankohtaiseksi, koska puolus- tusvoimissa oli syntymässä suuri puute nuoremmista aktii- viupseereista²⁹. Kadettikoulun nimi oli myös ehtinyt muut- tua Maasotakouluksi heinäkuussa 1941 annetussa uudessa laissa upseerien opetuslaitoksista³⁰.

Jatkosodan päätyttyä syyskuussa 1944 sota jatkui vielä Pohjois-Suomessa saksalaisia vastaan. Samanaikaisesti Suo- men armeija oli palautettava ennen talvisotaa olleeseen rauhan ajan vahvuuteen. Sen puitteissa suomalaiset saivat järjestää myös upseerikoulutuksen.³¹

Olosuhteet koulutuksen järjestämiseksi olivat vaikeat. Huono taloudellinen tilanne, maan sisäpoliittinen levotto- muus ja ulkopoliittinen epävarmuus vaikeuttivat puolustus- voimien toimintaa. Lisäksi Moskovan välirauhansopimuksen määräykset ja Liittoutuneiden valvontakomissio rajoittivat koulutuksen organisointia sekä toimeenpanoa.³²

Maanpuolustuksen arvostuksen lasku tappiolliseksi tulkitun sodan ja sotaväsymyksen seurauksena vähensivät puolustus- voimien arvostusta, eikä maanpuolustukseen haluttu sodan jälkeisinä vuosina sijoittaa valtion varoja. Lisäksi ar- vostuksen aleneminen ja epävarmuus puolustusvoimien tule- vaisuudesta vähensi halukkuutta upseerin ammattiin.³³

Liittoutuneiden valvontakomission asettamat kiintiöt vai- keuttivat vuosina 1945 - 1947 kantahenkilöstön koulutta- mista. Lisäksi valtioneuvoston vuoden 1945 alkupuoliskolla asettaman Puolustusrevisiokomitean työn viivästyminen hi- dasti puolustusvoimien organisaation kehittämistä ja vai- kutti näin myös koulutusolosuhteisiin.³⁴

Epäedullisista olosuhteista huolimatta toimenpiteet rauhan ajan koulutuksen järjestämiseksi käynnistettiin nopeasti. Sodanjälkeisessä tilanteessa koulutustarve oli suuri, mutta kiintiöt rajoittivat koulutukseen osallistuvien määrää. Tästä syystä oli tarkoin harkittava keitä ja mitä koulutettaisiin. Tärkeimmäksi tuolloin katsottiin majurien ja kapteenien jatkokoulutus, koska he olivat kohonneet sotien aikana korkeisiin tehtäviin eivätkä olleet ehtineet saada tehtävien edellyttämää koulutusta.³⁵

Marraskuussa 1944 annettiin käsky maavoimien siirtymisestä uuteen kokoonpanoon. Sen perusteella sotilasopetuslaitokset palautuivat suunnilleen vuoden 1939 kokoonpanoihin ja Viipuria lukuunottamatta myös vanhoihin sijoituspaikkoihin³⁶. Vakinaisen väen upseerien peruskoulutus käynnistyi Maasotakoulussa tammikuussa 1946, jonka jälkeen toiminta jatkui säännöllisesti. Käskyn jälkeen käynnistyi vähitellen myös Taistelukoulun ja Sotakorkeakoulun toiminta. Taistelukoulussa aloitettiin kesäkuussa 1945 ensimmäisenä kurssina yleinen komentajakurssi. Sotakorkeakoulu käynnisti toimintansa tammikuussa 1946, jolloin alkoi poikkeuksellisesti vain yhden vuoden kestänyt ensimmäinen yleinen kurssi ja kolmivuotinen sotateknillinen kurssi³⁷.

Pariisin rauhansopimuksen astuessa voimaan vuonna 1947 kumoutuivat valvontakomission antamat erikoismääräykset, ja sen jälkeen koulutusta voitiin antaa yksinomaan rauhansopimuksen asettamin rajoituksin³⁸. Puolustusrevisiokomitea sai maaliskuussa 1949 myös valmiiksi mietintönsä, jossa sotilasopetuslaitokset ehdotettiin pidettävän suunnilleen ennallaan³⁹.

Seuraava puolustusvoimien uudelleenjärjestely toteutettiin vuonna 1952, jolloin annettiin uudet lait puolustusministeriön ja puolustuslaitoksen viroista ja toimista sekä asetukset puolustusministeriöstä ja puolustuslaitoksesta. Uusi asetukset puolustuslaitoksesta rajoittui kuitenkin sotilasopetuslaitoksien osalta pääasiassa vain nimien tarkistuksiin. Maasotakoulun nimi muutettiin jälleen Kadettikou-

luksi, ja Sotakorkeakoulun sekä Taistelukoulun nimet säilyivät ennallaan.⁴⁰

2.2 Peruskoulutuksen yleisjärjestelyt

Saksalaisten poistuttua Suomesta ryhdyttiin omin voimin jatkamaan suunnittelua aktiiviupseerien peruskoulutuksen käynnistämiseksi. Koulutuksen järjestämiseksi asetettiin 2. tammikuuta 1919 komitea, joka teki esityksen Kadettikoulun perustamiseksi⁴¹. Esitys hyväksyttiin, ja Kadettikoulu pääsi aloittamaan toimintansa 25. tammikuuta 1919 tavattomalla kiireellä⁴².

Kadettikoulun koulutus oli aloitettava ilman aikaisempaa omaa mallia koulutuksen järjestämisestä, sillä vanhan Hamminan kauden opetusohjelmat olivat vanhentuneita. Kokemuksia ja malleja jouduttiin näin ollen hakemaan ulkomailta. Kadettikoulun koulutukseen sopiva malli otettiin lopulta Ruotsin vastaavan koulun, Karlbergin sotakoulun ohjelmista.⁴³

Kolmella ensimmäisellä kurssilla vuosina 1919 - 1922 annettiin kaikille kadeteille yhtenäinen maavoimien koulutus, ja erikoistuminen aselajeihin tapahtui vasta kurssin jälkeen joukko-osastoissa. Pääsyvaatimuksina olivat ylioppilastutkinto tai sitä vastaava sivistysmäärä sekä vähintään kuuden kuukauden palvelus vakinaisessa armeijassa⁴⁴. Ensimmäisten kurssien koulutusaika oli 1,5 vuotta ja tärkeimmät oppiaineet olivat sotahistoria, sotalaitosoppi, linnoitusoppi, taktiikka, topografia, aseoppi, sotalaki, terveysoppi ja hippologia⁴⁵.

Marraskuussa 1922 vahvistettiin Kadettikoulun johtosääntö. Siinä koulun opetustehtävään sisällytettiin myös merikadettien koulutus. Lisäksi opetus määrättiin kolmivuotiseksi siten, että maavoimien upseerien tuli suorittaa kaksi vuotta kestäneen Kadettikoulun ja 1 - 3 vuoden joukko-osastopalvelun jälkeen vuoden mittainen aselajinsa jatkokurssi.⁴⁶

Kadettikoulun toiminta vakiintui vuonna 1924 annetun asetuksen seurauksesta. Vuonna 1925 sovellettiin koulussa ensimmäisen kerran linjajakoa siten, että maavoimien kadettien koulutus jaettiin toisella vuosikurssilla yleiseen ja tekniseen opintosuuntaan⁴⁷. Tekniselle linjalle siirtyivät ne kadetit, jotka olivat valinneet aselajikseen kenttä- tai rannikkotykistön, pioneeri- tai viestiaselajin⁴⁸.

Meriupseerikoulutuksen erottaminen Kadettikoulusta alkoi syksyllä 1926, ja vuonna 1930 meriupseerien peruskoulutus siirrettiin kokonaan Kadettikoulusta Merisotakouluun. Ilmavoimien aktiiviupseerien peruskoulutus toteutettiin siten, että upseerit suorittivat ensin Kadettikoulun kurssin ja saivat sen jälkeen ilmavoimissa puolustushaaransa erikoiskoulutuksen. Syksyllä 1927 muodostettiin kouluun ensimmäisen kerran ilmasotaluokka.⁴⁹

Syksyyn 1929 mennessä Kadettikoulun linjajako oli kehittynyt siten, että ensimmäisenä opintovuonna maavoimien kadetit opiskelivat aselajinsa perusteella joko yleisellä tai teknisellä linjalla ja ilmavoimien kadetit teknisellä linjalla. Toisena opintovuonna yleisen linjan kadetit jatkoivat yleisellä luokalla, ja teknisen linjan kadetit jakaantuivat tykistö-, pioneeri- ja viesti- sekä ilmaluokkiin.⁵⁰

Opiskelu Kadettikoulussa tapahtui kolmessa jaksossa. Kursin alkaessa yleensä syksyllä opiskeltiin ensimmäinen syys- ja kevätlukukausi koululla. Kesäkausi jakaantui kesäleiriin ja käytännön harjoitteluun joukko-osastoissa. Kesäkauden jälkeen alkoi toinen vuosikurssi, joka jakaantui jälleen syys- ja kevätlukukauteen.⁵¹

Opetus jakaantui erikoisaineiden opettajien ja kadettikomppanian opetusupseerien antamaan opetukseen. Oppiaineet jakaantuivat sotilasaineisiin, yleisiin aineisiin ja komppania-aineisiin. Tärkeimmät aineet olivat yleistaktiikka, tykistöoppi, aseoppi, ampumaoppi, sotahistoria, topografia, viestioppi, pioneerioppi, matemaattiset aineet, kielet, liikuntakasvatus sekä komppania-aineista ase- ja am-

pumakoulutus, taistelukoulutus, muodollinen koulutus ja pioneerityöt.⁵²

Syksyllä 1930 annettiin Kadettikoulusta uusi asetus. Asetuksessa vahvistettiin kurssin pituudeksi kaksi vuotta ja määritettiin uusi linjajako yleiseen, teknilliseen ja ilmasotaosastoon. Lisäksi pääsyaatimuksia tarkennettiin. Vuodesta 1931 alkaen kurssien alkamisajankohtaa siirrettiin syksystä kesäkuun alkuun.⁵³

Muutosten takia jouduttiin vuonna 1931 uusimaan Kadettikoulun opetusohjelmat. Tärkeänä tavoitteena oli lyhentää kadettien työpäivää viikkotuntimääriä pienentämällä. Lisäksi uudistustyössä kiinnitettiin huomiota teoreettisen ja käytännön opetuksen epätasapainoon. Sotaväen päällikön käskystä opetusohjelmia tarkistettiin siten, että teoreettiseen opetukseen käytettäviä tuntimääriä vähennettiin.⁵⁴

Vuoteen 1936 mennessä opetusohjelmat saatiin tavoitteita vastaaviksi, ja sen jälkeen niitä noudatettiin lähes muuttumattomina talvisodan syttymiseen asti. Oppiaineita oli uudistusten jälkeen yhteensä 28, joista tärkeimpiä olivat yleinen taktiikka, tykistöoppi, viestioppi, pioneerioppi, aseoppi, sotahistoria, liikuntakoulutus, kielet (venäjä, saksa) sekä komppania-aineet.⁵⁵

Opiskelurytmi oli muutoksista huolimatta tiivis, eikä itseopiskelulle jäänyt paljon aikaa. Opetusohjelmien kiteytyttyä selviin muotoihin 1920-luvun puoliväliin mennessä alettiin Kadettikoululla kehittää opetusmenetelmiä, jotka 1930-luvulla olivatkin jo varsin monipuolisia. Myös oppikirjojen ja muun opetusmateriaalin osalta tilanne vähitellen parani.⁵⁶

Toisen maailmansodan aikana jouduttiin vakinaisen väen upseerien peruskoulutuksessa turvautumaan poikkeuksellisiin järjestelyihin. Sodan takia jouduttiin kursseja lyhentämään ja keskeyttämään. Lisäksi sodan aiheuttamista tappioista sekä puolustusvoimien vahvuuden kasvamisesta

syntynyt suuri upseeritarve lisäsi koulutettavien lukumäärää.⁵⁷

Ylimääräisten harjoitusten alkaessa lokakuussa 1939 keskeytettiin vanhempi 22. kadettikurssi, jonka koulutusaika lyheni näin kahdesta vuodesta puoleentoista vuoteen. Nuorempi kurssi jatkoi opintojaan vielä joulukuun loppuun kestettyään seitsemän kuukautta.⁵⁸

Aktiiviupseerien peruskoulutus käynnistettiin uudelleen keväällä 1940. Uusi kurssi, 24. kadettikurssi aloitti opintonsa toukokuussa 1940 yhden vuoden mittaisena. Kaksi seuraavaa kurssia alkoivat tammikuussa ja kesäkuussa 1941 normaalimittaisina, mutta ne jouduttiin keskeyttämään jatkosodan syttyessä. Kurssien koulutusta jatkettiin vuosina 1942 - 1943 (26. kadk) ja kesällä 1945 (25. kadk) siten, että koulutuksen kestoksi tuli yhteensä vajaa vuosi. Asemasotavaiheessa käynnistettiin puolentoista vuoden mittaiseksi suunniteltu 27. kadettikurssi, joka kuitenkin jouduttiin keskeyttämään kesäkuussa 1944 opiskelun kestettyä vajaan vuoden.⁵⁹

Poikkeuksellisista oloista huolimatta peruskoulutuksessa ei tingitty ennen sotia luoduista periaatteista. Koulutuksen päämääränä oli edelleen tehdä kadeteista käyttökelpoisia joukko-osastoupseereita antamalla heille tarpeellinen yleissotilaallinen ja aselajin peruskoulutus.⁶⁰

Koulutus jakautui peruskoulutus- ja aselajikoulutusjaksoihin. Peruskoulutusjakson aikana kaikille annettiin yhtenäisen pohjakoulutus yleissivistävissä ja sotilaallisissa aineissa. Aselajikoulutusjaksolla annettiin jalkaväki-, pioneeri-, viesti-, kenttätykistö- ja ilmatorjuntatykistölinjoilla oman aselajin erikoiskoulutus.⁶¹

Opiskeluajan lyhentämisestä huolimatta oppiaineiden lukumäärä ei pienentynyt kuin kahdella. Oppiaineiden tavoitteet säilyivät myös suurin piirtein samoina kuin ne olivat olleet ennen sotia. Lyhentyneet opiskeluaika korvattiin pi-

dentämällä työpäiviä ja vähentämällä oppiaineen opetukseen varattuja kokonaistuntimääriä.⁶²

Pääsyaatimukset sodanajan kadettikursseille säilyivät samoina kuin rauhan aikana. Sodanajan kadettikurssien koulusivistys oli hyvä, mikä osaltaan mahdollisti yleissivistävien oppiaineiden tuntimäärien supistamisen. Lisäksi oppilaiden omat sotakokemukset mahdollistivat joidenkin aineiden tuntimäärien supistamisen. Kurssien opettajina käytettiin pääasiassa kokeneita, jo aikaisempaa opettajakokemusta omaavia upseereita. Suurimmaksi ongelmaksi muodostui opettajakunnan vähyyys verrattuna oppilasmääriin.⁶³

Sotien jälkeen tehtiin useita esityksiä vakinaisen väen upseerien peruskoulutusjärjestelyistä. Suunnitelmia ei kuitenkaan otettu käyttöön, vaan koulutus käynnistyi entisten suuntaviivojen mukaisesti.⁶⁴

Uusien kadettien koulutus aloitettiin Maasotakoulussa tammikuussa 1946. Opiskeluaika oli kaksi vuotta. Koulutuksen päämääränä oli antaa tuleville upseereille tarpeelliset sotilaalliset ja yleissivistävät perustiedot sekä tehdä heistä hyviä kouluttajia ja kasvattajia. Oppiaineiden lukumäärä säilyi suurin piirtein samana kuin ennen sotia.⁶⁵

Ennen uuden kadettikurssin (28. kadk) aloittamista annettiin sodan takia keskeytyneelle 25. kadettikurssille täydennyskoulutusta neljä ja puoli kuukautta kestäväällä jatkokoulutuskurssilla. Kurssin opetuksessa keskityttiin niihin oppiaineisiin, joiden tarkoituksena oli rauhan ajan yksikön hallinnassa ja koulutuksessa tarvittavien tietojen ja taitojen opettaminen. Lisäksi sodan aikana käsittelemättä jääneet tärkeimmät aineet otettiin mukaan kurssin opetusohjelmaan. Sotahistoria ei kuitenkaan kuulunut näihin oppiaineisiin.⁶⁶

Sotien jälkeen vakinaiseen palvelukseen jäi lähes tuhat upseeria, joilta puuttui aktiiviupseerien peruskoulutus. Heidän kouluttamiseksiin alettiin toukokuusta 1946 alkaen järjestää kadettikurssien ohella kaksivuotisia upseerien

peruskursseja. Lisäksi järjestettiin vielä kaksi lyhyempää kouluttajakurssia.⁶⁷

Upseerien peruskurssi muodostui kahdesta jaksosta. Ensimmäisen jakson aikana oppilaille annettiin lukion oppimäärää vastaava yleissivistävä koulutus. Oppiaineita oli yhteensä yhdeksän, joista yhtenä oli historia ja yhteiskuntaoppi. Toisen jakson aikana oppilaille annettiin varsinainen sotilaallinen koulutus siten, että opetuksessa sovellettiin Kadettikoulun opetusohjelmia. Lyhyemmillä II ryhmän upseerien kouluttajakursseilla käytettiin omaa opetusohjelmaa, jossa sotahistorian tilalla oli yleistä historiaa ja yhteiskuntaoppia.⁶⁸

Vakinaisen väen upseerien peruskoulutusta muutettiin seuraavan kerran vuonna 1952, jolloin puolustusrevisiokomitean tekemän esityksen mukaisesti yhdistettiin kaikkien ensimmäisen vuosikurssin kadettien koulutus Kadettikouluun. Uudistuksen jälkeen eriytyminen aselajeihin ja puolustushaaroihin tapahtui vasta toisen vuosikurssin alkaessa.⁶⁹

Uudistuksen yhteydessä tehtiin muutoksia myös opetusohjelmiin. Opetuksen päämääränä oli antaa ensimmäisellä vuosikurssilla kaikille kadeteille samansuuntainen peruskoulutus. Opetuksen syventäminen ja erikoistuminen tapahtui vasta toisen vuosikurssin aikana. Varsinaista linjajakoa ei kuitenkaan ollut. Opetusaineita oli edelleen yhtä paljon kuin ennen, mutta ne ryhmitettiin uudelleen neljään pääryhmään: johtamis-, kouluttaja-, yleis- ja aselajikoulutukseen. Seuraava uudistus toteutettiin sitten vasta vuonna 1962.⁷⁰

2.3 Jatkokoulutuksen yleisjärjestelyt

Ensimmäiset ohjeet aktiiviupseerien jatkokoulutuksesta laadittiin kesällä 1919 kenraalimajuri E Linderin johdolla. Ohjeiden mukaan tuli upseereille järjestää joukko-osastoissa taktillisia tutkielmia, karttatarjoituksia sekä

taistelu- ja kenttäharjoituksia. Joukko-osastoissa tapahtuvan jatkokoulutuksen epäkohdat ilmenivät kuitenkin pian. Upseeriston epäyhtenäinen ja puutteellinen koulutus edellytti tehokasta jatkokoulutusta, mutta joukko-osastoissa ei ollut riittävää pätevyyttä eikä aikaa koulutuksen järjestämiseksi.⁷¹

Tarve yhtenäisen ja johdonmukaisen jatkokoulutusjärjestelmän luomiseksi oli jatkuvasti esillä. Vuonna 1927 majuri H Olkkonen laati yleisesikunnan antaman tehtävän perusteella muistion upseeriston jatkokoulutuksen järjestelyistä. Sen mukaan tuli perustaa keskeinen oppilaitos eri aselajien yhteistoiminnan kouluttamiseksi ja aktiiviupseerien käytännöllis-tietopuolisen jatko-opetuksen antamiseksi⁷². Yleisesikunta hyväksyi suunnitelman, ja koulutusta antamaan perustettiin syksyllä 1927 Taistelukoulu Viipurissa toimineen Jalkaväen Kapitulanttikoulun tiloihin. Tämän jälkeen kurssitoiminta jatkui Taistelukoululla lähes yhtämittaisena talvisotaan asti. Vain vuosina 1933 - 1934 oli pidempi tauko aluejärjestelmään siirtymisen takia⁷³.

Taistelukoulun perustamisen jälkeen aktiiviupseerien jatkokoulutus järjestettiin seuraavalla tavalla. Kadettikoulun jälkeen upseeri palveli kaksi vuotta joukko-osastossa ja suoritti sen jälkeen kolme ja puoli kuukautta kestävän joukkueenjohtajakurssin (luutnanttikurssin). Kurssin jälkeen hän palveli jälleen kolme vuotta joukko-osastossa, ja sen jälkeen hänet komennettiin viisi kuukautta kestäväälle komppanianpäällikkökurssille (kapteenikurssille). Viimeisenä jatkokoulutusvaiheena niille upseereille, jotka eivät jatkaneet Sotakorkeakouluun, järjestettiin 3 - 5 vuoden joukko-osastopalvelun jälkeen seitsemän kuukauden mittainen komentajakurssi (majurikurssi) tai huollon upseereille sotilashallinnollinen kurssi.⁷⁴

Taistelukoulun lisäksi jatkokoulutusta annettiin myös muissa sotakouluissa, muun muassa Kenttätykistön Ampumakoulussa, Sotateknillisessä koulussa, Sotilashallinnollisessa koulussa, Suojeluskuntain Päälystökoululla sekä puolustushaarojen kouluissa⁷⁵. Kurssimaisen jatkokoulutuk-

sen lisäksi joukko-osastot jatkoivat edelleen upseerien kouluttamista. Koulutetun opettajavoiman lisääntyessä koulutus muuttui myös joukko-osastoissa entistä tehokkaammaksi⁷⁶.

Ensimmäinen kolme kuukautta kestänyt komppanianpäällikkökurssi alkoi Taistelukoululla 10. lokakuuta 1927. Koulutustilaisuuden nimi muutettiin vuonna 1931 kapteenikurssiksi, ja samalla kurssiaikaa pidennettiin viiden kuukauden mittaiseksi. Alkuvaiheessa kurssien opetuksen painopiste oli kouluttajakoulutuksessa, joka tähtäsi rauhan ajan komppanian päällikön tehtävien hoitamiseen. Vuonna 1935 uusittiin opetusohjelmaa siten, että painopiste siirtyi sodan ajan johtajakoulutukseen. Tärkeimpinä oppiaineina olivat yleinen taktiikka, jalkaväkitaktiikka, ase- ja ampumakoulutus, pioneeri palvelus, viestipalvelus ja myöhemmin lisäksi vielä tykistötaktiikka ja venäjänkieli.⁷⁷

Ensimmäinen joukkueenjohtajakurssi toimeenpantiin Taistelukoululla vuonna 1928, ja vuonna 1931 koulutustilaisuuden nimi muutettiin luutnanttikurssiksi. Alkuvuosina kurssin tavoitteena oli antaa nuoremmille upseereille riittävä pätevyys joukko-osastojen koulutustehtäviin. Vuonna 1933 kurssien opetusohjelmaa uudistettiin, ja samalla opetuksen painopiste siirtyi kouluttajakoulutuksesta johtajakoulutukseen. Kurssin tärkeimmät opetusaineet olivat yleinen taktiikka, jalkaväkitaktiikka, ase- ja ampumaoppi, pioneeripalvelus, viestipalvelus, sotilasopetusoppi ja ruumiinharjoitukset (liikuntakoulutus).⁷⁸

Yleinen komentajakoulutus oli aloitettu jo ennen Taistelukoulun perustamista Sotakorkeakoulussa rinnan siellä syksyllä 1924 alkaneen yleisen osaston valmentavan kurssin kanssa. Komentajakurssien toimeenpanoa Sotakorkeakoululla jatkettiin aina vuoteen 1930 saakka.⁷⁹

Kahdella ensimmäisellä komentajakurssilla opetuksessa seurattiin Sotakorkeakoulun yleisen osaston ensimmäisen vuosikurssin ohjelmaa. Kolmannesta kurssista alkaen alettiin kehittää omaa opetusohjelmaa, ja kun komentajakurssit

siirtyivät Taistelukoulun vastuulle opetus jatkui pääpiirtein saman ohjelman mukaisesti. Myös Suojeluskuntain Päälystökoululla järjestettyjen komentajakurssien opetusohjelmat oli laadittu Sotakorkeakoulun komentajakurssien ohjelmien mukaisiksi.⁸⁰

Kurssin oman opetusohjelman muotoutuessa asetettiin opetuksen päämääräksi kouluttaa oppilaista sodan ajan pataljoonien tai vastaavien joukkoyksiköiden komentajia ja antaa tarvittavat perustiedot rykmentin johtamista varten. Tärkeimmät oppiaineet olivat yleinen taktiikka, jalkaväkitahtiikka, tykistötaktiikka, linnoitusoppi ja sotahistoria.⁸¹

Sotakorkeakoulussa koettiin komentajakurssien järjestämisen kuitenkin rasitukseksi ja korkeakoulutusta häiritseväksi, ja sen takia kurssi siirrettiin syyskuussa 1930 Taistelukoulun järjestettäväksi. Samalla opetustilaisuuden nimi muutettiin majurikurssiksi. Opettajavoimien vähäisyyden ja riittämättömien tilojen takia kurssia ei kuitenkaan voitu aloittaa ennen vuotta 1931.⁸²

Majurikurssin päämääräksi oli asetettu rauhan ajan pataljoonankomentajien kouluttaminen omiin tehtäviinsä ja sodan ajan rykmentinkomentajiksi. Kurssin pääaineena oli edelleen yleinen taktiikka. Kurssin opetukseen sisältyi myös yleissivistäviä aineita, kuten sotalaitosoppi, sotahistoria, kansantalous ja valtiooppi.⁸³

Tammikuussa 1931 alkanut majurikurssi jäi kuitenkin viimeiseksi kurssiksi ennen sotia. Taistelukoulun tilat ja opettajaresurssit eivät mahdollistaneet kaikkien Taistelukoululle käskettyjen kurssien pitämistä samanaikaisesti. Muiden kurssien järjestäminen todettiin koulutustilanteesta johtuen tärkeämmiksi, ja kun vielä osoittautui vaikeaksi irroittaa korkeita upseereita oppilaiksi luovuttiin majurikurssien toimeenpanosta.⁸⁴

Sotien ja niiden välisen lyhyen rauhan aikana vakinaisen väen upseerien jatkokoulutus oli varsin hajanaista, eikä

yhtenäisiä koulutussuunnitelmia ollut. Lisäksi koulutusta antavien sotilasopetuslaitosten toiminta oli sotien aikana kokonaan tai osittain keskeytyksissä.⁸⁵

Talvisodan aikana aktiiviupseereille ei annettu varsinaista jatkokoulutusta. Sotien välisenä aikana koulutus oli pääasiassa joukko-osastoissa ja erillisillä kursseilla annettua täydennyskoulutusta. Vain tykistössä ja merivoimissa ehdittiin ennen jatkosodan alkua aloittaa säännölliset jatkokoulutuskurssit. Kurssien opetusohjelmiin ei kuitenkaan sisältynyt sotahistoriaa.⁸⁶

Jatkosodan aikana annettua täydennyskoulutusta ei voida erotella aktiiviupseerien tai reserviupseerien koulutukseksi, koska koulutus annettiin samanlaisena upseerien tehtävien eikä peruskoulutuksen mukaan. Maavoimissa täydennyskoulutusta annettiin sekä kenttäarmeijassa että kotialueella. Merkittäväksi koulutuskeskukseksi muodostui Suojeluskuntain Päälystökoulu Tuusulassa, jossa jatkosodan aikana järjestettiin muun muassa pataljoonankomentaja-, rintamaupseeri-, kranaatinheitin- ja konekiväärikursseja. Näiden ja muiden aselajikoulutusta antavien täydennyskurssien opetusohjelmiin ei kuitenkaan sisältynyt sotahistoriaa.⁸⁷

Sotien jälkeen vakinaisen väen upseerien jatkokoulutustarve oli suuri. Sotien aikana alkanut voimakas sotateknillinen kehitys sekä rauhan ajan tehtävissä tarvittavien tietojen ja taitojen opettaminen edellyttivät kurssimaisen jatkokoulutuksen järjestämistä, sillä tarvetta ei kyetty tyydyttämään vaatimusten mukaisesti joukko-osastoissa annettavalla koulutuksella.⁸⁸

Puolustusvoimain pääesikunta antoi useiden esitysten ja lausuntojen jälkeen toukokuussa 1945 käskyn jatkokoulutuksen käynnistämisestä. Vakinaisen väen upseerien jatkokoulutus alkoi tämän jälkeen Taistelukoululla ja eri aselajikouluissa. Taistelukoululla koulutusta annettiin kaikille aselajeille yhteisillä komentajakursseilla, jalkaväen kapteenikursseilla ja erilaisilla erikoiskursseilla. Myös

aselajikouluissa käynnistyivät jalkaväen jatkokoulutus-kursseja vastaavat kurssit.⁸⁹

Ensimmäinen yleinen komentajakurssi aloitti toimintansa kesäkuussa 1945 Maasotakoulun yhteydessä Santahaminassa. Kurssin pituus oli kuusi ja puoli kuukautta, ja opetettavia aineita oli yhteensä yhdeksäntoista. Tärkeimpinä oppiaineina olivat yleinen ja jalkaväkitaktiikka sekä eri alojen aselajitaktiikka. Yleisivistävien aineiden määrää lisättiin jonkin verran ennen sotia pidettyihin kursseihin verrattuna.⁹⁰

Seuraava komentajakurssi järjestettiin vasta kahden vuoden kuluttua koulutusolosuhteiden parannuttua, ja sen jälkeen koulutusta jatkettiin säännöllisesti vuosittain alkaneilla kursseilla. Kurssien opetuksessa käytettiin vuoteen 1958 asti pääosin samoja, sotien jälkeen tehtyjä opetusohjelmia. Kurssien opetusta uudistettiin seuraavan kerran vuonna 1958, jolloin kurssin nimi muutettiin esipuseerikurssiksi ja sen opetuksen sisältöä ja kestoa tarkistettiin.⁹¹

Ensimmäinen sodanjälkeinen kapteenikurssi alkoi tammikuussa 1946. Kurssin päämääränä oli, että kurssin jälkeen oppilaat kykenivät kouluttamaan, johtamaan ja hallitsemaan komppaniaa sekä toimimaan pataljoonankomentajina. Kurssin pituus oli kuudesta seitsemään kuukautta, ja oppiaineet olivat samoja kuin komentajakursseilla.⁹²

Kapteenikursseja uudistettiin vuonna 1952, jolloin kurssi-ohjelmaan liitettiin ase- ja ampumateknilliset sekä kraanatinheitinkurssit. Uudistuksen seurauksena kurssin kesto-aika piteni kolmella ja puolella kuukaudella. Seuraava muutos toteutettiin vuonna 1958, jolloin kapteenikursseja voitiin jälleen lyhentää luutnanttikurssin käyneiden upseerien tullessa kapteenikurssivaiheeseen.⁹³

Kapteenikursseilla annettavan koulutuksen pidentyminen yhteentoista kuukauteen ei osoittautunut hyväksi ratkaisuksi, sillä sen todettiin aiheuttavan väsähtämistä kesken kurssin. Jotta kurssiaika saatiin lyhyemmäksi ja opiskelu

jaettua sopivimpiin jaksoihin, päätettiin vakinaisen väen upseerien ensimmäisen vaiheen jatkokoulutus jakaa luutnantti- ja kapteenikurssiin. Luutnanttikurssit olivat tosin olleet mukana koulutusjärjestelyjä koskevissa esityksissä jo heti sotien jälkeen, mutta niitä ei tuolloin katsottu tarpeellisiksi. Päätös luutnanttikurssien järjestämisestä tehtiin talvella 1954, ja syyskuussa 1955 alkoi ensimmäinen kolme kuukautta kestävä jalkaväen luutnanttikurssi Taistelukoululla. Tämän jälkeen vastaavia kursseja alettiin järjestää myös aselajikouluissa.⁹⁴

Luutnanttikurssin päämääränä oli, että oppilaat kykenivät kurssin suoritettuaan kouluttamaan, johtamaan ja hallitsemaan kiväärikomppaniaa rauhan ja sodan aikana, kouluttamaan ja johtamaan raskasasekomppaniaa sodan aikana sekä toimimaan sodan aikana pataljoonapuseerina. Oppiaineita oli yhteensä neljätoista, joista tärkeimmät olivat yleis-taktiikka, jalkaväkitaktiikka sekä taistelukoulutus. Sotahistoria ei kuulunut kurssin opetusohjelmaan.⁹⁵

2.4 Korkeakoulutuksen yleisjärjestelyt

Ensimmäiset yleisesikuntaupseerikurssit alkoivat kesällä 1918 Helsingissä saksalaisten johdolla. Taktillisten tehtävien ja niitä seuranneiden keskustelujen avulla pyrittiin vanhemmille upseereille antamaan korkeampaa sotilaallista jatkokoulutusta. Koulutus kuitenkin keskeytyi saksalaisten joutuessa poistumaan maasta joulukuussa 1918.⁹⁶

Ajatusta oman sotakorkeakoulun perustamisesta kehitettiin koko 1920-luvun alun. Kuitenkin puolustusvoimien järjestelytoimet, vakiintumaton poliittinen tilanne ja eräiden johtohenkilöiden vastustus estivät koulutuksen käynnistymisen.⁹⁷

Vähitellen tilanne muuttui, ja sen seurauksesta valtioneuvosto asetti keväällä 1923 komitean suunnittelemaan sotakorkeakoulua. Puolustusrevisionin otettua myös myönteisen kannan Sotakorkeakoulun perustamisen puolesta saatiin tar-

vittavat valmistelut käyntiin. Vuonna 1924 eduskunta myönsi koulun perustamiseen tarvittavat varat ja antoi lain Sotakorkeakoulusta. Lakia täydensi tasavallan presidentin lokakuussa 1924 antama asetus Sotakorkeakoulusta.⁹⁸

Asetuksen antaminen käynnisti koulun toiminnan. Asetuksessa määrättiin, että Sotakorkeakoulun opetus jakaantui yleiseen ja sotateknilliseen osastoon. Yleisen osaston kurssin pituudeksi määrättiin kaksi vuotta ja sotateknillisen osaston ensimmäisten kurssien pituudeksi neljä vuotta siten, että kahden ensimmäisen vuoden aikana opiskelu tapahtui Teknisen korkeakoulun sotatieteellisellä osastolla.⁹⁹

Kiireellisten valmistelujen jälkeen Sotakorkeakoulun toiminta alkoi marraskuussa 1924. Koulutus alkoi valmistavalla kurssilla, koska korkeakouluun komennetut oppilaat olivat koulutustasoltaan varsin erilaisia. Varsinainen yleisesikuntakoulutus käynnistyi tammikuussa 1925.¹⁰⁰

Ensimmäisten kurssien tärkeimmät oppiaineet olivat yleinen taktiikka, sotahistoria ja strategia, yleisesikunta- ja huoltopalvelu, tykistötaktiikka, keveiden aselajien taktiikka, linnoitusoppi, sotilasmaantieto, valtio-oppi, topografia sekä vieras kieli.¹⁰¹

Sotakorkeakoulun ensimmäinen opettajakunta koostui suomalaisten lisäksi ulkomaalaisista upseereista, sillä opettajina toimi kolme ruotsalaista sekä yksi italialainen, ranskalainen ja englantilainen upseeri. Tärkeimpien sotilaszaineiden opettajina toimivat ruotsalaiset upseerit. Kokonaan suomalaiseen opettajakuntaan päästiin siirtymään vasta vuonna 1927.¹⁰²

Kesällä 1925 toimeenpantiin ensimmäinen pääsyttutkinto, johon sisältyi viisi ainetta: sovellettu ja teoreettinen taktiikka, historia, maantiede sekä vaihtoehtoinen kieli. Lukuvuoden 1926 - 1927 aikana yleisen ja sotateknillisen osaston lisäksi koulussa aloitti toimintansa merisotatek-

nillinen osasto. Koulutus kuitenkin toteutettiin edellisten vuosien opetusohjelmien mukaisesti.¹⁰³

Sotakorkeakoulun toiminnan vakinaistamisen yhteydessä vuonna 1930 aikaisempien koulutusosastojen lisäksi kouluun tuli ilmasota-, merisota- ja tykistöinsinöörilinjat sekä multa erikoislinjoja. Opetussuunnitelmiin tehtiin myös eräitä muutoksia. Taktillisten aineiden sekä sotahistorian ja strategian osuutta kokonaistuntimäärästä vähennettiin. Pyrkimyksenä oli lisätä käytännön harjoittelun ja sovellustusten osuutta yleisen osaston koulutuksessa.¹⁰⁴

Pääsykokeiden vaatimukset kasvoivat myös jatkuvasti. Taivoitteena oli karsia kurssien oppiaineita ja vähentää tiettyjen aineiden tuntimääriä keskeisten aineiden hyväksi. Vuoteen 1939 mennessä pääsyttutkinnon ainemäärä oli jo kasvanut alkuperäisestä viidestä siten, että yleiseen historiaan oli liitetty sotahistoria, yleiseen maantietoon sotilasmaantieto ja aseoppiin ampumaoppi. Kokonaan uusina aineina mukaan tulivat ilmasotaoppi, ilmatorjunta, viestipalvelu ja kansantalous. Vuonna 1934 poistettiin viimein poikkeuksellinen tapa päästä suoraan toiselle vuosikursseille.¹⁰⁵

Vuodesta 1933 alkaen sotateknillisen osaston koulutus järjestettiin vain Sotakorkeakoululla opintoajan lyhentyessä samalla neljästä vuodesta kolmeen vuoteen. Kurssin ensimmäisen vuoden opinnot sisälsivät pääasiassa teknisiä aineita, mutta seuraavien kahden opintovuoden ohjelmaan kuului teknisten aineiden lisäksi myös yleissotilaallista koulutusta.¹⁰⁶

Lukuvuoden 1936 - 1937 alkaessa opetuksessa keskityttiin entistä enemmän pääaineiden opiskeluun vähentämällä useiden sivuaineiden tuntimääriä. Seuraavana lukuvuonna aloitettiin opintonsa myös ensimmäinen ilmasotaosaston kurssi, ja sotateknisellä osastolla siirryttiin uudelleen nelivuotiseen kurssiin.¹⁰⁷

Sotakorkeakoulutus oli keskeytyksissä sotien ja niiden välisen lyhyen rauhan ajan. Useita esityksiä tosin tehtiin syksyllä 1939 keskeytyneiden kurssien koulutuksen jatkamiseksi ja uusien yleisesikuntaupseerikurssien käynnistämiseksi. Vaikka yleisesikuntaupseerien tarve todettiin suureksi upseereita ei voitu sotien aikana irroittaa rintamatehtävistä koulutukseen, ja sotien välisenä aikana upseeristo taas sitoutui uudistustoiminnan edellyttämiin järjestelytehtäviin.¹⁰⁸

Sotien jälkeen yleisesikuntaupseerikoulutuksen ja erityisesti korkeamman teknillisen koulutuksen saaneista upseereista oli suuri puute. Tästä syystä Sotakorkeakoulun toiminnan aloittamisella oli kiire, ja sodan vielä jatkuessa saksalaisia vastaan käynnistettiin koulutuksen aloittamiseen tähtäävät suunnittelutoimet. Järjestelymahdollisuuksista laadittiin useita suunnitelmia ja vaihtoehtoja. Koulutus päätettiin lopulta käynnistää ennen sotia voimassa olleiden järjestelyjen mukaisesti kuitenkin siten, että vuonna 1946 alkanut yleisen osaston kurssi kesti poikkeuksellisesti vain yhden vuoden. Samanaikaisesti alkanut sotateknillisen osaston kurssi kesti kolme vuotta. Sen sijaan meri- ja ilmasotaosastojen kursseja ei vielä tässä vaiheessa toimeenpantu.¹⁰⁹

Sotakorkeakoulun sodanjälkeinen toiminta perustui aluksi ennen sotia olleisiin perusteisiin. Maassa vallinneet epävarmat olosuhteet ja tilanteen vakiintumattomuus vaikuttivat kuitenkin Sotakorkeakoulun toimintaan siten, että alkuvaiheessa koulutusjärjestelyt hakivat jatkuvasti sopivia muotoja.¹¹⁰

Ensimmäisen sotien jälkeen järjestetyn yleisen osaston kurssin opinto-ohjelma noudatteli tiivistettynä ennen sotia pidettyjen kurssien ohjelmia. Sotateknillisellä osastolla noudatettiin samaa periaatetta. Ensimmäisten kurssien oppilaisiksi otettiin ennen sotia pidetyissä pääsytkinnoissa hyväksytyt ja edelleen koulutuskelpoiset upseerit. Lisäksi kurssille komennettiin muutama muuten sodassa ky-

vykkääksi osoittautunut upseeri. Koulun opettajakunta sen sijaan uudistui kokonaan.¹¹¹

Seuraavien kurssien koulutukseen tehtiin suuria muutoksia. Ensinnäkin oppilaita alettiin jälleen valita pääsytutkinnon perusteella. Opetus organisoitiin uudelleen siten, että oppilaat jakaantuivat seitsemään eri osastoon; yleiseen, merisota-, ilmasota-, pioneeri-, viesti-, huolto- ja sotateknilliseen osastoon. Opetus toteutettiin siten, että osastot opiskelivat ensimmäiset vuodet erillään omien opinto-ohjelmien mukaisesti. Viimeisen vuosikurssin ajan kaikki osastot opiskelivat saman ohjelman mukaisesti opetuksen pääpainon ollessa pääaineissa ja aselajien yhteistoiminnassa.¹¹²

Tehdyt uudistukset aiheuttivat muutoksia myös opetusohjelmiin. Yleisellä osastolla taktiikan ja erityisesti tykistötaktiikan tuntimäärät lisääntyivät merkittävästi. Lisäksi uusina oppiaineina tulivat mukaan panssarintorjunta- ja panssaritaktiikka, valtio-oppi, kansantalous sekä kasvatustoppi. Vastaavat muutokset koskivat myös muita osastoja.¹¹³

Vuonna 1949 tehtiin jälleen muutos, kun Pääesikunnan koulutusosasto antoi koulun organisaatiota koskevan käskyn. Muutoksen tarkoituksena oli yksinkertaistaa Sotakorkeakoulun osastojakoa. Pääesikunnan antaman käskyn mukaan Sotakorkeakoulu jakaantui yleiseen osastoon ja sotateknilliseen osastoon, joihin puolestaan kuului eri linjoja. Maa-, meri- ja ilmasotalinjat kuuluivat yleiseen osastoon, ja ase-, pioneeri- ja viestiteknilliset linjat kuuluivat sotateknilliseen linjaan. Muutos aiheutti muutamia tarkistuksia myös opinto-ohjelmiin.¹¹⁴

Vuoden 1949 muutosten jälkeen Sotakorkeakoulun toiminta pääsi käyntiin täysipainoisena ja selkeänä. Koulutus jatkui pääpiirtein samanlaisena vuoteen 1955 asti, jolloin toteutettiin seuraava suuri uudistus.¹¹⁵

2.5 Havainnot koulutusjärjestelyistä

Vakinaisen väen upseerikoulutuksen käynnistämisvaiheessa ulkoisten tekijöiden merkitys oli erityisen suuri. Vapaussodan jälkeinen poliittinen ja yhteiskunnallinen kahtiajakautuminen vaikeutti puolustusvoimien toiminnan aloittamista ja vakiintumista. Tämä heijastui myös upseerikoulutuksen järjestelyihin. Lisäksi puolustusvoimien sisäiset erimielisyydet eri henkilöryhmien välillä hidastivat upseerien koulutusjärjestelmän vakiintumista.

Ulkomaiden vaikutus puolustusvoimien toiminnan ja koulutuksen käynnistämisessä oli huomattava. Osa koulutusmalleista ja perinteistä saatiin ulkomailta suomalaisten upseerien ulkomailla tapahtuneen perus- ja jatkokoulutuksen yhteydessä. Lisäksi ulkomaalaisten osuus toiminnan ja koulutuksen organisoimisessa sekä myös varsinaisessa opetustoiminnassa oli alkuvaiheessa suuri.

Ulkoisten tekijöiden merkitys väheni siirryttäessä 1930-luvulle. Puolustusvoimien ja koulutusjärjestelmien vakiintuminen paransivat koulutusedellytyksiä. Ulkomaalaisten vaikutus väheni oman tutkimus-, koulutus- ja ohjesääntötyön myötä. Lisäksi taloudellisten, poliittisten ja yhteiskunnallisten ongelmien väheneminen 1930-luvulla paransivat maanpuolustuksen tilannetta.

Upseerikoulutuksen alkuvaiheessa ristiriita suuren upseeritarpeen ja vaihtelevan, osittain puutteellisen koulutustason välillä pakotti poikkeuksellisiin ratkaisuihin, ja varsinaisen koulutustoiminnan ohella jouduttiin järjestämään useita erillisiä rinnakkaiskursseja. Tämä synnytti paineita upseerien jatkokoulutusjärjestelyihin. Tarve poikkeuksellisten kurssien järjestämiseen päättyi vasta 1930-luvun puolivälissä.

Varsinainen peruskoulutus käynnistettiin aluksi kaikille yhtenäisenä. Kuitenkin sotatekniikan kehittyminen ja ase-lajien merkityksen korostuminen pakotti siirtymään 1920-luvun puolivälissä linjajakoiseen koulutukseen. Alkuvai-

heessa koulutus painottui yleissivistävään ja teoreettiseen koulutukseen, ja vasta 1930-luvulta alkaen opetuksessa alettiin korostaa käytännön koulutusta.

Peruskoulutuksen kirjavuuden takia tarve upseerien jatkokoulutukseen oli suuri. Koulutus toteutettiin alkuvaiheessa kuitenkin hajanaisesti joukko-osastoissa, eikä jatkokoulutukselle asetettuja tavoitteita saavutettu. Yhtenäiseen ja johdonmukaiseen jatkokoulutukseen päästiinkin vasta vuodesta 1927 alkaen Taistelukoulun perustamisen jälkeen. Alkuvaiheessa jatkokoulutuskursseilla keskityttiin rauhan ajan kouluttajataitojen kehittämiseen, ja 1930-luvulla koulutuksessa alettiin kiinnittää enemmän huomiota sodan ajan tehtäviin. Vain ylimmän tason kursseilla opetukseen sisältyi yleissivistäviä aineita.

Yleisesikuntaupseerien tarve oli tullut esille jo aikaisessa vaiheessa, ja siihen kiinnitettiin heti huomiota. Alkuvaiheessa tarvetta pyrittiin tyydyttämään kouluttamalla suomalaisia ulkomailla sekä aluksi vain väliaikaiseksi tarkoitettussa omassa Sotakorkeakoulussa. Vuodesta 1924 alkaneella järjestelmällisellä korkeakoulutuksella pystyttiin kouluttamaan tarvittavat yleisesikuntaupseerit.

Sotien ja niiden välisen rauhan aikana maavoimien vakinaisen väen upseerien koulutus oli pääasiassa perus- ja täydennyskoulutusta. Suuresta koulutustarpeesta huolimatta varsinaista jatko- ja korkeakoulutusta ei voitu järjestää, koska olosuhteiden takia upseereita ei voitu irroittaa sotakouluihin oppilaiksi eikä opettajiksi.

Sotien aikana peruskoulutus pyrittiin antamaan ennen sotia vallinneita periaatteita ja opetusohjelmia soveltaen. Olosuhteista huolimatta koulutuksessa ei tingitty yleissivistävästä opetuksesta. Olosuhteiden pakosta kursseja jouduttiin kuitenkin lyhentämään ja keskeyttämään, jolloin osa asioista jäi opettamatta.

Täydennyskoulutuksessa pyrittiin sodan ajan asettamiin tavoitteisiin, eikä se näin ollen sisältänyt yleissivistäviä

aineita. Lisäksi koulutusta annettiin yhteisesti aktiivi- ja reserviupseereille tehtävien eikä peruskoulutuksen perusteella.

Sotien jälkeen vakinaisen väen upseerien koulutusjärjestelmä ei voinut toimia vapaasti ilman ulkoisten tekijöiden vaikutusta, sillä Liittoutuneiden valvontakomissio rajoitti koulutusta ja yleinen mielipide sekä puolustusrevisiokomitean mietinnön viivästyminen vaikeuttivat toimintaa.

Sotien jälkeen todettiin tärkeäksi käynnistää nopeasti vakinaisen väen upseerien jatko- ja korkeakoulutus. Annettu opetus perustui edelleen varsin pitkälle ennen sotia käytössä olleisiin periaatteisiin ja opetusohjelmiin. Sotien välitön vaikutus koulutuksen yleisjärjestelyihin ja sisältöön jäi melko vähäiseksi, koska koulutuksen käynnistämällä oli kiire, eikä koulutukseen näin ollen ehditty tehdä kovin perusteellisia muutoksia. Lisäksi ennen sotia annettu opetus oli osoittautunut ainakin pääosiltaan varsin hyväksi.

3 SOTAHISTORIAN OPETUS VAKINAISEN VÄEN UPSEERIEEN PERUSKOULUTUKSESSA

3.1 Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät

3.1.1 Ennen sotia annetun opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät

Kadettikoulun ensimmäisillä kursseilla historian opetus jakaantui kolmeen osakokonaisuuteen: varsinaiseen sotahistoriaan, strategiaan ja isänmaan historiaan. Varsinaista sotahistoriaa ja strategiaa opetettiin yhtenä oppiaineena sotahistorian nimellä, ja sen opetukseen oli varattu 5.8 prosenttia kurssin kokonaistuntimäärästä. Lisäksi kadeteille opetettiin vielä noin 90 tuntia isänmaan historiaa.¹¹⁶

Varsinaisen sotahistorian opetukselle oli asetettu kaksi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli eri aikakausina tapahtuneen sotalaitoksen ja sotataidon kehityksen opettaminen. Tavoitteeseen pyrittiin sotahistoriallisten esimerkkien ja kritiikin avulla. Toisena tavoitteena oli yleisten strategisten periaatteiden opettaminen ja tunnettujen sotapäälliköiden noudattamien strategioiden selvittäminen.¹¹⁷

Isänmaan historian opetuksella pyrittiin kadeteille antamaan yleissivistykseen kuuluvat perustiedot Suomen lähihistoriasta. Opetettavat aiheet käsittelivät Suomen lähihistoriaa, itsenäisyyteen johtanutta kehitystä sekä yleisiä ajankohtaisia virtauksia¹¹⁸. Yleisivistävän tavoitteen lisäksi opetuksella pyrittiin parantamaan upseerien valmiuksia pitää varusmiehille kansalaiskasvatusohjelmaan kuuluvia historian oppitunteja¹¹⁹.

Sotahistorian opetuksen sisältö määritettiin vuosikurssittain. Ensimmäisellä vuosikurssilla opetettiin yleissivistävää tietoa sotataidon ja -laitoksen kehityksestä opetuksen painottuessa vanhan ajan, keskiajan sekä uuden ajan alkupuolen sotahistoriaan. Sotahistorian opetuksen pääaihteita olivat

- sotalaitoksen yleisen kehityksen alkuvaiheet
- helleenien sotataito
- roomalaisten sotalaitos
- keskiajan sotalaitos sekä
- uuden ajan alun sotalaitos.¹²⁰

Toisella vuosikurssilla opetettiin syvällisemmin sotalaitoksen kehitystä, siihen vaikuttaneita tekijöitä ja taustoja sekä yleisiä strategisia periaatteita. Opetuksessa käsiteltiin uuden ajan loppupuolen sotahistoriaa, joukkojen organisointia ja johtamista sekä käyttötapoja. Opetuksen pääaihteita olivat

- sotavuodet 1792 ja 1793
- Napoleonin ajan sotalaitos ja sodat
- maailmansota
- Suomen sota 1808 - 1809 sekä

- vapauskota.¹²¹

Kadettikoulun opetusohjelmat kehittyivät vakiintuneisiin muotoihin vuosikymmenen puoliväliin mennessä¹²². Siirryttäessä täydelliseen linjajakoiseen koulutukseen vuonna 1925 opetussuunnitelmat jouduttiin uusimaan, koska opettavien aineiden määrä lisääntyi¹²³. Sotahistorian osalta opetussuunnitelman uusiminen ei aiheuttanut suuria muutoksia opetuksen sisältöön eikä päämääriin. Sen sijaan sotahistorian opetukseen varattu tuntimäärä väheni siten, että uudistuksen jälkeen se muodosti 5.3 prosenttia kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä¹²⁴. Uudistuksen jälkeen opetussuunnitelma säilyikin pääpiirtein samanlaisena vuosikymmenen loppuun asti¹²⁵.

Sotahistorian opetuksen yleisenä päämääränä 1930-luvun alussa oli kadettien harrastuksen herättäminen sotahistoriaan sekä upseerien yleissivistykseen kuuluvien sotahistoriallisten perustietojen antaminen. Päämäärään pyrittiin antamalla opetusta pääpiirtein edellisten vuosien opetusohjelmien mukaisesti.¹²⁶

Vuonna 1930 annetun asetuksen pidentäessä kadettien koulutusajan kahdeksi vuodeksi jouduttiin vuonna 1931 aloittamaan opetusohjelmien uusiminen. Tällöin uudistettu opetussuunnitelma olikin sitten käytössä vuoteen 1936 saakka.¹²⁷

Uudistetussa opetussuunnitelmassa sotahistorian opetukseen oli varattu yleisellä linjalla 4.1 prosenttia ja aselajilinjoilla 2.4 prosenttia kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä¹²⁸. Opetus sisälsi edelleen kolme osakokonaisuutta: varsinaisen sotahistorian, strategian sekä isänmaan historian. Kaikki osakokonaisuudet sisältyivät kuitenkin koulutuksen alkuvuosista poiketen samaan oppiaineeseen, sotahistoriaan¹²⁹.

Uudistuksen yhteydessä sotahistorian opetukselle oli asetettu neljä tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää taistelutaidon yleisen kehityksen pääpiirteet sekä opettaa ymmärtämään kehitykseen johtaneet syyt. Toiseksi

opetuksella pyrittiin tukemaan tulevaa opiskelua Sotakorkeakoulussa ja antamaan riittävät pohjatiedot siellä tapahtuvaa opiskelua varten. Kolmanneksi pyrittiin selvittämään taistelutaidon kehitystä erityisesti Suomen erikoisissa olosuhteissa ja antamaan pohja joukko-osastopalvelun yhteydessä pidettäviä isänmaan historian oppitunteja varten. Neljäntenä tavoitteena oli selvittää maamme sotilaspoliittisen aseman kehitys.¹³⁰

Sotahistorian opetuksen pääaiheet olivat pääosiltaan samoja kuin aikaisemminkin. Uusina aiheina mukaan oli tullut Ruotsi-Suomen sotahistoriaa ja strategisia käsitteitä selvittelevät oppitunnit. Lisäksi pääaiheiden sisältä pyrittiin opetuskohteiksi valitsemaan aikaisempaa valikoidummin sellaiset sotaretket tai yksittäiset taistelut tai tapahtumat, joilla oli ollut tärkeä merkitys kyseessä olevan ajanjakson sotalaitoksen, aseistuksen tai taktiikan kehitykseen.¹³¹

Kadettikoulun opetusohjelmia korjattiin uudelleen vuonna 1936, kun pioneeri- ja viestilinjan erikoiskoulutus lopetettiin ja tykistölinjan erikoiskoulutusta vähennettiin. Opetuksessa alettiin yleisestikin korostaa yleissotilaalista koulutusta, ja tavoitteeksi tuli antaa kaikille maavoimien kadeteille mahdollisimman yhtenäinen peruskoulutus.¹³²

Uudistus liittyi myös laajempaan upseerikoulutusta koskevaan suunnitteluun, sillä upseerikoulutuksen kulkua suunnitellut komitea oli tammikuussa 1937 pyytänyt Kadettikoululta ehdotusta uudeksi opetussuunnitelmaksi. Sotahistorian osalta opetussuunnitelman runkona käytettiin jalkaväkilinjan ohjelmaa, jota oli muutettu everstiluutnantti Hannulan esittämän lausunnon mukaiseksi. Vastauksessa esitetty opetusohjelma oli pohjana seuraavien vuosien opetusohjelmille¹³³. Uusittua opetusohjelmaa noudatettiin siten talvisotaan asti¹³⁴.

Uudessa opetussuunnitelmassa sotahistorian opetukseen varattua tuntimäärää lisättiin siten, että se muodosti kaikilla linjoilla 3.8 prosenttia kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä. Myös opetuksen tavoitteita tarkennettiin siten, että kadeteille tuli antaa aikaisempien tavoitteiden lisäksi kuva sodan luonteesta eri aikoina sekä selvittää sielullisten tekijöiden ja johtajapersoonallisuuden merkitystä sodassa.¹³⁵

Opetuksen sisältö muuttui myös jonkin verran. Tärkeimmiksi opetuskohteiksi tulivat sodankäynnin eri muotojen, sotalaitoksen ja taistelutaidon kehityksen ja johtajapersoonallisuuksien tarkastelu sekä Suomen sotahistorian merkittävimmät vaiheet.¹³⁶

3.1.2 Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät sotien aikana ja välittömästi sotien jälkeen

Talvisodan alkaessa Kadettikoulun sotahistorian opetuksen päämääränä oli antaa kadeteille ammatin edellyttämä sotahistoriallinen yleissivistys, perusteet joukko-osastoissa annettavaa isänmaan historian opetusta varten ja kokemuksia sodassa vaikuttavista henkisistä tekijöistä.¹³⁷

Sotahistorialliseen yleissivistykseen tähtäävän opetuksen tarkoituksena oli antaa kadeteille kuva sodan luonteesta eri aikoina sekä esittää yleiskatsaus sotalaitoksen ja taistelutaidon kehityksestä erityisesti uuden ajan loppupuolella. Yleissivistyksen ohella isänmaan historian opetuksen antaminen edellytti, että kadetit perehdytettiin taistelutaidon kehitykseen Suomen erikoisissa oloissa ja Suomen sotilaspoliittisen aseman kehitykseen. Sodassa vaikuttavien henkisten tekijöiden osalta opetuksessa kiinnitettiin huomiota sielullisiin tekijöihin ja niiden yhteydessä johtajapersoonallisuuden merkitykseen.¹³⁸

Opetusohjelmana käytettiin vuoden 1936 uudistuksen yhteydessä korjattua opetusohjelmaa, jossa opetuksen sisältö

määritettiin vuosikursseittain. Tärkeimpiä opetuskohteita olivat sodankäynnin eri muotojen, sotalaitoksen ja taistelutaidon kehityksen ja johtajapersoonallisuuksien tarkastelu sekä Suomen sotahistorian merkittävimmät vaiheet.¹³⁹

Sotahistorian opetukseen oli varattu yhteensä 2.6 prosenttia kurssin kokonaistuntimäärästä. Ensimmäisen vuosikurssin aikana sotahistorian opetukseen oli varattu 2.0 prosenttia kokonaistuntimäärästä, ja opetuksen pääaiheet olivat taistelutaidon yleinen kehitys vanhalla ajalla ja keisijalla, taistelutaidon kehitys Suomessa sekä sodan luonne 30-vuotiseen sotaan mennessä. Toisella vuosikurssilla sotahistorian opetukseen oli varattu 3.2 prosenttia kokonaistuntimäärästä, ja opetuksen pääaiheet olivat taistelutaidon yleinen kehitys uudella ajalla, taistelutaidon kehitys Suomessa Kaarle XII:sta alkaen sekä sodan luonne uuden ajan loppupuolella.¹⁴⁰

Talvisodan syttymisen takia opetussuunnitelmaa ei kuitenkaan ehditty toteuttaa kokonaisuudessaan, sillä koulutuksessa olleiden 22. ja 23. kadettikurssin opetus jouduttiin keskeyttämään. Myös sotahistorian opetus jäi näin ollen vajavaiseksi. Opetusta ei täydennetty näiden kahden kurssin osalta myöhemminkään muista sodan aikana keskeytyneistä kursseista poiketen.¹⁴¹

Muiden sotien aikana järjestettyjen kurssien kokonaistuntimääriä jouduttiin supistamaan lyhentyneen kurssiajan takia. Sotahistorian osalta opetusohjelmaan ei tullut kuitenkaan suuria muutoksia, vaan opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät säilyivät pääosiltaan entisellään. Sotahistorian opetukseen varattujen tuntimäärien osuus kasvoi supistusten takia kuitenkin hieman kurssista riippuen 3.1 - 4.4 prosenttiin kokonaistuntimäärästä. Tosin olosuhteista johtuneiden keskeytysten, muutosten ja supistusten takia kaikilla kursseilla opetusohjelmaa ei kyetty sellaiseen toteuttamaan¹⁴².

Keskeytyneille kursseille järjestettiin myöhemmin jatkokoulutuskurssit, joiden opetusohjelmat eivät kuitenkaan

sisältäneet sotahistoriaa. Jatkokoulutuskurssien opetus- suunnitelmien laadinnassa ei huomioitu sitä, mitä oli jää- nyt käsittelemättä, vaan tärkeätä oli kurssilaisten sodas- sa saama palveluskokemus ja sen hetken koulutusvaatimuk- set. Sotahistorian opetusta ei katsottu näin ollen tar- peelliseksi¹⁴³.

Sotien jälkeen vakinaisen väen upseerien sotahistorian opetukseen kiinnitettiin aikaisempaa enemmän huomiota. Keväällä 1946 sotakoulujen tarkastaja määräsi koulutusoh- jeessaan (n:o 2/46) sotahistorian opettajat ja tärkeimpien sotakoulujen edustajat kokoontumaan yhteiseen neuvottelu- tilaisuuteen käsittelemään sotakouluissa annettavaa sota- historian opetusta. Tilaisuudessa pidettiin alustuksia ja käytiin keskusteluja eri koulutusvaiheiden sotahistorian opetuksen päämääristä, sisällöstä, tuntimääristä, opetta- jatarpeesta, opetusvälineistä ja -menetelmistä. Neuvotte- lutilaisuus muodostui näin ollen tärkeäksi vaikuttajaksi sotien jälkeisen sotahistorian opetuksen muotoutumisel- le.¹⁴⁴

Sotahistorian opetuksesta käytiin mielipiteen vaihtoa myös Sotilasaikauslehden artikkelien välityksellä (Jahnukainen, Mikola, Junntila). Artikkeleista käy ilmi, että sotahisto- rian opetuksen päämääristä ja sisällöstä vallitsi erilai- sia näkemyksiä. Ilmeisesti näkemyserot tulivat esiin myös sotahistorian opetussuunnitelmissa, koska niihin tehtiin useita tarkistuksia sotien jälkeen.¹⁴⁵

Ensimmäisten sodanjälkeisten kurssien sotahistorian ope- tukseen varattua kokonaistuntimäärää vähennettiin kymme- nellä tunnilla. Tästä huolimatta sotahistorian opetukseen käytettävien tuntien osuus oli 3.7 prosenttia kaikista opetukseen varatuista tunneista. Käytössä olevien tuntien sijoittamisessa tapahtui vielä suurempi muutos, sillä uu- distuksen jälkeen suurin osa sotahistorian opetuksesta annettiin aikaisemmasta poiketen ensimmäisen vuosikurssin aikana. Tärkeä syy opetuksen painopisteen muuttamiseen oli se, että ensimmäisen vuosikurssin aikana kaikille tuli antaa yhtenäiset perustiedot myös sotahistoriassa. Perus-

tietojen opettamisen jälkeen voitiin toisen vuosikurssin opetuksessa keskittyä enemmän muuhun, erityisesti taktiikan opetukseen liittyvään sotahistoriaan.¹⁴⁶

Myös opetuksen päämääriä tarkistettiin hieman. Sotahistorian opetuksen tärkeänä tavoitteena oli antaa kadeteille yleistiedot sotahistoriasta, koska kadettien siviilikoulutuksessa hankkimat tiedot olivat pääasiassa yleistä ja kulttuurihistoriaa. Tavoitteeseen pyrittiin antamalla kadeteille yleiskuva siitä, minkälaisia sotia oli ollut ja mitä sellaista niissä oli tapahtunut, joka oli vaikuttanut sotilaalliseen kehitykseen. Myös sotahistoriallisen lähdekirjallisuuden esittelylle oli varattu aikaa. Tavoitteena oli myös tuoda esiin henkilöiden merkitystä sotien johtajina ja taistelijoina sekä johtajaominaisuuksien ja -toiminnan tärkeyttä. Opetuksen uudet päämäärät eivät näin ollen poikenneet paljoakaan aikaisempien opetusohjelmien tavoitteista. Joukko-osastoissa annettavan isänmaan historian opetuksen perusteiden antaminen kuitenkin poistettiin opetuksen päämääristä.¹⁴⁷

Tuntijaottelun muutos ja päämäärien tarkistaminen aiheutti muutoksia myös vuosikurssien sotahistorian opetuksen sisältöön. Ensimmäisellä vuosikurssilla opetettiin samoja asioita sotahistorian peruskäsitteistä, eri aikakausien sotalaitosmuodoista sekä yhteiskunnallisten ja poliittisten tekijöiden vaikutuksesta sotalaitoksen, sotataidon, suomalaisen taktiikan ja Suomen sotilaspoliittisen aseman kehitykseen kuin aikaisemmilla kursseilla. Opetuksen painopiste oli kuitenkin uuden ajan sotahistoriassa. Lisäksi uusina aiheina tulivat mukaan II maailmansotaa ja Suomen sotia käsittelevät luennot.¹⁴⁸

Toisen vuosikurssin sotahistorian opetus sisälsi pääasiassa taktiikkaa ja sen kehitystä sekä esimerkkejä eri taistelun- ja aselajeista yleensä komppanianpäällikön kannalta tarkasteltuna. Opetuksen painopiste oli nykyajassa.¹⁴⁹

Sotahistorian opetussuunnitelmiin tehtiin vuonna 1948 jälleen muutoksia, jolloin opetuksen päämääriä ja sisältöä

uudistettiin. Opetukseen varattu kokonaistuntimäärä pysyi kuitenkin samana, sillä sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuudessa oli todettu peruskoulutuksessa annettavan sotahistorian opetuksen tuntimäärät kohtuullisiksi. Opetuksen päämääriä muutettiin siten, että Suomea koskevat tavoitteet jätettiin pois.¹⁵⁰

Opetuksen sisällön osalta palattiin ennen sotia vallinneeseen vähemmän analyyttiseen opetukseen¹⁵¹ siten, että opetus käsitteli enemmänkin sotalaitoksen ja taistelutaidon kehitystä siihen vaikuttaneiden yhteiskunnallisten ja poliittisten tekijöiden jäädessä vähemmälle. Muutoksen jälkeen sotahistorian opetuksessa ei näyttänyt olevan samantilaista konkreettista yhteyttä taktiikan opetukseen kuin edellisessä opetusohjelmassa, sillä suomalaisten taktiikkaa selvittäviä aiheita poistettiin ja tilalle otettiin sotatapahtumien yleistä kulkua selvittäviä aiheita.¹⁵²

Yhtenä syynä muutokseen oli se, että oppilaiden heikko taso ei mahdollistanut analyyttistä opetusta, ja opetuksessa jouduttiin näin ollen palaamaan perusasioiden käsittelyyn. Lisäksi sotahistorian opettajilla oli toisistaan poikkeavia näkemyksiä siitä, mitä vakinaisen väen upseerien peruskoulutuksen sotahistorian opetuksen tuli sisältää.¹⁵³

Suomen sodista saatavat kokemukset alkoivat näkyä sotahistorian opetussuunnitelmissa voimakkaammin vasta vuonna 1952, jolloin suunnitelmia tarkistettiin seuraavan kerran. Talvi- ja jatkosodan taisteluista ja taktiikasta saatavat kokemukset katsottiin tärkeiksi, ja ne otettiin mukaan opetukseen. Tämä aiheutti pieniä tarkistuksia opetuksen päämääriin ja sisältöön kokonaistuntimäärän pysyessä edelleen samana.¹⁵⁴

Sotahistorian opetukseen varattua kokonaistuntimäärää vähennettiin vuonna 1956 tilapäisesti kymmenellä tunnilla. Seuraavana vuonna tuntimäärä palautui jälleen entiselleen muodostaen 2.2 prosenttia kaikista opetukseen varatuista

tunneista. Samalla sotahistorian opetukseen liitettiin kaksi maanpuolustuksen perusteita käsittelevää tuntia.¹⁵⁵

3.2 Sotahistorian opetuksen toteutus

3.2.1 Opetusolosuhteet, opetusmenetelmät ja -materiaali

Koulutuksen alkuvaiheessa oppikirjojen ja opetusmateriaalin puute sekä koulun puutteelliset opetustilat vaikeuttivat opetuksen suunnittelua ja toteuttamista. Oppilaiden erot eri kurssimuodoista ja koulutustasosta johtuen vaikeuttivat myös opetusta, vaikka pääsyvaatimuksina olikin ylioppilastutkinto tai sitä vastaava sivistysmäärä sekä vähintään kuuden kuukauden palvelus vakinaisessa armeijassa. Koulun opettajat olivat pääosiltaan ammattitaitoisia, joskin opetuksen tehoa heikensi se, että osa opettajista joutui toimimaan tuntiopettajina.¹⁵⁶

Alkuvaiheessa sotahistorian opetuksen päämenetelmiksi muodostuivat opettajien pitämät koulumaiset opetusoppitunnit ja kadettien pitämät historia-aiheiset harjoitusoppitunnit. Kyseessä olevien opetusmenetelmien valintaan vaikuttivat ensi sijassa kadettien vaihteleva lähtötaso, puutteelliset opetusvälineet sekä opetukseen käytössä ollut suhteellisen lyhyt aika. Myöhemmin, kun oppikirjatilanne parani ja luennot saatiin monistettua opetuksessa voitiin ottaa käyttöön myös itseopiskelu.¹⁵⁷

Oppitunnit pidettiin yleensä siten, että opettaja joko luennoi pelkät tositapahtumat tai antoi oppilaiden lukea ne monisteista tai oppikirjoista, jonka jälkeen opettaja opetuskeskustelun avulla toi esiin keskeiset asiat. Opetuskeskustelussa oppilaat pyrittiin saamaan aktiivisesti mukaan arvostelemaan kyseessä olevaa tilannetta sekä siihen liittyviä toimenpiteitä ja mahdollisuuksia. Tavoitteena oli tuoda esiin keskeiset asiat tai esimerkit, joita sotahistorian alueelta haluttiin opettaa.¹⁵⁸

Kadettien pitämät historia-aiheiset harjoitusoppitunnit kuuluivat osana kadeteille annettuun kouluttajakoulutukseen, mutta ne palvelivat myös sotahistorian opetusta. Harjoitustunnit olivat yhden tunnin mittaisia, ja historiaa koskevat aiheet olivat lyhyitä selvityksiä jostakin yksittäisestä taistelusta.¹⁵⁹

Oppikirjatilanne oli alkuvaiheessa huono, sillä sotahistorian opetukseen sopivia suomenkielisiä kirjoja oli vähän. Tilanne parani kuitenkin vähitellen, kun kadeteille voitiin jakaa monisteet pidetyistä luennoista ja saatiin käyttöön oppikirjat: Adarinin "Sotataidon historia" ja Nurmion "Sotataidon kehitys vanhalla ajalla".¹⁶⁰

Syksyllä 1930 annettiin Kadettikoulusta uusi asetus. Asetuksessa pääsyvaatimuksia tarkennettiin siten, että pyrkijän tuli olla ylioppilastutkinnon suorittanut tai erityisten syiden vallitessa ainakin yliopistoon johtavan koulun lähinnä ylimmän luokan suorittanut.¹⁶¹

Sotahistorian opetuksen päämenetelminä 1930-luvulla olivat edelleen koulumaiset oppitunnit ja luennot sekä historia-aiheiset harjoitusoppitunnit. Oppituntien ja luentojen havainnollistamiseen käytettiin erilaisia karttoja, piirroksia sekä jossain määrin myös filmejä ja globoskooppeja¹⁶². Itseopiskelun osuus lisääntyi myös koko ajan, sillä 1930-luvulla opetusmateriaalutilanne parani huomattavasti. Itseopiskelu toteutettiin kotitöinä, joita tekemällä kadetit valmistautuivat sotahistorian tunneille ja kokeisiin¹⁶³. Varsinaisen opetuksen lisäksi kadeteille pidettiin retkien yhteydessä sotahistoriallisia selostuksia alueen taistelutapahtumista¹⁶⁴.

Kokeita pidettiin siten, että ensimmäisellä vuosikurssilla oli lukukauden aikana yksi kirjallinen kertaus ja kurssin päätyttyä kirjallinen lopputentti. Toisella vuosikurssilla oli lukuvuoden aikana yksi kirjallinen koe ja kurssin päätyttyä suullinen lopputentti.¹⁶⁵

Eri oppiaineiden keskinäisen tärkeyden osoittamiseksi aiheet oli jaettu kolmeen ryhmään, ja oppiaineen arvosanaa annettaessa käytettiin ryhmä- ja ainekertoimia. Sotahistoria kuului toiseen aineryhmään, ja näin ollen sen ryhmäkerroin oli kaksi ja ainekerroin oli viisi.¹⁶⁶

Sotien aikana sotahistorian opetuksen toteutusta vaikeuttivat koulutusolosuhteet ja oppilaiden väliset suuret erot. Kurssilaisten suuresta lukumäärästä johtuen opetus- ja majoitustilat olivat ahtaat, ja koulutuksessa jouduttiin turvautumaan usein massakoulutukseen¹⁶⁷. Myös opetusmateriaalista oli puutetta. Lisäksi usean joukkueen opettaminen osoittautui opettajille raskaaksi, mikä aiheutti väsähtämistä ja massaopetusta.¹⁶⁸

Varsinaista opetusta annettiin ennen sotia käytössä olleiden periaatteiden ja menetelmien mukaisesta. Opetuksen päämenetelmänä oli opettajan pitämät oppitunnit, joita pyrittiin mahdollisuuksien mukaan havainnollistamaan karttojen, filmien ja piirrosten avulla¹⁶⁹. Opetussuunnitelman mukaisten oppituntien lisäksi jatkosodan aikana pidettiin erillisiä tilaisuuksia, joissa referoitiin itärintaman tapahtumia. Tilaisuuksia havainnollistettiin saksalaisia elokuvakatsauksia esittämällä¹⁷⁰.

Itseopiskelulla oli myös tärkeä osuus sotahistorian opetuksessa. Peruskoulutuksessa itseopiskelu toteutettiin kotitöinä ja valmistautumalla sotahistorian tunneille ja kokeisiin lähde- ja oppikirjoja lukemalla. Kotityönä kadetit joutuivat laatimaan suppean tutkimuksen opettajan antamasta Suomen sotahistoriaan liittyvästä aiheesta. Aiheet käsittelivät pääasiassa talvisodan tapahtumia. Työ tuli laatia itsenäisesti, ja se sai olla pituudeltaan yhdestä viiteen arkin mittainen. Taisteluesimerkit tuli kirjoittaa taistelukertomuksen muotoon. Lähteinä sai käyttää ilmentynyttä kirjallisuutta, sanoma- ja aikauslehtiä, haastatteluja sekä osaa sota-arkistosta.¹⁷¹

Sotahistorian kokeiden ja arvostelun osalta noudatettiin myös ennen sotia käytössä olleita tapoja. Sotahistoria

kuului edelleen toiseen aineryhmään, ja sen ryhmäkerroin oli kaksi ja ainekerroin kaikilla linjoilla oli viisi.¹⁷²

Sotien jälkeen koulutusolosuhteet paranivat vähitellen. Heti sotien jälkeen Santahaminassa oli tosin ahdasta, sillä samoissa tiloissa Maasotakoulun eri kurssien kanssa toimi Taistelukoulu ja Sotakorkeakoulun yleinen osasto. Ylimenokauden jälkeen Maasotakoulun oppilasmäärä väheni, ja koulun käytössä olevat tilat olivat riittävät koko 1950-luvun.¹⁷³

Oppilasvalinnoissa pyrittiin aluksi noudattamaan Kadettikoulusta vuonna 1930 annetun asetuksen pääsyvaatimuksia. Poikkeuksellisten olojen ja hakijoiden vähäisyyden vuoksi vaatimuksista jouduttiin kuitenkin alkuvuosina tinkimään. Tämä vaikutti Maasotakoulun ja Kadettikoulun opetuksen lisäksi myös jatko- ja korkeakoulutukseen.¹⁷⁴

Sotien jälkeen sotahistorian opetusmenetelminä käytettiin luennointia, itseopiskelua, koulu- ja kotitöitä sekä kertauskuulusteluja. Vuoden 1948 jälkeen käyttöön otettiin myös kadettien pitämät alustukset. Alustukset olivat oppilasesitelmiä I maailmansodan, vapaussodan tai talvisodan yleisestä kulusta. Lisäksi opetukseen kuului retket entisille taistelupaikoille.¹⁷⁵

Kokeita pidettiin yleensä siten, että kummallakin vuosikurssilla oli yksi kahden tunnin koulutyö kyseisen ajanjakson aikana opetetusta asioista. Lisäksi kurssin päättyessä pidettiin vielä yksi kahden tunnin loppukoulutyö.¹⁷⁶

Kurssien arvostelua muutettiin 1950-luvulla siten, että aine- ja ryhmäkertoimiin perustuvasta arvostelusta luovuttiin. Muutoksen jälkeen aineita ei enää ryhmitelty eri aineryhmiin, vaan loppupisteet määräytyivät kunkin oppiaineen arvosanan ja arvostelukertoimen perusteella. Sotahistorian arvostelukertoimeksi tuli kahdeksan, ja näin ollen se oli toiseksi suurimmat arvostelukertoimet saaneiden oppiaineiden joukossa.¹⁷⁷

3.2.2 Opettajat

Kadettikoulun ensimmäisenä sotahistorian opettajana toimi vuosina 1919 - 1920 kenraali H Ignatius, joka opetti sotahistoriaa oman varsinaisen virkansa, sotakoulujen tarkastajan tehtävien ohella. Kenraali Ignatiuksen persoonallisten ominaisuuksien ja virka-aseman takia sotahistoria nousi ensimmäisellä kadettikurssilla tärkeimmäksi oppiaineeksi. Lisäksi Ignatiuksella oli tärkeä rooli vanhan Kadettikoulun perinteiden siirtäjänä.¹⁷⁸

Kadettikoulun seuraavan sotahistorian opettajan, jääkärimajuri H Nurmion osuus koulun sotahistorian opetuksen kehittämässä oli merkittävä. Sotahistoriallisten tutkimusten ja kirjojen lisäksi hän vaikutti opetukseen toimimalla ensin vuosina 1920 - 1923 sotahistorian tuntiopettajana ja vuodesta 1924 vakinaisena opettajana. Sotahistorian opetusta hän jatkoi vielä toimiessaan Kadettikoulun johtajana vuosina 1925 - 1927.¹⁷⁹

Nurmiolla oli erittäin hyvät valmiudet toimia sotahistorian opettajana ja kehittäjänä, sillä ulkomailta haetun kokemuksen lisäksi hän oli jo ennen jääkäriksi lähtöä opiskellut filosofian maisteriksi ja ehtinyt toimia eri kouluissa historian ja suomenkielen opettajana.¹⁸⁰

Everstiluutnantti Nurmion siirtyessä vuonna 1927 yleisesikunnan sotahistoriallisen toimiston päälliköksi Kadettikoulun sotahistorian opettajaksi tuli majuri H Kinnunen, joka toimi samalla myös nuoremman kurssin taktiikan opettajana. Majuri Kinnunen hoiti tehtävää vuoteen 1931 asti.¹⁸¹

Kinnusen jälkeen vuosina 1932 - 1937 Kadettikoulun sotahistorian opettajana toimi kapteeni Y Haahti. Ennen Kadettikoulun sotahistorian opettajan tehtävää Haahti oli toiminut vuonna 1930 Kadettikoulun sotalaitosopin tuntiopettajana ja oli ollut vuonna 1931 komennettuna Taistelukoulun majurikurssi 1:n sotahistorian opettajaksi. Vuosina

1933 - 1935 Haahti toimi lisäksi Suojeluskuntain Päälystökoululla toimeenpantujen aktiiviupseerikurssien sotahistorian opettajana. Kadettikoululta Haahti määrättiin Sotakorkeakoulun sotahistorian opettajaksi lukukaudeksi 1937 - 1938.¹⁸²

Kadettikoulun seuraavana sotahistorian opettajana toimi lyhyen aikaa kapteeni E Kukkonen, joka hoiti tehtävää vuosina 1938 - 1939. Kukkonen jälkeen Kadettikoulun sotahistorian opettajaksi tuli ratsumestari M Santavuori.¹⁸³

Sotien aikana Kadettikoulun ensimmäisenä sotahistorian opettajana toimi majuri M Santavuori. Santavuori siirrettiin Kadettikoulun sotahistorian opettajaksi ensin vuonna 1939 ja uudelleen talvisodan jälkeen. Maasotakoulun sotahistorian opettajana everstiluutnantiksi ylennetty Santavuori toimi vuoteen 1946 asti.¹⁸⁴

Santavuoren osuus sotien ajan sotahistorian opetuksen käynnistämisessä ja kehittämisessä oli merkittävä, sillä hänen välityksellään siirtyi ennen sotia annetun sotahistorian opetuksen perintö sotien ajan opetukseen. Opetustyön lisäksi Santavuori kirjoitti vuosina 1941 ja 1943 oppikirjat "Suomen sotahistoria I ja II".¹⁸⁵

Santavuoren jälkeen Maasotakoulun sotahistorian opettajana toimi majuri A Petramaa. Petramaa siirrettiin haavoittumisen jälkeen vuonna 1943 ensin lyhyeksi ajaksi sotahistorian apuopettajaksi. Oltuaan välillä sodassa Petramaa määrättiin uudelleen vuonna 1945 Maasotakouluun sotahistorian opettajaksi. Vuoden 1946 keväällä Petramaa toimi vajaan kolmen kuukauden ajan myös Taistelukoulun, Pioneerikoulun kapteenikurssin ja Huoltoupseerikoulun sotahistorian opettajana. Tämän jälkeen Petramaa erosi vähäksi ajaksi palveluksesta, jolloin majuri T Lammi toimi Maasotakoulun virkaatekevänä sotahistorian opettajana. Petramaa palasi kuitenkin vuonna 1947 Maasotakoulun sotahistorian opettajaksi ja hoiti tehtävää vuoteen 1952 asti, jolloin hän siirtyi sotahistorialliseen tutkimuslaitokseen. Petramaalla oli

näin ollen tärkeä rooli Maasotakoulun sodanjälkeisen sotahistorian opetuksen käynnistämisessä ja kehittämisessä.¹⁸⁶

Petramaan jälkeen Kadettikoulun sotahistorian opettajana toimi majuri C-A Standertskjöld-Nordenstam, joka hoiti tehtävää vuosina 1952 - 1956 ratsastuksen opetuksen ohessa. Standertskjöld-Nordenstamin jälkeen Kadettikoulun sotahistorian opetukseen käytettiin pari vuotta tuntiopettajia, joina toimivat kapteenit O Lopmeri ja J Ruutu. Vuonna 1958 Kadettikouluun saatiin jälleen vakinainen sotahistorian opettaja, jona toimi vuoteen 1960 asti majuri I Tiainen.¹⁸⁷

3.3 Sotahistorian opetus meri- ja ilmavoimien vakinaisen väen upseerien peruskoulutuksessa

3.3.1 Merikadettien sotahistorian opetus

Alkuvaiheessa kaikille vakinaisen väen upseereille annettiin puolustushaarasta riippumatta samanlainen peruskoulutus Kadettikoulussa. Meriupseerien peruskoulutuksen erottaminen Kadettikoulusta aloitettiin vuonna 1926 merikadettien siirtyessä koulutukseen Katajanokalle. Koulutus jatkui Kadettikoulun meripuolustusosastolla vuoteen 1930 saakka, jolloin käynnistyi Merisotakoulun toiminta. Merivoimiin kuuluvien rannikkotykistöupseerien peruskoulutus annettiin Kadettikoulun yleisellä tai tykistölinjalla vuoteen 1927 saakka, jolloin meripuolustusosaston yhteyteen perustettiin rannikkotykistölinja.¹⁸⁸

Alkuvaiheessa merivoimien kadettien sotahistorian opetuksessa noudatettiin Kadettikoulun opetussuunnitelmaa ja opetusmenetelmiä. Koulutuksen siirtyessä Kadettikoulun meripuolustusosastoon laivastolinjan kadettien opetussuunnitelmaan sisältyi 56 tuntia merisotahistoriaa, mikä oli 2.3 prosenttia kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä. Rannikkotykistölinjan kadettien opetussuunnitelmaan sisältyi 48 tuntia yleistä sotahistoriaa, mikä oli 2.8 prosenttia kokonaistuntimäärästä¹⁸⁹. Opetus toteutettiin tunti-

opettajien voimin siten, että tuntiopettajina toimivat Sotakorkeakoulun ja Kadettikoulun sotahistorian opettajat sekä merisotahistoriaan perehtyneet merivoimien upseerit¹⁹⁰.

Merivoimien upseerien peruskoulutuksen siirtyessä Merisotakouluun sotahistorian opetussuunnitelmien runkona käytettiin Kadettikoulun meripuolustusosaston opetuksessa käytettyjä opetussuunnitelmia. Opetukseen varattujen tuntien määrää lisättiin kuitenkin hieman. Muutoksen jälkeen laivastolinjalle opetettiin 75 tuntia merisotahistoriaa, mikä oli 3.2 prosenttia kokonaistuntimäärästä. Rannikkotykistölinjalle opetettiin 50 tuntia yleistä sotahistoriaa, mikä oli 2.1 prosenttia linjan kokonaistuntimäärästä. Merisotakouluun siirtymisen yhteydessä tehtyä opetussuunnitelmaa noudatettiinkin lähes muuttumattomana talvisodan syttymiseen saakka.¹⁹¹

Sotien aikana merikadettikurssien sotahistorian opetuksen tuntimäärää lisättiin. Lisäys katsottiin tarpeelliseksi, koska sodan kokemukset ja opetukset haluttiin saada mukaan koulutukseen. Lisäksi opetussuunnitelmia muutettiin siten, että molemmat linjat saivat saman opetuksen. Lisäyksen jälkeen sotahistorian opetukseen oli varattu yhteensä 90 tuntia, mikä muodosti 3.2 prosenttia kokonaistuntimäärästä. Opetuksen sisältö jakaantui siten, että yleisen sotahistorian opetukseen käytettiin 40 tuntia ja merisotahistorian opetukseen käytettiin 50 tuntia.¹⁹²

Sotien jälkeen sotahistorian opetus jatkui vuoteen 1951 saakka aikaisempien opetusohjelmien mukaisesti. Vuonna 1952 upseerien peruskoulutusta yhdenmukaistettiin, ja sen seurauksesta merikadettien ensimmäisen vuosikurssin koulutus siirtyi Kadettikouluun. Tämän jälkeen merivoimien kadettien yleisen sotahistorian opetuksessa noudatettiin Kadettikoulun ensimmäisen vuosikurssin opetusohjelmaa. Toisen vuosikurssin aikana molemmille linjoille opetettiin lisäksi 40 tuntia merisotahistoriaa.¹⁹³

3.3.2 Ilmavoimien kadettien sotahistorian opetus

Ilmavoimien upseerien peruskoulutus erotettiin omaksi ilmasotaluokakseen syksyllä 1927. Tämän jälkeen peruskoulutus toteutettiin siten, että ilmavoimien kadetit saivat ensimmäisen vuosikurssin aikana yleissotilaallisen koulutuksen Kadettikoulussa ja toisen vuosikurssin aikana erikoiskoulutuksen Ilmailukoululla.¹⁹⁴

Pääosa ilmavoimien kadettien sotahistorian opetuksesta annettiin ensimmäisen vuosikurssin aikana Kadettikoululla. Alkuvaiheessa sotahistorian opetuksessa noudatettiin pääosin teknillisen linjan opetusohjelmaa¹⁹⁵. Sotahistorian opetukseen käytettiin yhteensä 56 tuntia, mikä oli 2,9 prosenttia kokonaistuntimäärästä. Muita linjoja korkeampi kokonaistuntimäärä johtui siitä, että ilmailuluokalle opetettiin ensimmäisen vuosikurssin aikana muista poiketen myös merisotahistoriaa¹⁹⁶.

Ilmailukoulussa kadettien opetusohjelmaan kuului alkuvaiheessa myös ilmailunhistoriaa. Sitä opetettiin 13 tuntia, ja se muodosti ilmavoimien järjestelyjen kanssa yhteisen oppiaineen¹⁹⁷. Vuonna 1937 Ilmailukoulun oppiaineiden tuntijakoa tarkistettiin, ja sen seurauksesta ilmailunhistoria liitettiin katsauksena ilmavoimien taktiikkaan¹⁹⁸.

Sotien aikana ilmavoimien kadetit saivat yleissotilaallisen koulutuksen kokonaan Kadetti- ja Maasotakoulussa siellä käytössä olleiden opetusohjelmien mukaisesti. Ilmailukoululla kadettikurssien koulutus erosi täysin 1930-luvulla annetusta opetuksesta, sillä kadeteille annettiin vain lentokoulutustason edellyttämä jatkokoulutus. Opetukseen ei näin ollen sisällynyt sotahistoriaa.¹⁹⁹

Välittömästi sotien jälkeen koulutusta annettiin sodanai-
kaisten opetusohjelmien mukaisesti. Ilmavoimien kadettien yleissotilaallinen koulutus annettiin kokonaisuudessaan Maasota- ja Kadettikoulussa, ja sotahistorian opetuksessa noudatettiin näin ollen ensimmäisen vuosikurssin opetusohjelmaa siinä tapahtunein muutoksin.²⁰⁰

3.4 Havainnot sotahistorian opetuksesta vakinaisen väen upseerien peruskoulutuksessa

Sotahistorian opetuksen lähtökohtana oli antaa kadeteille sotahistorialliset perustiedot vanhasta ajasta lähtien nykypäivään saakka. Opetus muodostui aluksi kolmesta, osittain erillisestä kokonaisuudesta: sotahistoriasta, strategiasta ja isänmaan historiasta. Opetusohjelmien kehittymisen myötä kyettiin 1930-lukuun mennessä osakokonaisuudet yhdistämään yhteiseksi oppiaineeksi.

Opetuksen sisältöön saatiin alkuvaiheessa paljon vaikutteita ulkomailta. Ensimmäisen Kadettikoulun ensimmäisten opetusohjelmien mallina käytettiin ruotsalaisen Karlbergin sotakoulun opetusohjelmia. Lisäksi jääkärimajuri Nurmio oli vuonna 1924 kuusi kuukautta opintomatalla Ruotsin Sotakorkeakoulussa ja Kadettikoulussa, ja hän osallistui siellä myös sotahistorian opetukseen. Ruotsin lisäksi opetusmateriaalia saatiin ainakin Ranskasta ja Saksasta.²⁰¹

Alkuvaiheessa opetuksessa tuotiin esiin pääasiassa yleissivistävää tietoa sotataidon ja -laitoksen kehittymisestä. Taktillisia periaatteita, johtamista, sotien taustoja sekä sotalaitoksen kehittymiseen vaikuttaneita tekijöitä esitettiin vähän. Opetuksen sisältöön tuli 1930-luvulla selkeä painopisteen muutos, sillä tällöin alettiin myös sotahistoriassa kiinnittää huomiota sodan psyykkisiin tekijöihin ja sotilasjohtajan persoonallisuuteen. Lisäksi sotataidon ja -laitoksen kehitystä esiteltäessä painopiste siirtyi uuden ajan loppupuolelle, koska näillä oli suurempi merkitys käynnissä olevaan kehitykseen.

Yleissivistystä ja taktiikan opetusta palvelevien tavoitteiden lisäksi 1930-luvulla alettiin Kadettikoulun sotahistorian opetuksessa kiinnittää huomiota myös upseerikoulutuksen kokonaisjärjestelmään, sillä uudeksi tavoitteeksi entisten lisäksi tuli perusteiden antaminen Sotakorkeakoulussa tapahtuvaa opiskelua varten. Tällä oli oma vaikutus-

sensa myös Sotakorkeakoulussa annettavan sotahistorian opetuksen kehittymiselle.

Historian opetukseen varatut kokonaistuntimäärät vaihtelivat 1920- ja 1930-luvuilla linjoittain aina sen mukaan, miten suuri paino teoreettiselle ja yleissivistävälle opetukselle annettiin. Alkuvaiheessa sotahistorian osuus kokonaistuntimäärästä oli melko suuri, ja se osoittaa, miten tärkeäksi sotahistorian opetus koettiin juuri itsenäistyneen maan kansallisen identiteetin ja isänmaallisen hengen luomisen kannalta.

Sotahistorian opetukseen varattujen tuntimäärien prosenttiosuus pieneni 1930-luvulla. Tärkeimmät syyt pienemiseen olivat opetettavien oppiaineiden lisääntyminen ja käytännön koulutuksen painottuminen. Muuttuneet ulkoiset olosuhteet vähensivät myös tarvetta kansallisen identiteetin vahvistamiseen. Tuntimäärän alhaisen prosenttiosuuden lisäksi sotahistorian sijoittaminen toiseksi tärkeimpään aineryhmään loppuarvosanoja määritettäessä osoittaa sen, että sotahistoriaa ei pidetty Kadettikoulun tärkeimpiin opetettaviin oppiaineisiin kuuluvana.

Sotahistorian varsinainen opetustoiminta oli riippuvainen myös vallitsevista sisäisistä tekijöistä. Ensinnäkin opetusmenetelmät jouduttiin valitsemaan oppilaiden lähtötason ja käytössä olevan opetusmateriaalin perusteella. Lisäksi opettajien ainekohtainen ja pedagoginen ammattitaito vaikuttivat opetuksen toteutumiseen ja kehittämiseen.

Alkuvaiheessa opetusta vaikeuttivat Kadettikoulun oppilaiden varsin vaihteleva lähtökoulutus sekä rinnakkaiset poikkeuskurssit. Koulutusjärjestelmän vakiinnuttua 1930-lukuun mennessä sekä pääsyaatimusten tarkennuttua opetus voitiin rakentaa yhtenäisemmälle pohjalle.

Oppikirjojen ja opetusvälineiden puute vaikuttivat käytettävien opetusmenetelmien valintaan. Alkuvaiheessa opetusta jouduttiin antamaan siten, että opettaja piti koulumaisen oppitunnin ja kadetit kirjoittivat käsitellyt asiat muis-

tiinpanoihinsa. Sen jälkeen kun kadeteille kyettiin jakamaan oppikirjat ja monisteet pidettävistä luennoista opetuksessa voitiin siirtyä syvällisempään opetukseen ja itseopiskeluun.

Sotien aikana annettu sotahistorian opetus rakentui sisäisistä tekijöistä johtuen ennen sotia käyttöön otettujen opetusohjelmien ja -menetelmien pohjalle. Tämä johtui ainakin osittain siitä, että pääopettajana toimi sama henkilö, joka oli ollut tehtävässä jo ennen talvisodan syttymistä ja ehtinyt hoitaa sitä vasta lyhyen ajan. Nopeasti käynnistetyn opetuksen ja suurien oppilasmäärien takia ei ollut myöskään resursseja muuttaa kovin paljon aikaisemmin käytössä olleita opetusohjelmia.

Sotien aikana annetun opetuksen suurimmat ongelmat syntyivät kuitenkin ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta. Sotapahtumat pakottivat keskeyttämään tai supistamaan koulutusta, ja myös sotahistorian opetus jäi näin ollen puutteelliseksi. Keskeytyneille kursseille järjestettyjen jatkokoulutuskurssien opetusohjelmiin ei katsottu tarpeelliseksi sisällyttää sotahistoriaa, ja puutteet jäivät näin täydentämättä. Sotien vaikutus tuntui myös kursseille hyväksytyjen oppilaiden tasossa.

Sotien jälkeen ulkoisten tekijöiden vaikutus oli melko suuri, sillä puolustusvoimien koulutusta rajoittavat tekijät ja yhteiskunnassa vallinnut mieliala vaikuttivat myös sotahistorian opetukseen. Vähentynyt mielenkiinto upseerin ammattia kohtaan tuntui oppilaiden tasossa. Lisäksi opetusohjelmiin tehtiin alkuvaiheessa useita muutoksia.

Sotien jälkeen puolustusvoimien sisällä tunnettiin erityistä mielenkiintoa sotahistorian opetusta kohtaan. Tämä ilmeni lisääntyneenä mielipiteiden vaihtona lehdistössä sekä asiantuntijaryhmän kokoamisena kehittämään sotahistorian opetusta.

Selkeistä tavoitteista huolimatta asiantuntijoiden neuvottelutilaisuuden tulos jäi kuitenkin melko huonoksi. Perus-

koulutuksessa annettavan sotahistorian opetuksen osalta päädyttiin varsin pitkälle samanlaiseen ratkaisuun kuin oli ollut käytössä jo ennen sotia. Tärkeimmät syyt ratkaisuun lienevät siinä, että neuvottelutilaisuuteen osallistuneet eivät ehkä osanneet suhtautua riittävän kriittisesti aikaisemmin annettuun sotahistorian opetukseen ja oppilasaines huomioon ottaen todettiin käytettyjen opetusperiaatteiden sopivan edelleen parhaiten. Sotahistorian opetusohjelmien perusteella voidaan lisäksi todeta, ettei opetuksen yhdistäminen muuhun peruskoulutuksessa annettavaan opetukseen täysin onnistunut.

II maailmansodan ja erityisesti jatkosodan aikaisesta taktiikasta ja taisteluista saatavat kokemukset ja opetukset otettiin mukaan peruskoulutuksessa annettavaan sotahistorian opetukseen vasta 1950-luvun puolivälissä. Ulkoisten tekijöiden ohella koulutusjärjestelyissä ja opettajakunnassa tapahtuneet muutokset vaikuttivat opetusohjelmien muuttumiseen 1950-luvulla.

4 SOTAHISTORIAN OPETUS VAKINAISEN VÄEN UPSEERIEN JATKOKOULUTUKSESSA

4.1 Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät komentaja- ja majurikursseilla

Jo ennen järjestelmällisen jatkokoulutuksen alkamista joukko-osastojen järjestämään jatkokoulutukseen sisältyi myös sotahistoriaa. Divisioonan komentajille oli nimittäin käsketty järjestää varuskuntaesitelmiä divisioonan ja kunkin varuskunnan upseereille. Esitelmät käsittelivät myös strategiaa sekä sotahistoriaa, ja niiden pitäjinä käytettiin divisioonan vanhempia upseereita.²⁰²

Järjestelmällisen jatkokoulutuksen käynnistyttyä komentajakursseilla kurssien opetusohjelmiin sisällytettiin myös sotahistoriaa. Ensimmäisten komentajakurssien opetuksessa käytettiin Sotakorkeakoulun yleisen osaston opetusohjelmia

siten, että sotahistorian ja strategian opetuksessa seurattiin pääosin toisen opintovuoden ohjelmaa.²⁰³

Komentajakursseilla sotahistoriaa ja strategiaa opetettiin yhtenä oppiaineena. Aineen opetukseen oli varattu 15.5 prosenttia kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä, ja enemmän tunteja oli varattu vain taktiikan opetukseen.²⁰⁴

Komentajakurssien sotahistorian ja strategian opetuksen päämääränä oli kartuttaa oppilaiden teoreettisia tietoja strategiassa ja taktiikassa sotahistorian avulla²⁰⁵. Opetus jakaantui kahteen osakokonaisuuteen. Opetuksen pääpaino oli kuitenkin strategisten ja sotilaspoliittisten asioiden tarkastelussa²⁰⁶.

Varsinaisen sotahistorian opetus käsitteli sotataidon (sodankäynnin, taktiikan, aseistuksen sekä sota-asetusten) kehitystä. Erityisesti syvennyttiin tyypillisten sotien tarjoamiin opetuksiin. Strategian opetus käsitteli Suomen sotilaspoliittista ja strategista asemaa historian eri vaiheissa. Strategian yhteydessä käytiin läpi myös maailmansodan historiaa. Lisäksi opetukseen liittyi strategisten käsitteiden ja kirjallisuuden tarkastelu.²⁰⁷

Komentajakurssien sotahistorian ja strategian opetuksen pääaiheet olivat samat kuin yleisesikuntaupseerikursseilla. Kolmannesta kurssista alkaen alettiin komentajakursseilla kehittää osittain omaa opetusohjelmaa, mutta sotahistorian ja strategian opetuksessa seurattiin kuitenkin edelleen yleisen osaston opetusohjelmia.²⁰⁸

Yleisen osaston sotahistorian ja strategian opetussuunnitelmaan tehtiin 1920-luvun lopulla muutoksia, jotka vaikuttivat myös komentajakurssien opetukseen. Muutoksen seurauksesta komentajakurssien sotahistorian opetuksen painopistettä muutettiin maailmansodan ja vapaussodan operaatioiden läpikäymiseen²⁰⁹.

Vakinaisen väen upseerien jatkokoulutuskurssien nimet muutettiin 1930-luvun alkupuolella, ja samalla opetussuunni-

telmiin tehtiin muutoksia. Komentajakurssit siirtyivät Taistelukoulun vastuulle majurikurssin nimellä. Majurikurssin ohjelma noudatti muutamia muutoksia lukuunottamatta pääpiirtein samaa opetusohjelmaa, joka oli ollut käytössä jo komentajakursseilla.²¹⁰

Sotahistorian opetuksessa tapahtui kuitenkin suuria muutoksia, sillä opetuksen päämäärää, sisältöä ja tuntimääriä uudistettiin. Majurikurssin sotahistorian opetuksen päämääräksi tuli kohottaa oppilaiden yleistä sotilaallista sivistystasoa, herättää oppilaissa harrastus yleiseen ja Suomen historiaan sekä antaa perusteet sotahistorian jatko-opiskelulle.²¹¹

Majurikurssilla sotahistorian opetukseen oli varattu 11.9 prosenttia kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä. Sotahistoria oli näin ollen toiseksi eniten tunteja saanut oppiaine. Vain taktiikan opetukseen oli varattu enemmän tunteja.²¹²

Sotahistorian opetus muodostui kahdesta osakokonaisuudesta: yleisestä sotahistoriasta ja Suomen sotahistoriasta. Strategia sen sijaan jäi pois sellaisena kuin se oli ollut komentajakurssien opetuksessa. Opetuksen tarkoituksena oli antaa kuva sotataidon ja taktiikan yleisestä kehityksestä sekä syventyä yksityiskohtaisesti Suomen sotahistoriaan. Sotataidon ja taktiikan kehityksen opetuksessa painopiste oli Ranskan vallankumoussotien jälkeisissä tapahtumissa. Suomen sotahistorian osuus koko tuntimäärästä oli kolmekymmentä prosenttia. Opetuksen pääaiheet olivat

- antiikin sotataito
- keskiaikainen sotataito ja läänityslaitos
- uuden ajan sotataito ja taktiikka
- uusimman ajan sotataito ja taktiikka Ranskan vallankumoussodista maailmansotaan sekä
- Suomen sotahistoria.²¹³

Myös Suojeluskuntain Päälylystökoulun ja ilmavoimien komentajakursseilla opetettiin sotahistoriaa. Suojeluskuntain Päälylystökoulun opetusohjelma oli kokonaisuudessaan laa-

dittu Sotakorkeakoulun komentajakurssien ohjelman mukaisesti, jotta suojeluskuntajärjestön upseerit voitiin rinnastaa vastaavan jatkokoulutuksen saaneisiin sotaväen upseereihin. Kurssien sotahistorian opetuksessa noudatettiin Sotakorkeakoulun komentajakurssien opetusohjelmaa. Myös ilmavoimien komentajakursseilla noudatettiin samaa opetusohjelmaa. Lisäksi molemmilla kursseilla sotahistorian tuntiopettajina toimivat Sotakorkeakoulun sotahistorian opettajat.²¹⁴

Ensimmäinen sotienjälkeinen yleinen komentajakurssi jouduttiin käynnistämään tavattomalla kiireellä, ja valmistelutyöhön oli käytössä vain muutama upseeri. Ensimmäisen kurssin opetusohjelma perustui näin ollen pitkälti sotia edeltäneisiin suunnitelmiin.²¹⁵

Seuraava yleinen komentajakurssi alkoi kahden vuoden kulluttua, jonka jälkeen kurseja järjestettiin säännöllisesti vuoden välein. Kurssien opetusohjelmia oli myös uudistettu. Ensinnäkin kurssien kestoaikaa pidennettiin aluksi seitsemään ja vähän myöhemmin vielä kahdeksaan kuukauteen. Uudistuksen yhteydessä muutettiin myös sotahistorian opetusohjelmaa. Vähän aikaisemmin pidetyllä sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuudella oli tärkeä osuus komentaja- ja kapteenikurssin sotahistorian opetusohjelmien muotoutumiselle.²¹⁶

Uudistuksen jälkeen yleisen komentajakurssin sotahistorian opetuksen päämääränä oli opettaa kurssilaiset analysoimaan sotilaallisen kehityksen ja tapahtumien ydinsyitä, jotta he pystyisivät arvioimaan kunkin hetken tapahtumia ja tulevaa kehitystä. Lisäksi opetuksen tuli antaa kokemuksia yhtymän toiminnasta erilaisissa oloissa ja opettaa ymmärtämään toimintaan vaikuttaneita tekijöitä siten, että kurssilaiset oppisivat arvioimaan eri mahdollisuuksia tarpeellisessa laajuudessa.²¹⁷

Asetettuihin päämääriin pyrittiin perehdyttämällä oppilaat ensi sijassa maailmansotien taktillisiin ilmiöihin ja kehitykseen sekä niihin liittyviin yhteiskunnallisiin, po-

liittisiin, organisatorisiin ja strategisiin syihin ja seurauksiin. Yleiskäsityksen saamiseksi opetukseen sisältyi lyhyt orientoiva esitys vanhan ajan, keskiajan ja Ranskan vallankumousta edeltäneen ajan sotataidosta sekä vähän laajempi esitys sotataidon kehityksestä Ranskan vallankumouksen jälkeen. Sotahistorian opetukseen oli varattu 8.7 prosenttia kurssin kokonaistuntimäärästä.²¹⁸

Vuonna 1947 julkaistiin Taistelukoulun uusi johtosääntö, jossa vahvistettiin komentaja- ja kapteenikurssien toimintaperiaatteet sekä koulutuksen kesto ja tarkoitus. Lisäksi opetussuunnitelmista määrättiin, että sotakoulujen tarkastajan oli hyväksyttävä ja puolustusvoimain komentajan oli vahvistettava ne kutakin kurssia varten erikseen.²¹⁹

Uudistettua opetusohjelmaa noudatettiin sitten vuoteen 1953 asti, jolloin puolustusvoimain komentajan, kenraali K A Heiskasen päätöksestä yleisen komentajakurssin sotahistorian opetukseen varattua tuntimäärää vähennettiin 3.7 prosenttiin kokonaistuntimäärästä. Vapautunut tuntimäärä piti käyttää tuntiopintojen keskimääräisen viikkotuntimäärän alentamiseen sekä kotityöpäivien järjestämiseen.²²⁰

Tarve lisätä sotatekniikan opetusta, ja jo alunperinkin tiivis opiskeluohjelma asettivat vaatimuksia joidenkin oppiaineiden tuntimäärien karsimiseksi. Sotahistoria oli sopiva supistettava aine, koska sen opetukseen oli varattu varsin paljon tunteja ja osa tunneista voitiin korvata itseopiskeluna.²²¹

Sotahistorian opetukseen varattujen tuntien vähentäminen toteutettiin keskittymällä opetuksessa vain maailmansotien ja Suomen itsenäisyysajan sotien tarkasteluun. Aikaisemmasta opetussuunnitelmasta jouduttiin näin ollen jättämään pois vanhan ajan, keskiajan sekä Ranskan vallankumouksen aikaisen ja sen jälkeisen ajan sotataidon kehitystä käsittelevät osat.²²²

Vaikka opetuksen sisältöön tehtiin supistuksia, niin tuntimäärän näin suuri vähentäminen vaikeutti opetukselle

asetettujen päämäärien saavuttamista, sillä opettavat asiat ehdittiin käsittelemään vain ylimalkaisesti. Tästä syystä Taistelukoulun johtaja, eversti P Hirvelä esitti vuonna 1954 yleisen komentajakurssin sotahistorian opetuksen muuttamista kokonaan käytössä olleista muodoista. Esityksen mukaan kurssin sotahistorian opetukseen olisi käytetty vain kymmenen tuntia, ja opiskelu olisi ollut suurelta osalta itseopiskelua.²²³

Esitykseen ei kuitenkaan suostuttu, vaan opetusta jatkettiin aikaisempien ohjelmien mukaisesti esipuseerikoulutuksessa toteutettuun uudistukseen asti. Esitys vaikutti komentajakurssien sotahistorian opetukseen kuitenkin siten, että kursseille tulevat upseerit velvoitettiin ennen kursseille tuloa palauttamaan mieliin sotahistorian perustiedot.²²⁴

4.2 Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät kapteenikursseilla

Järjestelmällisen jatkokoulutuksen käynnistyttyä Taistelukoulussa joukkueenjohtaja- ja komppanianpäällikkökurssien opetuksen painopiste oli kouluttajakoulutuksessa ja taktiikassa, eikä kursseilla opetettu sotahistoriaa²²⁵. Sotahistoriaa ei haluttu sisällyttää kyseessä olevien kurssien opetusohjelmiin, koska kurssit oli tarkoitettu mahdollisimman käytännöllisiksi ja opetuksessa haluttiin syventyä vain niihin aiheisiin, joiden kanssa oppilaat työssään olivat tekemisissä²²⁶.

Vakinaisen väen upseerien jatkokoulutuskurssien nimet muutettiin 1930-luvun alkupuolella, ja samalla opetussuunnitelmiin tehtiin muutoksia. Muutokset eivät koskeneet kuitenkaan luutnantti- ja kapteenikurssien sotahistorian opetusta, sillä oppiainetta ei edellä esitetyistä syistä otettu mukaan kurssien opetusohjelmiin²²⁷. Myöskään muiden sotakoulujen vastaavien jatkokoulutuskurssien opetusohjelmat eivät sisältäneet sotahistoriaa²²⁸.

Ensimmäinen sodanjälkeinen kapteenikurssi alkoi tammikuussa 1946. Kurssin oppiaineet olivat samat kuin komentajakurssilla valtio-oppia ja rannikonpuolustusoppia lukuunottamatta. Ennen sotia pidetyistä kapteenikursseista poiketen opetusohjelmaan sisältyi myös sotahistoriaa, jonka opetukseen oli varattu 6.1 prosenttia kurssin kokonaistuntimäärästä.²²⁹

Sotahistoria oli haluttu ottaa mukaan kapteenikurssien opetusohjelmiin kahdesta syystä. Ensinnäkin kokemus oli osoittanut, että kapteenikurssille saapuva upseeri oli ehtinyt unohtaa ainakin osan historiasta hankkimistaan tiedoista. Sotahistorian perustietoja tarvittiin taas muun opetuksen perustaksi. Lisäksi sotahistoriasta poimituilla esimerkeillä voitiin ohjata oppilaita ymmärtämään pataljoonankomentajan toimintaa todellisten tilanteiden valossa ja katsomaan asioita pataljoonankomentajan näkökulmasta.²³⁰

Ensimmäisten kapteenikurssien sotahistorian opetussuunnitelmat olivat majuri A Petramaan laatimia. Myös sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuudessa otettiin kantaa kapteenikurssien sotahistorian opetukseen. Neuvottelutilaisuudessa tehtiin esitys kapteenikurssin sotahistorian opetussuunnitelmaksi, joka tilaisuudessa myös hyväksyttiin yksimielisesti. Esitettyä ohjelmaa ei kuitenkaan otettu käyttöön, vaan opetuksessa käytettiin jatkossakin ensimmäisiä kursseja varten laadittua ohjelmaa. Ilmeisesti sotahistoriassa tapahtuneet opettajavaihdokset vaikuttivat asiaan.²³¹

Kapteenikurssien sotahistorian opetukselle asetettiin kaksi tavoitetta. Tärkein tavoite oli antaa herätteitä pataljoonankomentajan tehtävien hoitamisesta. Tähän pyrittiin keskittymällä opetuksessa niihin uudenajan sotahistorian antamiin esimerkkeihin, joista oli hyötyä jokapäiväisessä palveluksessa. Toisena tavoitteena oli täydentää peruskoulutuksessa hankittua kuvaa sotahistoriasta. Opetuksessa pyrittiin lisäksi antamaan pohja itseopiskelua ja itsenäistä sotahistorian tutkimista varten.²³²

- Kapteenikurssin sotahistorian opetuksen pääaiheet olivat
- taktiikan ja sotilasorganisaation kehitys 1700-luvulta I maailmansotaan asti
  - I maailmansota; syyt, seuraukset, ryhmitykset, taktiikka ja strategiat
  - vapaussota; taustat, organisaatiot ja taktiikka
  - Venäjän vallankumous; puna-armeijan synty ja vallankumoussodat
  - Espanjan sisällissota
  - II maailmansota; syyt, taktiikka ja strategiat
  - Suomen sodat; taustat, suunnitelmat, taktiikka ja tärkeimmät sotatapahtumat sekä
  - totaalinen sota; perusteet ja tulevaisuus.²³³

Kapteenikurssien sotahistorian opetussuunnitelma säilyi lähes muuttumattomana aina vuoteen 1956 asti, jolloin toimeenpantiin viimeinen vanhanmuotoinen kapteenikurssi²³⁴. Vaikka kapteenikurssien sotahistorian opetukseen varattu kokonaistuntimäärä pysyi samana koko ajan, niin sotahistorian suhteellinen osuus muuttui kaksi kertaa. Ensimmäinen muutos tapahtui vuonna 1948, jolloin sotahistorian opetuksen osuus kasvoi 6.8 prosenttiin kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä. Muutos johtui siitä, että kapteenikurssien kokonaistuntimäärää pienennettiin.²³⁵

Seuraava muutos tapahtui vuonna 1952, jolloin ase- ja ampuimateknilliset sekä kranaatinheitinkurssit yhdistettiin kapteenikursseihin. Yhdistymisen takia kurssin kestoaika piteni ja kokonaistuntimäärä kasvoi, jolloin sotahistorian osuus väheni 3.2 prosenttiin kokonaistuntimäärästä²³⁶.

Myös muiden aselajikoulujen järjestämien kapteenikurssien sotahistorian opetuksessa käytettiin samaa Taistelukoululla laadittua opetussuunnitelmaa. Lisäksi kyseisten koulujen sotahistorian tuntiopettajina toimivat Taistelukoulun ja Sotakorkeakoulun sotahistorian opettajat. Muilla jatko- ja täydennyskoulutuskursseilla ei opetettu sotahistoriaa.²³⁷

4.3 Sotahistorian opetuksen toteutus

4.3.1 Opetusolosuhteet, opetusmenetelmät ja -materiaali

Komentajakurssien koulutus toteutettiin rinnan Sotakorkeakoulun yleisen osaston kurssien kanssa. Opetustilat olivat varsin hyvät ja riittävät melko runsaasta oppilasmäärästä huolimatta. Opiskelu oli varsinkin alkuvaiheessa varsin teoreettista ja opettajajohtoista, sillä kirjallisuuden puute pakotti käyttämään pääopetusmenetelmänä luennointia²³⁸. Sotahistorian osalta tilannetta pyrittiin tosin parantamaan luentoja ja käsikirjoituksia monistamalla²³⁹.

Koulutuksen siirryttyä Taistelukoululle kurssien opetustilat olivat edelleen varsin hyvät. Majurikurssin sotahistorian opetusmenetelmiä valittaessa lähtökohtana oli, että oppilaiden yleishistoriallinen pohja oli riittävä. Sotahistorian opetuksessa voitiin näin ollen turvautua aikaisempaa enemmän myös opetuskeskusteluun ja itseopiskeluun. Tämä oli mahdollista myös sen takia, että 1930-luvulla sotahistoriallisen kirjallisuuden saatavuus oli huomattavasti parantunut. Itseopiskelun ja opettajan pitämien luentojen lisäksi opetusta annettiin teettämällä oppilaille sotahistoriallisia tutkielmia koti- ja koulutöinä.²⁴⁰

Komentaja- ja kapteenikurssien opetuksen käynnistyessä sotien jälkeen Taistelukoulu joutui tukeutumaan Maasotakouluun, koska opetustilat olivat jääneet Neuvostoliiton puolelle ja muu opetusmateriaali oli kadonnut sotien aikana. Lisäksi koulun henkilöstöjärjestelyt olivat vielä kesken. Maasotakoulun tuella koulun ulkoiset opetuspuitteet voitiin kuitenkin järjestää varsin hyvin. Tosin sodanjälkeiset poikkeukselliset olot aiheuttivat toiminnalle kaikenlaisia vaikeuksia.²⁴¹

Taistelukoulun siirtyessä Haminaan maaliskuussa 1947 opetusolosuhteet paranivat jonkin verran. Suurimpina ongelmina tuolloin olivat opetusmateriaalin huono kunto sekä majoitus- ja opetustilojen ahtaus. Ratkaiseva parannus saatiin aikaan vuonna 1949, jolloin Taistelukoulu pääsi siir-

tymään entisen Suojeluskuntain Päälystökoulun tiloihin Tuusulaan.²⁴²

Ensimmäisten komentajakurssien oppilaat olivat sodassa pätevoityneitä, virkaiältään varsin vanhoja upseereita. Kurssien henki oli erittäin hyvä, ja opetus voitiin viedä hyvin läpi tiiviistä opiskelutahdista huolimatta. Myöhemmillä kursseilla oppilaiden virkaikä rakenne muuttui nuoremaksi kurssien yleistason säilyessä edelleen varsin korkeana. Kurssilaisten kokemus ja käsityskyky sekä ennenkaikkea suuri vastuuntunto aiheuttivat sen, että komentajakurssien oppilaat suhtautuivat sotahistorian opetukseen vakavammin ja aktiivisemmin kuin kapteenikurssien oppilaat. Tämä osaltaan mahdollisti myös komentajakurssien sotahistorian opetukseen varattujen tuntimäärien vähentämisen ja itseopiskelun.²⁴³

Ensimmäisten kapteenikurssien oppilaiden taso oli epätaisaista sotien aikana annetun peruskoulutuksen vaihtelevuuden takia. Myöhemmin oppilaiden taso muuttui tasaisemmaksi sotien jälkeisen peruskoulutuksen vakiinnuttua. Ongelmia kapteenikurssien opetukselle aiheuttivat peruskoulutukseltaan heikompien II ryhmän upseerien osallistuminen kursseille sekä sotilasammatin vähäisestä arvostuksesta johtuva oppilasaineksen huononeminen.²⁴⁴

Sotien jälkeen käytettiin sotahistorian opetuksessa samoja menetelmiä kuin oli käytetty jo ennen sotia. Sotahistorian opetuksen päämenetelminä molemmilla kursseilla oli luenointi ja opetuskeskustelu. Molempien kurssien opetuksessa pyrittiin välttämään tarpeettomia lukuja sekä tilastoja, ja opetus yritettiin saada mahdollisimman käytännölliseksi ja mielenkiintoiseksi.²⁴⁵

Opetusta täydennettiin oppilasesitelmillä ja -alustuksilla. Oppilasesitelmät olivat noin tunnin kestäviä, ja ensimmäisillä kursseilla ne käsittelivät I maailmansodan, Krimin sodan tai vapaussodan aikaisia yksittäisiä taistelutapahtumia ja taktiikkaa. Lähteinä sai käyttää oman ja Taistelukoululla olevan lähdeaineiston lisäksi sotahisto-

riallisesta toimistosta ja Sota-arkistosta saatavaa materiaalia.²⁴⁶

Sotahistorian koulutöitä järjestettiin siten, että kapteenikursseilla oli kaksi kahden tunnin koetta ja komentajakursseilla oli vain yksi kolmen tunnin loppukoulutyö. Sotahistorian opiskelussa saavutettu arvosana merkittiin sanallisena todistukseen muiden tärkeimpien oppiaineiden ohella.²⁴⁷

Kurssilla saavutettu yleisarvosana määräytyi oppiaineissa annettujen loppuarvosanojen ja niille annettujen arvostelukertoimien perusteella. Kertoimet määräytyivät oppiaineen tärkeyden perusteella. Kapteenikursseilla sotahistorian arvostelukerroin oli aluksi kahdeksan ja laski myöhemmin seitsemään. Sotahistorian arvostelukerroin oli yleisen taktiikan ja taistelukoulutuksen jälkeen seuraavaksi suurin. Komentajakursseilla sotahistorian arvostelukerroin oli myös seitsemän, ja se oli yleisen taktiikan sekä johtamistaidon jälkeen kolmanneksi suurin. Sotahistorian arvostelukerroin osoittaa, että sotahistorian opetuksella oli tuntimääristä huolimatta tärkeä rooli molemmilla kursseilla.²⁴⁸

4.3.2 Opettajat

Sotakorkeakoululla järjestettyjen komentajakurssien sotahistorian opettajina toimivat koulun vakinaiset ja tuntiopettajat. Ensimmäisenä sotahistorian ja strategian opettajana toimi vuosina 1924 - 1927 ruotsalainen ratsu- mestari O Ribbing. Hänen jälkeensä sotahistorian opettajina toimivat suomalaiset majuri A Svensson vuosina 1927 - 1930 ja majuri J Hannula vuosina 1928 - 1930.²⁴⁹

Taistelukoulun majurikurssin sotahistorian opetukseen käytettiin kahta opettajaa. Ensimmäisenä sotahistorian opettajana toimi kesäkuuhun 1931 asti majuri W Teittinen²⁵⁰. Seuraavana sotahistorian opettajana toimi majuri Y Haah- ti²⁵¹.

Sotahistorian opetuksen käynnistyessä sotien jälkeen Taistelukoululla ei ollut omaa vakinaista sotahistorian opettajaa, vaan opetus jouduttiin aloittamaan tuntiopettajan voimin²⁵². Ensimmäisen komentajakurssin sotahistorian tuntiopettajana toimi eversti T Viljanen. Viljanen oli sotien jälkeen vuosina 1944 - 1946 sotahistoriallisen toimiston päällikkö, ja toimi sotahistorian opettajana Taistelukoulun lisäksi Sotakorkeakoulussa sekä Tykistöskoulun kapteenikurssilla.²⁵³

Viljasella oli vuoden 1946 sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuuden puheenjohtajana merkittävä rooli sotienjälkeisen sotahistorian opetuksen käynnistämisessä ja sotia edeltäneen ajan opetusperinnön siirtämisessä. Viljanen oli perehtynyt sotia edeltäneen ajan sotahistorian opetukseen vuosina 1930 - 1936 toimiessaan everstiluutnantti Hannulan apuopettajana Sotakorkeakoulussa.²⁵⁴

Taistelukoulun seuraavana sotahistorian opettajana toimi Maasotakoulusta tehtävään komennettu majuri A Petramaa, joka hoiti tehtävää vain lyhyen ajan vuoden 1946 alkupuolella²⁵⁵. Petramaan jälkeen jo vakinaistettuun sotahistorian opettajan tehtävään tuli majuri O Jahnukainen. Jahnukainen hoiti tehtävää vuoden 1947 loppuun, jolloin hän siirtyi Kotkan Sotilaspiirin esikuntaan. Jahnukaisen kiinnostus sotahistoriaan ei kuitenkaan loppunut tähän, vaan hän osallistui aktiivisesti sotahistorian opetuksen kehittämiseen kirjoittamalla asiaan liittyviä artikkeleja Sotilasaikauslehteen²⁵⁶.

Jahnukaisen siirron jälkeen opetukseen käytettiin väliaikaisesti tuntiopettajaa, jona toimi Sotakorkeakoulun sotahistorian opettaja everstiluutnantti Mikola. Taistelukoulun seuraavina sotahistorian opettajina toimivat everstiluutnantti T Saukkonen (1949 - 1951) ja majuri L Sillanpää (1952 - 1953).²⁵⁷

Komentajakurssien sotahistorian opetukseen varatun tuntimäärän vähennyttyä vuonna 1953 Taistelukoulun johtaja, eversti Hirvelä teki esityksen, että sotahistorian opetta-

jan tehtävä korvattaisiin uudella yleisen taktiikan opettajan tehtävällä²⁵⁸. Tämän jälkeen sotahistorian opetus hoidettiin tuntiopettajien avulla tai Taistelukoulun opettajien toimesta muiden opetustehtävien ohessa. Vuosien 1953 - 1956 välisenä aikana sotahistorian opetusta oli antamassa tuntiopettajina everstiluutnantti Mikola ja kapteeni V Tervasmäki sekä muun opetustehtävän ohella kapteenit L Heinrichs ja E Kanninen²⁵⁹.

4.4 Havainnot sotahistorian opetuksesta vakinaisen väen upseerien jatkokoulutuksessa

Sotahistorian sisällyttäminen upseerien jatkokoulutusohjelmiin oli perusteltua sotakokemusten välittämisen ja taktiikan opetusta tukevien esimerkkien takia. Lisäksi sotahistorialla oli tärkeä yleissivistävä merkitys.

Kahden alimman tason jatkokoulutuskurssin, joukkueenjohtaja- ja komppanianpäällikkökurssin opetusohjelmiin ei sotahistoriaa kuitenkaan sisällytetty. Asiaa tosin harkittiin, mutta kurssit haluttiin pitää mahdollisimman käytännöllisinä, eikä yleissivistäviä aineita näin ollen haluttu ottaa mukaan²⁶⁰. Ilmeisesti myös Kadettikoulussa annetun sotahistorian opetuksen katsottiin antavan riittävät perustiedot tehtävien hoitamiseksi uran siinä vaiheessa.

Sen sijaan ylimmän tason jatkokoulutuskursseilla, komentaja- ja majurikursseilla katsottiin tarpeelliseksi kohottaa sotahistorian välityksellä kursseille osallistuvien upseerien sotailaallista sivistystasoa ja avartaa sotilaallista katsontakantaa tehtävien edellyttämällä tavalla²⁶¹.

Sotakorkeakoululla järjestetyillä komentajakursseilla sotahistorian opetuksessa noudatettiin sotakorkeakoulutuksessa olevan yleisen osaston opetusohjelmia. Sotahistorian osalta oman opetusohjelman laatiminen ei olisi ollut tarkoituksenmukaista, sillä ensinnäkin kurssin tavoitteet sotahistorian ja strategian osalta olivat osiltaan yhteneväiset yleisesikuntaupseerien koulutustavoitteiden kanssa.

Lisäksi Sotakorkeakoulun resurssit eivät olisi mahdollistaneet erillisen sotahistorian opetuksen toteuttamista.

Komentajakursseilla sotahistorian ja strategian osuus kokonaistuntimäärästä oli melko suuri, ja se oli näin ollen taktiikan jälkeen toiseksi tärkein oppiaine. Sotahistorian suuri osuus kokonaistuntimäärästä sekä opetusohjelman sisältö osoittavat sen, että sotahistorian tarjoamat esimerkit sodankäynnistä, taktiikasta ja johtamistoiminnasta muodostivat tärkeän osan opetuksesta koulutettaessa upseereita rauhan aikana sodan ajan komentajatehtäviin.

Majurikurssin osalta koulutukselle asetetut tavoitteet muuttuivat, koska 1930-luvulla ei ollut enää samanlaista tarvetta kuin 1920-luvulla kouluttaa muita upseereita yleisesikuntaupseerikoulutuksen rinnalla komentajan tehtäviin. Tämä näkyi kurssin sotahistorian opetussuunnitelmasa siten, että strategian osuus opetuksessa väheni. Tämän jälkeen majurikurssien sotahistorian opetuksella oli enemmänkin yleissivistävä tarkoitus. Kurssin oppilaat olivat saaneet sotahistorian opetusta viimeksi peruskoulutuksen yhteydessä Kadettikoulussa, ja näin ollen oli tarpeellista syventää ja laajentaa Kadettikoulussa annettua sotahistorian tietämystä.

Majurikurssilla sotahistorian opetukseen käytettiin toiseksi eniten tunteja, ja se oli edelleen toiseksi tärkein oppiaine taktiikan jälkeen. Kurssin sotahistorian opetuksen painopiste oli uusimman ajan yleisessä sotahistoriassa ja Suomen sotahistoriassa. Suomen sotahistorian suuri osuus johtui ilmeisesti siitä, että sitä oli opetettu varsin vähän Kadettikoulussa. Suomen sotahistorian tapahtumilla kuitenkin oli suuri vaikutus Suomen sotilaspoliittisen tilanteen ja olosuhteisiin sopivan taktiikan kehitykselle.

Sotahistorian opetuksen toteutukseen vaikuttivat samat sisäiset tekijät kuin muussakin upseerikoulutuksessa. Alkuvaiheessa ongelmana oli sopivan kirjallisuuden ja muun opetusmateriaalin puute. Tilanteen parannuttua 1930-lukuun

mennessä opetuksessa voitiin mennä aikaisempaa enemmän itsenäiseen opiskeluun.

Sotien jälkeen käynnistyneessä vakinaisen väen upseerien jatkokoulutuksessa sotahistoriaa opetettiin vain kapteeni- ja komentajakursseilla. Kyseisillä kursseilla haluttiin sotahistorian opetuksen välityksellä antaa kokemuksia pataljoonan ja perusyhtymän taisteluista sekä näkemystä ymmärtää siihen vaikuttavia tekijöitä. Opetukseen sisältyi tosin myös yleissivistäviä tavoitteita. Sotahistorian opetuksen luonnetta kuvaa kuitenkin se, että sotahistoria kuului yleisiin sotilasaineisiin eikä yleissivistäviin oppiaineisiin.

Edellä esitetystä syystä johtuen sotahistoriaa pidettiin tärkeänä aineena. Sotahistorian tärkeyttä osoitti sen sijoittaminen aluksi jopa ensimmäiseen aineryhmään²⁶² ja sen saamat varsin korkeat arvostelukertoimet. Sotahistorian tärkeys laski tosin 1950-luvulla, ja sen opetukseen varattua tuntimäärää vähennettiin voimakkaasti komentajakursseilla. Arvostelukertoimet säilyivät tästä huolimatta korkeina.

Ulkoisilla tekijöillä oli vaikutusta myös sotahistorian opetuksen käynnistymiseen ja kehittymiseen. Yleiset koulutusolosuhteet ja -resurssit sekä jatkokoulutusjärjestelyjen epäselvyys aiheuttivat sen, että koulutus jouduttiin käynnistämään kiireellä. Tästä syystä sotahistorian opetuksessa turvauduttiin aluksi ennen sotia käytössä olleisiin opetusohjelmiin.

Tuntiopettajien ja muita aineita päätyökseen opettavien opettajien käyttö heikensivät sotahistorian opetuksen laatua ja mahdollisuuksia opetuksen pitkäjännitteiseen kehittämiseen. Lisäksi useat ja lyhyin aikavälein tapahtuneet opettajavaihdokset vaikuttivat opetukseen. Nopeat opettajavaihdokset olivat ilmeisesti yksi syy myös siihen, ettei sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuudessa hyväksytyjä asioita huomioitu jatkokoulutuskurssien sotahistorian opetuksessa./

5 SOTAHISTORIAN OPETUS SOTAKORKEAKOULUSSA

5.1 Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät

5.1.1 Ennen sotia annetun opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät

Sotakorkeakoulua suunnitellut komitea oli liittännyt mietintöönsä varsin yksityiskohtaisen ehdotuksen koulun opetussuunnitelmaksi. Sen pohjalta laadittiin ensimmäisen yleisen osaston kurssin opetusohjelma, jota noudatettiin pienin muutoksin ja tarkistuksin 1930-luvun alkuun asti. Muut Sotakorkeakoulun kurssit seurasivat sotahistorian ja strategian opetuksessa myös yleisen osaston opetusohjelmia.²⁶³

Komitea määritteli mietinnössään myös sotahistorian ja strategian opetuksen päämäärän, pääpiirteisen sisällön ja opetukseen varattavat tuntimäärät. Sotahistorian ja strategian opetuksen päämääränä oli kartuttaa kurssin oppilaiden teoreettisia tietoja strategiassa ja taktiikassa sotahistorian näkökulmasta sekä kehittää oppilaiden kykyä arvioida sotilaallisia tilanteita ja tekemään niistä johtopäätöksiä.²⁶⁴

Opetuksen sisällön osalta komitea kiinnitti huomiota seuraaviin asiakokonaisuuksiin. Tärkeimpinä opetuskohteina nähtiin pohjoismainen sotahistoria, vuosien 1808 - 1809 sota ja vapaussota. Yleisestä sotahistoriasta nähtiin tarpeelliseksi käsitellä Napoleonin ajan sotia, muutamaa muuta myöhemmän ajan tärkeää taistelua sekä erityisesti maailmansotaa. Lisäksi komitea näki tarpeelliseksi alemmalla luokalla käydä läpi 1800- ja 1900-luvun yleistä historiaa sekä Suomen historiaa Kustaa III:n ajasta alkaen. Sotahistorian ja strategian opetukseen oli komitean mukaan varattava 15 - 20 prosenttia luentojen kokonaislukumäärästä.²⁶⁵

Sotakorkeakoulua suunnitellun komitean laatiman opetusohjelmaehdotuksen pohjalta opettajat ja koulun johto laativat tarkemmat opetussuunnitelmat²⁶⁶. Laaditussa opetussuunnitelmassa sotahistoria ja strategia muodostivat yhteisen oppiaineen. Opetus käsitteli sotataidon (sodankäynnin, taktiikan, aseistuksen ja sota-asetusten y.m.) kehitystä historian eri vaiheissa sekä Suomen sotilaspoliittista ja strategista asemaa eri aikakausina. Opetukseen kuului myös luennot strategian käsitteistä sekä kirjallisuudesta ja sen vaikutuksesta. Strategian opetukseen sisältyi myös sovellettuja harjoitusesimerkkejä²⁶⁷.

Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opetus jakaantui opintovuosittain siten, että ensimmäisenä opintovuonna opetuksen painopiste oli sotahistoriassa ja toisena opintovuonna painopiste oli strategiassa ja sotilaspolitiikassa. Ensimmäisen opintovuoden aikana opetettiin yleisesti keskiajan ja uuden ajan tärkeimmät sodat sekä taistelutaktiikan kehitys. Ensimmäisen opintovuoden opetuksen pääaiheet olivat

- vanhan ajan sotataito
- keskiajan sodankäyntitavat
- sotataidon renesanssi
- pohjoismaisen sotataidon kehitys keskiajan loppupuolelta 30-vuotiseen sotaan
- taktiikan kehitys Keski-Euroopassa uuden ajan alusta 30-vuotisen sodan loppuun
- Kustaa II Aadolfin järjestelyt ja taktiikka
- lineaaritaktiikka ja pohjoismainen sotataito, Fredrik II:n ja Kaarle XII:n vertailu
- lyhyt katsaus strategiseen kirjallisuuteen
- Napoleonin strategia ja taktiikka sekä
- Suomen sota 1808 - 1809.

Ensimmäisen vuoden sotahistorian ja strategian opinnoilla luotiin pohja toisen vuoden opiskelulle.²⁶⁸

Toisen opintovuoden aikana syvennyttiin perusteellisemmin sotahistoriaan tutkimalla tarkoin tyyppilliset sodat. Lisäksi käytiin läpi maailmansodan historia. Toisen opintovuoden opetuksen pääaiheet olivat

- Napoleonin strategia sekä Itämeren alueen sotilaspoliittinen ja strateginen asema Suomen sodan puhjetessa
- Böömin sotaretki vuonna 1866
- sota 1870 - 1871
- strategisen kirjallisuuden tarkastelu 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun
- venäläis-japanilainen sota 1904 - 1905
- maailmansodan poliittiset syyt, päävaltioiden sotasuunnitelmat, valmistelut ja keskitykset sekä
- maailmansota 1914 - 1918.

Toisen opintovuoden sotahistorian ja strategian opetus edellytti lisäksi sitä, että ensimmäisen opintovuoden aikana oli opetettu perustiedot myös sotilasmaantiedossa ja sotalaitosopissa.²⁶⁹

Sotakorkeakoulutuksen alkaessa yleisen osaston opetusohjelmassa oli sotahistorian ja strategian opetukseen varattu 21.9 prosenttia kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä²⁷⁰. Sotahistorian ja strategian tunteja oli lähes yhtä paljon kuin yleisen taktiikan opetukseen varattuja tunteja. Syynä sotahistorian ja strategian opetuksen suhteellisen suureen tuntimäärään oli suomenkielisen sotahistoriallisen kirjallisuuden niukkuus, eikä asetettuja tavoitteita näin ollen voitu saavuttaa muuten kuin pitämällä runsaasti luentoja²⁷¹.

Lukuvuosien 1927 - 1928 ja 1928 - 1929 aikana pyrittiin teoreettisia luentoja yleisesti vähentämään, jolloin myös sotahistorian ja strategian opetussuunnitelmiin tehtiin tarkistuksia²⁷². Sotahistorian ja strategian opetukseen varattua kokonaistuntimäärää vähennettiin siten, että sen osuus vähennyksen jälkeen oli 19.2 prosenttia kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä. Sisällön osalta opetusohjelmaa muutettiin siten, että Böömin sotaretki vuonna 1866 siirrettiin toisen opintovuoden ohjelmasta ensimmäiseen vuoteen, ja toisen opintovuoden ohjelmaan varattiin aikaisempaa enemmän tunteja maailmansodan ja vapaussodan operaatioiden käsittelyyn. Opetukseen käytössä olevan koko-

naistuntimäärän vähentäminen toteutettiin korvaamalla osa luennoista itseopiskelulla²⁷³.

Yleisellä osastolla sotahistorian ja strategian opetusta annettiin molempina opintovuosina keskimäärin neljä tuntia viikossa. Ensimmäisenä opintovuonna sotateknillinen osasto osallistui muutamaa poikkeusta lukuunottamatta yleisen osaston tunneille.²⁷⁴

Opintovuonna 1930 - 1931 Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opetusta uudistettiin melko perusteellisesti, jonka seurauksesta opetuksen päämääriin, sisältöön ja opetukseen varattuun kokonaistuntimäärään tehtiin muutoksia.²⁷⁵

Muutoksen jälkeen sotahistorian ja strategian opetuksen päämääränä oli syventää oppilaiden sotahistoriallisia perustietoja tutkimalla tarkemmin määrättyjen ajankohtien ja sotaretkien tapahtumia ja toimintaa sekä johtajapersoonallisuuksia. Tärkeänä tavoitteena oli myös oppilaiden omien historiallisten harrastusten ohjaaminen.²⁷⁶

Opetuksen sisältöä muutettiin siten, että nuoremmalla kurssilla vanhan ajan, keskiajan ja uuden ajan alkupuolen sotataidosta ei enää luennoitu, vaan niihin perehdyttiin itseopiskeluna kirjallisuuden ja monistettujen käsikirjoitusten avulla. Niiden sijaan luento-ohjelmaan sisällytettiin yhtenäinen esitys Suomen puolustuskykyksestä Suuren Pohjan sodan aikana, vapaudenajalla ja Kustaa III:n aikana. Lisäksi uusina luentoaiheina mukaan tulivat Saksaa, Venäjää ja Pohjois-Amerikkaa käsittelevät luennot.²⁷⁷

Vanhemman kurssin opetuksen sisältöä muutettiin siten, että maailmansodan tärkeimpiä sotaretkiä ja vaiheita käsittelevien luentojen lisäksi mukaan tuli Yhdysvaltoja, venäläisten sodankäynnin erikoispiirteitä ja maailmansodan sotapäälliköitä käsitteleviä luentoja. Lisäksi vapaussotaa käsitteleviä luentoja lisättiin huomattavasti.²⁷⁸

Opintovuonna 1930 - 1931 tehtyjen muutosten jälkeen sotahistorian ja strategian opetussuunnitelmiin ei tehty suurempia korjauksia ennen vuotta 1936. Tänä aikana tehdyt vähäiset muutokset koskivat lähinnä maailmansodasta esille otettuja sotatapahtumia sekä vanhemman kurssin ohjelmaan lisäyksenä tullutta Puolan-Venäjän sotaa vuodelta 1920.²⁷⁹

Lukuvuoden 1936 - 1937 alkaessa Sotakorkeakoulun opetuksessa keskityttiin entistä enemmän pääaineiden opiskeluun, ja useiden sivuaineiden tuntimääriä vähennettiin huomattavasti²⁸⁰. Samassa yhteydessä tarkistettiin myös sotahistorian ja strategian opetussuunnitelmia, joita sitten noudatettiin ilman suurempia muutoksia syksyyn 1939 asti²⁸¹.

Sotahistorian ja strategian osalta muutos koski ensisijassa opetukseen varattua kokonaistuntimäärää, mutta myös opetuksen sisältöön tehtiin muutamia tarkistuksia. Uusina aiheina mukaan tuli johdatus sotahistorian opiskeluun, jonkin ajankohtaisen sodan tarkastelu sekä diplomitöiden esittäminen ja arvostelu. Lisäksi osa aikaisemmin luennoituista aiheista jätettiin itseopiskeluna suoritettavaksi.²⁸²

Opintovuonna 1930 - 1931 tehdyn muutoksen yhteydessä sotahistorian ja strategian opetukseen varattua tuntimäärää vähennettiin siten, että molempien opintovuosien yhteenlaskettujen tuntien osuus oli 12.3 prosenttia kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä²⁸³. Tuntimäärän vähentäminen oli tullut mahdolliseksi, koska oppilaiden sotahistorian lähtötaso oli Kadettikoulussa annetun opetuksen ja kasvaneiden pääsyttökintovaatimusten takia parantunut. Lisäksi Sotakorkeakoululle saadut oppikirjat ja monisteet mahdollistivat oppilaiden itsenäisen opiskelun, eikä kaikista aiheista näin ollen tarvinnut pitää luentoja²⁸⁴.

Sotahistorian ja strategian opetukseen varatut tuntimäärät pysyivät pääpiirtein samansuuruisina vuoteen 1935 asti. Lukuvuoden 1936 - 1937 alkaessa tehty opetussuunnitelmien tarkistus vähensi sotahistorian ja strategian opetukseen varatun tuntimäärän osuuden aluksi 11.1 prosenttiin koko-

naistuntimäärästä, ja opintovuoteen 1939 - 1940 mennessä opetukseen varatun tuntimäärän osuus laski 10.1 prosenttiin.²⁸⁵

Sotateknillisen osaston ja ilmasotaosaston sotahistorian ja strategian opetuksessa seurattiin yleisen osaston opetusohjelmia ja tuntimääriä. Sen sijaan merisotaosaston opetusohjelmaan ei sisällynyt sotahistoriaa.²⁸⁶

5.1.2 Sotahistorian opetuksen päämäärä, sisältö ja tuntimäärät sotien jälkeen

Sotien jälkeen Sotakorkeakoulun toiminta käynnistyi nopeasti, ja ensimmäisten kurssien opinto-ohjelmien runkona käytettiin ennen sotia olleita opetusohjelmia tiivistettyinä²⁸⁷. Ensimmäisen yleisen osaston kurssin sotahistorian ja strategian opetus jakaantui selkeästi kumpaankin osakokonaisuuteen siten, että varsinaisen sotahistorian opetukseen käytettiin 54 prosenttia koko oppiaineen käytössä olevasta tuntimäärästä. Sotahistorian ja strategian opetukseen oli yhteensä käytössä 7.4 prosenttia kurssin kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä²⁸⁸.

Sotahistorian opetuksen päämääränä oli syventää oppilaiden sotahistoriallisia perustietoja tutkimalla määrättyjen ajankohtien ja sotaretkien tapahtumia ja toimintaa sekä johtajapersoonallisuuksia. Tärkeätä oli myös oppilaiden omien historiallisten harrastusten ohjaaminen. Opetuksen sisältö muodostui kahdesta pääaiheesta siten, että sotalaitoksen kehitystä ja organisaatiota käsiteltiin antiikin ajasta jatkosodan alkuun asti ja taktiikan kehitystä 1700-luvulta Suomen sotiin asti.²⁸⁹

Strategian opetuksen päämääränä oli selvittää strategiseen voimienjakoon ja sen vaikutuksiin liittyviä kysymyksiä sekä totaalisen sodan johtamista käsitteleviä kysymyksiä. Päämäärään pyrittiin esittelemällä erilaisia strategisia virtauksia ja esimerkkejä Ranskan vallankumouksen jälkei-

sen ajan sotatoimista. Opetukseen sisältyi myös uusimpia sotatoimia ja totaalista sotaa käsitteleviä luentoja.²⁹⁰

Poikkeuksellisesti toimeenpannun ensimmäisen yleisen osaston kurssin jälkeen opetussuunnitelmat muuttuivat yleisesti varsin paljon. Lisäksi Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opetuksen muotoutumiseen vaikutti vuonna 1946 pidetty sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuus, jossa määritettiin muiden koulutustasojen tavoin opetukselle asetettavat päämäärät sekä sen sisältö ja tuntimäärät.²⁹¹

Seuraavalla yleisen osaston kurssilla sotahistorian ja strategian opetukseen oli varattu 8.5 prosenttia kokonaistuntimäärästä. Opetusta annettiin molemmilla vuosikursseilla yhtä paljon, ja sotahistorian sekä strategian opetus jakaantui molempien opintovuosien kesken.²⁹²

Sotahistorian ja strategian opetuksen päämääriin ei tullut uudistuksen yhteydessä merkittäviä muutoksia. Opetuksen sisältöön sen sijaan tuli muutoksia siten, että sisältö jaettiin viiteen osakokonaisuuteen. Muutoksen jälkeen sotahistorian ja strategian opetus piti sisällään yleistä poliittista historiaa, organisaatioiden kehitystä, taktiikan kehitystä, strategiaa sekä totaalista sotaa käsittelevät osat. Opetus painottui vuosikurssien kesken siten, että ensimmäisen vuosikurssin opetus käsitti ajanjakson Napoleonista I maailmansotaan ja toisen vuosikurssin opetus käsitti I maailmansodan jälkeisen ajan II maailmansodan loppuun asti.²⁹³

Vuonna 1949 tehdyt organisaatiomuutokset aiheuttivat sen, että seuraavien kurssien opetusohjelmia uudistettiin jälleen. Sotahistorian ja strategian opetukseen varattua tuntimäärää vähennettiin 7.2 prosenttiin kokonaistuntimäärästä. Myös opetuksen sisältöä ja rakennetta muutettiin. Opetukselle asetetut päämäärät sen sijaan säilyivät pääosiltaan entisellään, sillä opetustavoitteisiin lisättiin vain pyrkimys ohjata oppilaita sotahistorialliseen tutkimustyöhön.²⁹⁴

Opetuksen rakenteen osalta palattiin aikaisempaan käytäntöön, jossa ensimmäisen vuosikurssin aikana opetettiin varsinaista sotahistoriaa ja toisen vuosikurssin aikana opetettiin strategiaa. Opetuksen sisältö muuttui siten, että opetuksessa keskityttiin vain I maailmansodan ja sen jälkeisen ajan historiaan ja strategiaan. Lisäksi uutena aiheiryhmänä tuli mukaan ajankohtaiset kansainvälistä tilannetta ja vieraiden maiden puolustusvoimia koskevat luennot.²⁹⁵

Tämän jälkeen sotahistorian ja strategian opetusohjelma pysyikin lähes muuttumattomana aina vuoteen 1955 asti, jolloin koko Sotakorkeakoulun koulutusjärjestelyjä uudistettiin.²⁹⁶

Muiden Sotakorkeakoulun osastojen ja linjojen sotahistorian ja strategian opetus oli järjestetty siten, että yleisen osaston meri- ja ilmasotalinjojen opetuksessa noudatettiin maasotalinjan opetusohjelmaa. Lisäksi meri- ja ilmasotalinjoilla oli ensimmäisen opintovuoden aikana muutama tunti merisodan ja ilmasodan historiaa meri- ja ilmasotatuntien puitteissa. Sotateknillisen osaston sotahistorian ja strategian opetus toteutettiin siten, että toisen opintovuoden aikana oppilaat osallistuivat 40 tunnin ajan yleisen osaston ensimmäisen vuosikurssin opetukseen. Kolmannen opintovuoden aikana oppilaat osallistuivat kokonaisuudessaan yleisen osaston toisen vuosikurssin sotahistorian ja strategian opetukseen.²⁹⁷

5.2 Sotahistorian opetuksen toteutus

5.2.1 Opetusolosuhteet, opetusmenetelmät ja -materiaali

Sotakorkeakoulun toiminta alkoi Uudenmaan kasarmissa Lii-sankatu 1:ssä. Koulurakennus oli korjattu perusteellisesti uutta tehtävänsä varten, ja opetusolosuhteet olivat tältä osin erinomaiset²⁹⁸. Alusta alkaen Sotakorkeakoulun oppilasvalinnan perustana pidettiin pääsytkintoa, vaikka ensimmäisen kurssin oppilaat poikkeuksellisesti komennet-

tiinkin kurssille ilman pääsyttutkintoa. Pääsyttutkintoon valmistautuessaan oppilaat joutuivat parantamaan tietoaan, mikä edisti myöhemmin opiskelua. Lisäksi kilpailu opiskelupaikoista kohotti oppilaiden tasoa²⁹⁹.

Sotakorkeakoulun ensimmäisten kurssien opetus oli tavanomaisesta poikkeavaa, koska opetukseen osallistui omaa äidinkieltään käyttäviä ulkomaalaisia opettajia³⁰⁰. Ensimmäisten kurssien sotahistorian ja strategian luennot ja oppitunnit pidettiin ruotsinkielellä. Koulutöihin ja muihin kirjallisiin tehtäviin sai kuitenkin vastata omalla äidinkielellään, ja opettajalla oli korjaamistyössä apuna kielenkääntäjä³⁰¹.

Sotakorkeakoulun opetuksessa pyrittiin pitämään teoreettisia luentoja mahdollisimman vähän, ja oppimisen tuli tapahtua itseopiskelun, opetuskeskustelun ja erilaisten soveltamisesimerkkien avulla. Tähän ei kuitenkaan koulutuksen alkuvaiheessa päästy, sillä kirjallisuuden puute vaikeutti opetusta. Tästä syystä myös sotahistorian ja strategian opetuksen päämenetelmäksi tuli luennointi.³⁰²

Luennoilla opetus tapahtui siten, että tapahtumien selostamisen jälkeen tuotiin selkeästi esiin ne taktiikan tai strategian havainnot ja kokemukset, joista olisi jotain opittavaa. Tämän jälkeen oppilaat analysoivat tapahtumat ja tekivät niistä tarvittavia johtopäätöksiä.³⁰³

Sotahistorian ja strategian osalta huonoa kirjallisuustilannetta pyrittiin parantamaan luentoja ja käsikirjoituksia monistamalla, jolloin osa luennoilla esiin tuoduista asioista voitiin opettaa oppilaiden itseopiskeluna³⁰⁴. Monisteiden lisäksi opetuksessa käytettiin alkuperäisistä Sota-arkistosta löytyneistä asiakirjoista otettuja kopioita. Esimerkiksi vapaussotaa käsittelevillä luennoilla opetuksessa käytettiin alkuperäisistä käskyistä, suunnitelmista ja kertomuksista otettuja kopioita³⁰⁵.

Varsinaisten oppikirjojen puuttuessa opetuksessa tukeuduttiin lisäksi Sotakorkeakoulun kirjastossa olleisiin sota-

historian alan teoksiin, joita oli muutamia samoja kirjoja jopa useita kappaleita. Ensimmäiset sotahistorian alan kirjat olivat ruotsin-, saksan- ja ranskankielisiä, ja ne oli saatu koululle Sotakorkeakoulun ruotsalaisten opettajien ja Ruotsin yleisesikunnan lahjoituksina. Lahjoituksin ja hankinnoin sotatieteellisen kirjallisuuden tilanne parani koko ajan, ja vähitellen kirjastoon saatiin myös suomen- ja venäjänkielistä lähdekirjallisuutta.³⁰⁶

Itseopiskelun ja opettajien pitämien luentojen lisäksi oppilaat pitivät sotahistorian ja strategian alalta esitelmiä ja alustuksia sekä laativat koti- ja koulutöinä tutkielmia³⁰⁷. Lisäksi kurssien tekemisiin opintomatkoihin liittyi usein sotahistoriallisia esityksiä ja selostuksia³⁰⁸.

Diplomitöiden tekeminen kuului yleisesikuntaupseerikurssien ohjelmaan jo alkuvaiheista alkaen, ja osa töistä käsiteli myös sotahistorian ja strategian aiheita. Alkuvaiheessa diplomitöiden laatimiseen oli käytössä kolmesta viiteen kuukautta ja töitä laadittiin 2 - 3 oppilaan ryhmätöinä³⁰⁹. Lukuvuonna 1928 -1929 alettiin diplomitöiden laatimiseen kiinnittää erityistä huomiota, ja sen seurauksena diplomitöiden laajuutta lisättiin³¹⁰. Ennen sotia sotahistorian diplomitöiden tärkeimpänä aihealueena oli vapaussota³¹¹.

Opetusmenetelmät säilyivät 1930-luvulla pääosiltaan samoina kuin ne olivat olleet 1920-luvulla. Opintovuonna 1930 - 1931 tehtyjen muutosten jälkeen oppilaiden itseopiskelulla oli tosin aikaisempaa suurempi osuus sotahistorian ja strategian opetuksessa. Itseopiskelun lisääminen oli tullut mahdolliseksi parantuneen opintomateriaalitalanteen seurauksena. Opetus toteutettiin siten, että luentoja pidettiin vain keskeisistä ja erityisen tarkasti tutkittavista aiheista, ja muut aiheet annettiin sitten oppilaille itseopiskeluna luettavaksi.³¹²

Muita 1930-luvun sotahistorian ja strategian opetuksessa käytettyjä opetusmenetelmiä olivat opetuskeskustelut, op-

pilaiden pitämät alustukset, koulu- ja kotitöinä laaditut tutkielmat sekä sotahistorian ja strategian aiheista laaditut diplomityöt. Erityisesti oppilaiden pitämät alustukset ja niitä seuranneet opetuskeskustelut lisääntyivät 1930-luvun loppupuolella.³¹³

Myös sotahistorian ja strategian opetuksessa käytetty opetusmateriaali monipuolistui 1930-luvulla. Itseopiskeluun oli tuolloin jo käytössä J O Hannulan kirjoittamien oppikirjojen "Sotataidon historia I - III", "Suomen vapaussodan historia" sekä "Maailmansodan historia I - II" lisäksi entistä enemmän myös muuta, pääasiassa saksan- ja ruotsinkielistä lähdekirjallisuutta sekä erilaisia monisteita.³¹⁴

Sotakorkeakoulun käynnistettyä toimintansa sotien jälkeen opetus jouduttiin ensimmäisen sotienjälkeisen kurssin osalta käynnistämään poikkeuksellisissa oloissa. Sotakorkeakoulun koulurakennus oli muussa käytössä, ja näin ollen opetus jouduttiin siirtämään Maasotakoulun tiloihin Santahaminaan. Omaan koulurakennukseen päästiin tosin siirtymään jo syksyllä 1946. Lisäksi koko opettajakunta oli uudistunut.³¹⁵

Ensimmäisen sotienjälkeisen kurssin oppilaat otettiin kouluun poikkeuksellisesti, mutta sen jälkeen palattiin jälleen pääsyttökinnon kautta tapahtuvaan oppilasvalintaan. Oppilaiden taso pysyi pääsyttökinnon takia varsin hyvänä. Tosin hieman myöhemmin sodan jälkeen vallinnut negatiivinen suhtautuminen puolustusvoimiin vaikutti heikentävästi Sotakorkeakouluun hakeutuvien oppilaiden määrään ja laatuun.³¹⁶

Sotien jälkeen sotahistorian ja strategian opetuksessa noudatettiin samoja opetusmenetelmiä ja -periaatteita kuin ennen sotia pidetyillä kursseilla. Tärkeimpänä opetusmenetelmänä oli luennointi. Itseopiskelulla oli myös tärkeä rooli opetuksessa, sillä tavalliseen opiskeluun liittyvän itseopiskelun lisäksi oppilaiden oli luettava omalla ajalla oppiaineittain laaditussa kirjallisuusluettelossa määrätyt kirjat. Muina opetusmenetelminä oli ope-

tuskeskustelut, koulu- ja kotitöinä laaditut tutkielmat, sotahistoriasta ja strategiasta laaditut diplomityöt sekä oppilasesitelmät, jotka samalla olivat oppilaiden sotahistoriallisia harjoitustutkielmia.³¹⁷

Oppilasesitelmien aiheina oli joko erillinen pienehkö taisteluesimerkki tai tietty osa laajemmasta, tutkimuksen kohteena olevasta tapahtumasta. Aiheet olivat maailmansodista tai Suomen sodista. Kaksi oppilasta laati tutkielman samasta aiheesta, ja toinen laatijoista piti aiheesta noin tunnin kestävän esitelmän toisen toimiessa opponentina.³¹⁸

Yleisen osaston kursseilla kummankin vuosikurssin aikana pidettiin kolme koulutyötä, jotka kestivät kolme tuntia. Toisen vuosikurssin viimeinen koulutyö oli samalla sotahistorian ja strategian loppukoe. Sotateknillisellä osastolla koulutyökäytäntö poikkesi vain siten, että ensimmäisenä sotahistorian ja strategian opetusvuonna koulutöitä oli vain yksi. Koulutöiden aiheet valittiin yleensä käsiteltyjen operaatioiden keskeisistä asioista. Koulutöissä sai käyttää myös lähteitä.³¹⁹

5.2.2 Opettajat

Alkuvaiheiden poikkeuksellisista oloista johtuen Sotakorkeakoulun ensimmäinen sotahistorian ja strategian opettaja oli ruotsalainen. Sopivan opettajan saamiseksi puolustusministeriö oli tehnyt syksyllä 1924 esityksen ruotsalaisen, pohjoismaiden sotahistoriaan perehtyneen upseerin kutsumiseksi 2 - 3 vuodeksi sopimusluontoiseen sotahistorian opettajan virkaan³²⁰. Tehtävään valittiin lopulta ratsumestari O Ribbing Ruotsin Kungliga Livgardet till häst rykmentistä³²¹.

Ratsumestari Ribbingin hoiti Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opettajan tehtävää vuoteen 1927 asti, jonka jälkeen hän siirtyi sotahistorian opettajaksi Ruotsin Sotakorkeakouluun. Ribbingin merkitys Sotakorkeakoulun

sotahistorian ja strategian opetuksen käynnistäjänä sekä opetusperinteen luoja oli merkittävä. Ribbingin vaikutus näkyi myöhemmin myös muiden sotakoulujen sotahistorian opetuksessa hänen oppilaiden siirtyessä niihin sotahistorian opettajiksi.³²²

Lukuvuoden 1927 - 1928 alkaessa kaikki Sotakorkeakoulun opettajat olivat vihdoin suomalaisia. Ratsumestari Ribbingin jälkeen Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opettajana toimi vuodesta 1927 alkaen majuri A Svensson. Majuri Svensson hoiti tehtävää vuoteen 1930 asti, jolloin hän siirtyi sotilasasiamieheksi Ranskaan.³²³

Sotakorkeakoulun seuraavana sotahistorian ja strategian pääopettajana toimi koko 1930-luvun majuri J O Hannula. Majuri Hannula oli siirretty Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opettajaksi vuonna 1928, ja hän hoiti tehtävää talvisodan syttymiseen asti.³²⁴

Everstiluutnantiksi ylennetyn Hannulan vaikutus Sotakorkeakoulun ja myös muiden upseerikoulutusta antavien sotakoulujen sotahistorian opetukseen oli merkittävä, sillä yli kymmenen vuotta kestäneen opetustyön lisäksi hän oli maineikas sotahistorian tutkija ja oppikirjojen kirjoittaja.³²⁵

Vuosina 1930 - 1936 Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opettajana toimi everstiluutnantti Hannulan lisäksi kapteeni T V Viljanen. Viljasen tehtävänä oli toimia Hannulan apuopettajana.³²⁶

Ensimmäisen sotienjälkeisen kurssin sotahistorian ja strategian opettajana toimi everstiksi ylennetty T Viljanen, joka hoiti tehtävää varsinaisen virkansa, sotahistoriallisen toimiston päällikön tehtävien ohella.³²⁷

Seuraavasta kurssista alkaen Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opettajaksi tuli everstiluutnantti K Mikola. Mikola hoiti tehtävää vuoteen 1957 asti, jolloin hän siirtyi sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen johtajaksi.

Muutamien erityisaiheiden luennointiin käytettiin lisäksi tuntiopettajia, joina ensimmäisten vuosien aikana toimivat komentajakapteeni Pirhonen, everstiluutnantti Åkerman sekä majuri Turkki.³²⁸

Mikolalla oli tärkeä osuus Sotakorkeakoulun sotienjälkeisen sotahistorian ja strategian opetuksen kehittäjänä ja toteuttajana. Lisäksi Mikola toimi vuosina 1947 - 1953 sotahistorian tuntiopettajana Taistelun-, Merisota-, Tykistö-, Ilmatorjunta- ja Viestikoulussa sekä kirjoitti useita sotahistoriaan liittyviä artikkeleja ja kirjoja.³²⁹

5.3 Sotahistorian osuus Sotakorkeakoulun pääsytutkin- nossa

Sotakorkeakoulun oppilasvalintojen perusteena pidettiin pääsytutkintoa muutamaa poikkeusta lukuunottamatta. Oppilasvalintojen lisäksi pääsytutkinnolla oli merkitystä myös Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opetukselle, sillä pääsytutkintoihin valmistautuessaan tulevat oppilaat joutuivat opiskelemaan yleisen historian ja myöhemmin myös sotahistorian perustiedot, joiden pohjalta kurssien varsinainen opetus voitiin toteuttaa. Lisäksi sotahistorian ja strategian opetuksessa käytetyt perusteokset tulivat samalla tutuiksi.³³⁰

Ensimmäinen pääsytutkinto toimeenpantiin kesällä 1925, ja tuolloin pääsytutkintoon kuului viisi ainetta: sovellettu ja teoreettinen taktiikka, historia, maantiede sekä yksi kolmesta vaihtoehtoisesta kielestä³³¹. Historian osalta pääsytutkintoon kuului sekä suullinen että kirjallinen koe. Suulliseen kokeeseen oli varattu aikaa puolesta tunnista tuntiin vastausryhmän koosta riippuen. Kirjallisen kokeen vastausaika oli kolme tuntia, ja aiheet käsittelivät Euroopan ja Suomen lähialueiden yleistä poliittista historiaa³³².

Pääsytutkinnot kehittyivät vähitellen 1930-luvulla kaksi viikkoa kestäväksi koesarjaksi, johon parhaimmillaan kuu-

lui 17 erillistä koetta³³³. Vuonna 1935 pääsyttutkintovaa-
timuksiin liitettiin historian yhteyteen myös sotahisto-
ria. Sotahistorian mukaanottamisen jälkeen pääsyttutkintoon
kuului edelleen suullinen ja kirjallinen koe³³⁴.

Tutkintovaatimuksina oli yleisen historian alalla yliop-
pilastutkinnossa vaadittava tietomäärä, ja sotahistorian
alalla sotataidon historian tuntemus vanhasta ajasta 30-
vuotisen sodan loppuun. Uudistuksen yhteydessä yleisen
historian ja sotahistorian yhteiseksi ainekertoimeksi mää-
rättiin kahdeksan, joka oli sovelletun taktiikan jälkeen
toiseksi suurin yhdessä teoreettisen taktiikan kanssa.
Pääsyttutkintoa varten pyrkijän oli perehdyttävä seuraaviin
kirjoihin: Hannulan "Sotataidon historia I - III", O
Johnssonin "Nya tidens historia" ja "Suomen historia ra-
diossa I - III". Lisäksi pyrkijöiden suositeltiin tutustu-
van kolmeen muuhun kirjaan.³³⁵

Uudistuksen jälkeen suullinen koe toteutettiin pääosin
kuten aikaisemminkin, mutta osa kysymyksistä käsitteli
myös sotahistoriaa. Suullinen koe korvattiin välillä kir-
jallisella sotahistorian alaan kuuluvalla kysymyksellä,
jonka arvostelussa ei kiinnitetty samanlaista huomiota
huoliteltuun ulkoasuun kuin varsinaisen kirjallisen kokeen
arvostelussa. Kirjallisen kokeen vastausaika oli uudistuk-
sen jälkeen edelleen kolme tuntia, ja sen aihe käsitteli
poliittista historiaa. Kirjallisen kokeen arvostelussa
kiinnitettiin huomiota asiasisällön lisäksi myös vastauk-
sen ulkoasuun.³³⁶

Pääsyttutkintoihin sisältyneet kokeet vaihtelivat kuitenkin
osastoittain ja vuosittain. Yleisen osaston pääsyttutkin-
toon kuului joka vuosi kirjallinen ja suullinen koe. Sen
sijaan muiden osastojen (sotateknillinen, merisota- sekä
ilmasotaosasto) pääsyttutkinnoissa kokeiden määrä ja tyyppi
vaihteli. Joinakin vuosina osaston pääsyttutkinnossa ei
ollut kumpaakaan koetta, ja joinakin vuosina taas osastot
joutuivat osallistumaan molempiin kokeisiin.³³⁷

Sotien jälkeen Sotakorkeakoulun pääsyttutkintoaineisiin kuului sotia edeltäneeseen tapaan myös yleinen historia ja sotahistoria. Pääsyttutkintomääräyksissä annettiin yleistä ja sotahistoriaa koskevat vaatimukset erikseen suullista ja kirjallista koetta varten. Lisäksi määräyksissä selvitettiin tutkinnon edellyttämä kirjallisuus. Pääsyttutkintoaineille määritettiin lisäksi ainekohtainen kerroin loppupisteiden laskemista varten. Yleisen historian ja sotahistorian ainekerroin oli kahdeksan, joka oli taktiikan jälkeen toiseksi suurin.³³⁸

Suullisissa kokeissa vaadittiin yleisen historian osalta sama tietomäärä kuin ylioppilastutkintoa suoritettaessa. Lisäksi oli tunnettava uusin poliittinen historia suurin piirtein. Sotahistorian alalta oli tunnettava sotataidon historia vanhalta ajalta Ranskan vallankumoukseen asti sekä pääpiirtein maailmansota ja sen jälkiaika 1914 - 1922. Kirjallisen kokeen osalta ilmoitettiin, että kokeen aihe käsitteli sekä poliittista että sotahistoriaa. Kirjallisen kokeen arvostelussa kiinnitettiin huomiota pyrkijän ajatuksen selvyyteen ja arvostelukykyyyn sekä historian tietoihin.³³⁹

Sotahistorian osalta pääsyttutkinnossa edellytettiin perehdyttävän seuraaviin kirjoihin: Hannulan "Sotataidon historia I - III" ja "Maailmansodan historia I ja II" sekä Santavuoren "Suomen sotahistoria I" 30-vuotisesta sodasta alkaen. Lisäksi yleistä historiaa koskien lukuvaatimuksiin kuului kolme muuta kirjaa.³⁴⁰

Pääsyttutkintovaatimukset pysyivät pääosiltaan samoina 1950-luvulla. Tosin oman maan yleisen historian osuus tuli voimakkaammin esiin. Ainekertoimet muuttuivat siten, että kirjallisen kokeen kertoimeksi tuli yhdeksän ja suullisen kokeen kertoimeksi tuli kuusi. Kirjallisuuden osalta sotahistorian lukuvaatimuksiin lisättiin Hannulan kirja "Suomen vapaussodan historia" ja yleisen historian kirjojen lukumäärä sekä vaihtoehdot lisääntyivät.³⁴¹

Pääsyttutkinnoissa kirjallisen kokeen aiheet olivat sekä Suomen historiasta että kansainvälisestä historiasta. Kirjallisissa kokeissa vastausaikaa oli kolme tuntia, ja vastaaminen edellytti sekä yleisen historian että sotahistorian käsittelyä ja yhdistämistä.³⁴²

Yleisen historian ja sotahistorian suulliset kysymykset oli jaettu kolmeen kysymysryhmään siten, että kussakin ryhmässä oli pyrkijöiden määrästä riippuen 25 - 40 kysymystä. Kysymysryhmän sisältö määräytyi aihepiireittäin siten, että I ryhmä sisälsi yleistä sotahistoriaa käsitteleviä kysymyksiä antiikista I maailmansotaan, II ryhmä sisälsi yleisen historian kysymyksiä 30-vuotisesta sodasta I maailmansotaan ja III ryhmä sisälsi Suomen yleistä ja sotahistoriaa käsitteleviä kysymyksiä Erik XIV:stä vapausotaan. Merisotalinjalle pyrkiville oli lisäksi merisotahistoriaa käsitteleviä kysymyksiä 1800-luvulta I maailmansotaan.³⁴³

Suulliset kokeet toteutettiin siten, että pyrkijät oli jaettu muutaman miehen vahvuisiin ryhmiin, jotka kiersivät määrätyn järjestyksen mukaisesti vastaamassa eri aineiden suullisiin kysymyksiin. Vastauspaikalla kullekin pyrkijälle annettiin yksi kysymys kustakin kysymysryhmästä, ja vastausaikaa oli kysymysryhmästä riippuen 2 - 5 minuuttia.³⁴⁴

5.4 Havainnot sotahistorian opetuksesta Sotakorkeakoulussa

Sotahistoria oli alusta alkaen yksi Sotakorkeakoulun yleisen osaston pääaineista, ja myös muilla osastoilla sotahistoria muodosti tärkeän osan yleisestä sotilaskoulutuksesta. Sotahistorian ja strategian opetukseen varatun tuntimäärän osuus kaikkien aineiden kokonaistuntimäärästä oli koko 1920-luvun noin 20 prosenttia. Tuntimäärä oli toiseksi suurin taktiikan opetukseen varatun tuntimäärän jälkeen. Tämä osoittaa sen, että sotahistorialla ja strategialla oli tärkeä osuus vakinaisen väen upseerien korkea-

koulutuksessa. Oppiaineen tärkeys johtui siitä, että sotahistorian ja strategian opetuksella kyettiin kurssilaisille antamaan rauhan aikana korkeimpien komentaja- ja esikuntatehtävien edellyttämä kokemus ja näkemys.

Alkuvaiheessa ulkoisten tekijöiden vaikutus Sotakorkeakoulun toimintaan oli huomattavaa. Sotakorkeakoulun aloittamiseen merkittävästi vaikuttanut majuri A E Martola oli saanut yleisesikuntaupseerikoulutuksen Ranskassa, ja hän toi sieltä vaikutteita Sotakorkeakoulun opetukseen. Lisäksi alkuvaiheiden poikkeuksellisista oloista johtuen Sotakorkeakoulun ensimmäinen sotahistorian ja strategian opettaja jouduttiin hankkimaan Ruotsista.

Alkuvaiheessa opetusmateriaalin puute ja oppilaiden vaihteleva lähtökoulutus vaikeuttivat Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opetuksen järjestelyjä samalla tavalla kuin muillakin vakinaisen väen upseerien kursseilla. Tilanne parani huomattavasti 1930-luvulla, ja samalla päästiin sotahistorian osalta yhtenäiseen ja nousujohteisesti etenevään opetukseen vakinaisen väen upseerien eri koulutustasojen välillä. Majuri Hannulalla oli tärkeä rooli tässä kehityksessä.

Sotahistorian ja strategian opetukseen varattujen tuntimäärien voimakas vähentäminen 1930-luvulla ei johtunut sotahistorian merkityksen vähentymisestä, vaan pikemminkin opetusolosuhteiden parantumisesta. Oppilaiden parantunut lähtötaso, parempi opetusmateriaalitalanne sekä opetuksen kehittyminen mahdollistivat päämäärän saavuttamisen pienemmällä kokonaistuntimäärällä.

Sotahistorian ja strategian opetus muodostui kahdesta osakokonaisuudesta; strategiasta ja varsinaisesta sotahistoriasta, joilla kuitenkin oli yhteinen päämäärä. Näiden kahden osakokonaisuuden lisäksi sotilasmaantiedon ja sotalaitosopin opetuksella luotiin yhtenäinen pohja taktiikan ja operaatiotaidon opetukselle. Opetus tapahtui selkeän nousujohteisesti siten, että ensimmäisen opintovuoden aikana opetettiin kyseessä olevista aineista perusteet, joi-

den pohjalta sitten voitiin toisen opintovuoden aikana tuoda esiin tulevien tehtävien edellyttämät tiedot.

Opetuksen tavoitehakuisuus ja nousujohteisuus näkyi myös sotahistorian ja strategian opetuksen sisällössä sekä opetusmenetelmien valinnassa. Toisen opintovuoden sotahistorian ja strategian opetuksen sisältö pyrki tuomaan esiin korkeimpien komentaja- ja esikuntatehtävien edellyttämiä kokemuksia ja näkemyksiä, kun taas ensimmäisen opintovuoden sisältö laajensi enemmänkin aikaisemmin opittuja sotahistorian perustietoja. Lisäksi toisen opintovuoden opetuksessa painottui ensimmäistä opintovuotta enemmän itsenäinen työskentely alustusten, tutkielmien ja diplomitöiden muodossa.

Sotahistorian ja strategian opetuksen sisällössä tapahtui 1930-luvun alussa selkeä painopisteen muutos. Vanhemman ajan sotahistoriaa käsittelevien aiheiden osuutta vähennettiin, ja maailmansotaa sekä vapaussotaa käsitteleviä luentoja lisättiin. Muutos tehtiin siksi, että yleisesikuntaupseerille oli enemmän hyötyä tuntea perusteellisesti lähihistorian sotatapahtumia kuin vanhemman ajan sotahistoriaa. Sitä paitsi vanhemman ajan sotahistoriaa oli opetettu melko paljon jo Kadettikoulussa. Lisäksi kurssin oppilaille ei ollut enää 1930-luvulla samanlaisia henkilökohtaisia kokemuksia vapaussodasta kuin ensimmäisten kurssien oppilaille oli ollut. Myös kansainvälisen tilanteen muuttuminen 1930-luvulla vaikutti siihen, että opetukseen otettiin mukaan aikaisempaa enemmän Yhdysvaltojen, Neuvostoliiton sekä Saksan historiaa käsitteleviä luentoja.

Sotahistorian ja strategian opetuksessa käytetyt opetusmenetelmät olivat 1930-luvulla jo varsin monipuolisia ja oppilaita aktivoivia. Lisäksi Sotakorkeakoulussa annettu sotahistorian opetus vaikutti myös muiden vakinaisen väen upseerien kurssien sotahistorian opetukseen, sillä näiden kurssien opettajat olivat itse saaneet oppinsa Sotakorkeakoulussa alkuvaihetta lukuunottamatta./

Sotien jälkeen Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opetus käynnistyi ennen sotia käytettyjen periaatteiden mukaisesti. Alkuvaiheessa opetussuunnitelmaa muutettiin useasti ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta. Opetusolosuhteiden parannuttua 1950-luvun alkuun mennessä päästiin opetuksessa suunnitelmien ja opettajan osalta vakiintuneeseen tilanteeseen.

Eversti Viljasella oli tärkeä rooli ensimmäisenä sotienjälkeisenä sotahistorian ja strategian opettajana sotia edeltäneen ajan sotahistorian opetuksen perinnön siirtämisessä sotien jälkeen toimeenpantujen kurssien opetukseen. Lisäksi Viljasella oli sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuuden puheenjohtajana tärkeä osuus sotienjälkeisen sotahistorian opetuksen suuntalinjojen määrittämisessä.

Pääsyttökinnon ansiosta oppilasaines pysyi varsin hyvänä oppilaiden sotien aikana saaman perus- ja jatkokoulutuksen poikkeuksellisuudesta huolimatta. Pääsyttökinto vaikutti opetukseen myös lähtötasoa kohottavasti, sillä pääsyttökintoon valmistuessaan oppilaat olivat joutuneet kertamaan aikaisemmin opetettuja perustietoja yleisestä historiasta ja sotahistoriasta.

Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opetus ei kuitenkaan tukenut riittävästi muuta opetusta, koska opetukseen käytössä olevat tuntimäärät ja opetukselle asetetut laajat tavoitteet eivät mahdollistaneet aiheiden syvällisempää käsittelyä esimerkiksi taktiikan opetuksen edellyttämällä tarkkuudella. Sotahistorian ja strategian opetus muodostui näin ollen itsenäiseksi, muista aineista liian eristetyksi, jolloin eri aineiden opetuksen rinnastaminen ja niistä tehtävien johtopäätösten vertailu jäi oppilaiden omalle vastuulle.³⁴⁵

Mikolan lisäksi myös yleisesikuntaupseerikurssien oppilaat kritisoivat samaa asiaa Sotakorkeakoulun johtajan, kenraalimajuri I Karhun vuonna 1948 laatimassa koosteessa oppilaiden antamista lausunnoista koulun opetusta koskien. Koosteessa esitettiin kritiikkiä myös käytettyjä opetus-

menetelmiä kohtaan, joiden katsottiin olevan korkeakoulutukseen sopimattomia. Lisäksi arvosteltiin sitä, että Sotakorkeakoulussa opetettiin samoja asioita, joita oli opetettu jo aikaisemmilla kursseilla ja luettu pääsytkintoon.³⁴⁶

6 HAVAINNOT SOTAHISTORIAN OPETUKSEN KEHITYKSESTÄ JA MERKITYKSESTÄ VAKINAISEN VÄEN UPSEERIKOULUTUKSESSA

6.1 Havainnot sotahistorian opetuksen kehityksestä

Sotahistoria on kuulunut vakinaisen väen upseerien koulutukseen jo alkuvaiheista lähtien. Sotahistoria otettiin mukaan opetusohjelmiin ensinnäkin siitä syystä, että sotahistorian katsottiin kuuluvan upseerien yleissivistykseen. Lisäksi sotahistoria tarjosi sopivia esimerkkejä taktiikan ja johtamistaidon opetuksen tueksi. Upseerikoulutuksen perinteet ja ulkomaisten sotakouluista saadut mallit vaikuttivat myös sotahistorian sisällyttämiseen eri kurssien opetusohjelmiin.³⁴⁷

Vakinaisen väen upseerikoulutuksessa annetun sotahistorian opetuksen kehittyminen voidaan jakaa neljään vaiheeseen:

1. Opetuksen käynnistymiseen (1919 - 1930)
2. Opetuksen vakiintumiseen (1930 - 1939)
3. Opetuksen keskeyttämiseen (1939 - 1945) sekä
4. Opetuksen uudelleen käynnistämiseen (1945 -).

Sotahistorian opetuksen kehitys ja siihen vaikuttaneet tärkeimmät tekijät on esitetty kootusti liitteessä 7.

Sotahistorian opetuksen kehitysvaiheet ovat olleet kiinteässä yhteydessä ensinnäkin ulkoisissa tekijöissä tapahtuneisiin murroksiin (erityisesti itsenäistyminen ja Suomen sodat) sekä siihen, miten hyvin opetuksessa onnistuttiin toteuttamaan eri kurssitasoilla annetun opetuksen nousujohteisuus ja jatkuvuus. Lisäksi opetusolosuhteilla ja -materiaalilla oli keskeinen merkitys opetuksen toteuttamiselle. Näin ollen tärkeimmät opetuksen kehittymiseen

vaikuttaneet tekijät olivat ulkoisissa ja sisäisissä olosuhteissa tapahtuneet muutokset sekä opettajat. Opettajien osalta keskeisiä kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä olivat henkilökohtaiset ominaisuudet, auktoriteettiasema, opetustehtävän pitkäjänteisyys ja jatkuvuus.

Upseerikoulutuksen käynnistymisvaiheessa 1920-luvulla sotahistorian opetus haki toimintamuotoja ja -linjoja samalla tavalla kuin koko upseerikoulutus yleensä. Tärkein syy tähän oli itsenäistymisestä johtunut tarve luoda oma opetusjärjestelmä ja -perinne. Käynnistymisvaiheen ajan sotahistorian opetuksessa ei ollut selkeää nousujohteisuutta eikä jatkuvuutta eri koulutustasojen välillä, vaan opetuksessa noudatettiin kahta erillistä linjaa (Kadettikoulun tai Sotakorkeakoulun johtama sotahistorian opetus). Lisäksi useat erilaiset rinnakkaiskurssit sekä puutteelliset opetusolosuhteet ja -materiaali vaikeuttivat opetusta. Tärkeä syy tähän oli koko puolustuslaitoksen ja koulutusjärjestelmän vakiintumattomuus. Käynnistymisvaiheen aikana opettajina toimineiden henkilöiden (Ignatius, Nurmio, Ribbing) saavuttama auktoriteettiasema ja melko pitkäjänteisesti hoidetut opetustehtävät paransivat kuitenkin opetuksen kehittämismahdollisuuksia.

Käynnistymisvaiheessa ylempien kurssien sotahistorian opetus toteutettiin Sotakorkeakoulun johdolla Ruotsista saattujen vaikutteiden ja mallien mukaisesti, sillä ratsumestari Ribbing toi mukanaan ruotsalaisen sotahistorian opetuksen perinteet. Ribbingin johdolla luotiin opetuksen perusteet ja menetelmät, jotka Ribbingin oppilaiden välityksellä levisivät myöhemmin myös muiden kurssien sotahistorian opetukseen.

Kadettikoulun johtaman, peruskoulutuksessa olevan upseeriston sotahistorian opetuksessa vallitsi erilainen suuntaus, sillä opetukseen vaikuttivat vanhan Kadettikoulun perinteet kenraali Ignatiuksen välityksellä sekä jääkärimajuri Nurmion kokemukset ja näkemykset sotahistorian opetuksesta. Tosin osa Kadettikoulun sotahistorian opetuksen vaikutteista (mallit, opetusmateriaali, lähdekirjallisuus)

oli myös saatu Ruotsista. Kadettikoulun johtaman sotahistorian opetuksen sisältö oli kuitenkin selkeämmin yleisivistävää kuin muuta koulutusta tukevaa.

Puolustuslaitoksen ja upseerikoulutuksen vakiinnuttua voitiin 1930-luvulla kiinnittää huomiota myös sotahistorian opetuksen kokonaisuuteen sekä nousujohteisuuteen ja yhdenmukaisuuteen eri koulutustasojen välillä. Tärkeä syy sotahistorian opetuksen yhdenmukaistumiseen oli Sotakorkeakoulun sotahistorian opettajan saama epävirallinen, aselajitarkastajia vastaava asema kaikkien kurssien sotahistorian opetuksen koordinoijana ja alan auktoriteettina³⁴⁸. Eri-tyisesti everstilutnantti Hannulan henkilökohtainen osuus yhdenmukaistumiskehityksessä oli merkittävä. Lisäksi Ribbingin oppilaiden siirtyminen eri sotilasopetuslaitosten sotahistorian opettajiksi edisti yhdenmukaistumiskehitystä³⁴⁹.

Eri koulutustasojen sotahistorian opetuksen yhdenmukaistuminen näkyi esimerkiksi Kadettikoulun sotahistorian opetuksen päämäärissä, sillä yhdeksi opetuksen tavoitteeksi tuli perusteiden antaminen Sotakorkeakoulussa tapahtuvaa opiskelua varten. Tämä näkyi vastaavasti Sotakorkeakoulun opetusohjelmissa sellaisten aiheiden vähentämisinä (esimerkiksi vanhemman ajan sotahistoria), joita opetettiin jo Kadettikoulussa.

Opetuksen vakiintumisvaiheessa parantuneet opetusolosuhteet ja opetusmateriaalitalanteen selvä kohentuminen mahdollistivat sotahistorian opetuksen kehittämisen myös kurssien sisällä. Opetuksessa voitiin ottaa käyttöön aikaisempaa enemmän myös oppilaiden omatoimiseen opiskeluun perustuvia opetusmenetelmiä. Lisäksi sotahistorian opetukseen varattuja tuntimääriä vähennettiin.

Opetuksen keskeydyttyä (osittain) talvi- ja jatkosodan sekä niiden välissä olleen lyhyen rauhan ajaksi sotahistorian opetus koki varsin passiivisen kehitysvaiheen. Kadettikoulun ja Maasotakoulun sotahistorian opetukseen ei tehty suuria sisällöllisiä muutoksia. Koulutusolosuhteiden

huononemisesta, resurssien vähäisyydestä ja suuresta oppilasmäärästä johtuen opetuksen laatu sen sijaan heikkeni. Ylemmän tason koulutusta ei järjestetty lainkaan.

Opetuksen keskeytymisvaiheessa kyettiin kuitenkin ylläpitämään sotahistorian opetuksen edellyttämä perinne. Majuri Santavuori ja majuri Petramaa toimivat tärkeinä välittäjinä, kun sotia edeltäneen ajan sotahistorian opetuksen perinteet siirrettiin sotien aikaiseen ja sen jälkeiseen opetukseen Kadettikoulussa.

Koulutuksen käynnistyessä uudelleen sotien jälkeen sotahistorian opetuksen järjestämisessä oli kaksi ongelmaa: opetus oli aloitettava nopeasti, ja aikaisemmista opettajista vain osa oli käytettävissä opetustehtävään. Tästä syystä sotahistorian opetus jouduttiin aluksi käynnistämään uudelleen vanhojen, jo ennen sotia käytössä olleiden periaatteiden ja opetusohjelmien mukaisesti. Alkuvaiheen suurin uudistus koski kapteenikursseja, joiden opetusohjelmiin lisättiin aikaisemmasta poiketen myös sotahistoriaa.

Sotien jälkeisten alkuvaiheiden jälkeen sotahistorian opetuksen kehityksessä käynnistyi jälleen aktiivinen vaihe. Eri koulutustasojen sotahistorian opetuksen yhdenmukaistamiseksi ja kehittämiseksi koottiin sotakoulujen sotahistorian opettajat yhteiseen neuvottelutilaisuuteen, jossa eri koulutustasojen sotahistorian opetuksen sisällöstä ja yhdenmukaisuudesta kurssien välillä päästiinkin yksimielisyyteen. Nopeiden opettajavaihdosten ja opetussuunnitelma-
muutosten takia neuvottelutilaisuuden tulokset eivät kuitenkaan toteutuneet. Lisäksi II maailmansodan kokemuksia ei voitu olosuhteista eikä tutkitun tiedon vähäisyydestä johtuen vielä ottaa mukaan opetusohjelmiin.

Koulutuksen käynnistymisvaiheessa sotien jälkeen eversti Viljasella oli tärkeä rooli Sotakorkeakoulun sotahistorian opetuksen perinnön siirtämisessä sotien jälkeiseen opetukseen. Lisäksi Viljanen toimi sotahistorian opetusta koor-

dinoivan neuvottelutilaisuuden puheenjohtajana, ja vaikutti näin merkittävästi sen tekemiin päätöksiin.

Sotahistorian opetuksen kehittämislinjoista alettiin 1950-luvun alkuun mennessä vähitellen käymään keskustelua erityisesti majuri Jahnukaisen ja everstiluutnantti Mikolan kesken. Opetuksen suuntalinjojen selkiinnyttyä toteutettiin eri koulutustasojen sotahistorian opetuksen koordinointi Sotakorkeakoulun sotahistorian opettajana toimineen everstiluutnantti Mikolan johdolla. Tämän kehitysvaiheen erityispiirteinä olivat sotahistorian opetukseen varattujen tuntimäärien prosenttiosuuksien pieneneminen ja useat opettajavaihdokset.

6.2 Arvio sotahistorian opetuksen merkityksestä vakinaisen väen upseerien koulutuksessa

Sotahistorian opetuksella oli tärkeä asema vakinaisen väen upseerien koulutuksessa ja kasvatuksessa. Sotahistorian opetuksen merkitys vaihteli eri kursseilla eri aikoina, ja se oli sitä suurempi, mitä korkeammalla tasolla koulutusjärjestelmässä oltiin. Tämä näkyi sekä sotahistorian opetukseen varatuissa tuntimäärissä että opetuksen sisällössä. Sotahistorian opetuksen arvostus ja merkitys oli riippuvainen opetukseen vaikuttaneista ulkoisista ja sisäisistä tekijöistä.

Sotahistorian opetuksella oli tärkeä rooli erityisesti upseerien ammattitaidon ja yleissivistyksen laajentamisessa ja syventämisessä. Ammattitaidon ja yleissivistyksen lisääntymisen ohella sotahistorian opetus vaikutti myös vakinaisen väen upseerien oikean hengen muodostumiseen ja vahvistumiseen.

Sotahistorian opetuksella oli tärkeä merkitys vakinaisen väen upseerien sotilaalliselle ja yleiselle yleissivistykselle, sillä upseerien oli tunnettava oman ammattialansa historia ymmärtääkseen sen olemusta ja siinä tapahtunutta kehitystä³⁵⁰. Lisäksi sotahistorian opiskelu antoi oivan

välineen loogisen ajattelun kehittämiseen sekä tieteellisen tutkimustyön tekemiseen.

Sotahistorian opetuksella oli merkitystä myös upseerien taktiikan ja operaatio-opin opetukselle. Ensinnäkin sotahistorian avulla voitiin elävöittää taktiikan opetusta esittämällä sotahistoriasta esille otettuja esimerkkejä jostakin taktiikan perusperiaatteen toteutumisesta tai taistelulajista. Lisäksi esimerkkien avulla voitiin korvata ja lisätä johtajatehtävien edellyttämiä sotakokemuksia, joita ei muuten voitu rauhan aikana hankkia.

Sotahistorian opetus kytkettiin taktiikan ja operaatio-opin opetukseen esimerkiksi analysoimalla jonkin taistelun tapahtumia tai ratkaisuja opetettavana olevan asian kannalta (esimerkiksi reservien käyttö, painopiste tai hyökkäys)³⁵¹. Taktiikan ja sotahistorian opetuksessa pyrittiin kuitenkin välttämään kytkemästä niitä liian läheisesti toisiinsa, sillä muutoin sotahistorian opetuksesta olisi tullut tendenssiopetusta ja taktiikan opetuksesta liiaksi kaavamaisiin ratkaisuihin johdattavaa³⁵².

Ylemmillä koulutustasoilla sotahistorian opetuksella oli tärkeä rooli myös opetettaessa analysoimaan kokonaisuuksia sekä ymmärtämään kehitykseen johtaneita syitä tai tekijöitä. Erityisesti yleisesikuntaupseereille oli tärkeää osata analysoida loogisesti tekijöitä, jotka vaikuttivat tulevaan kehitykseen, ja näin ollen myös pitkántähtäyksen suunnitteluun. Sotahistorian opiskelu ja opetuksessa käytetyt opetusmenetelmät valmensivat upseereita hyvin tähän tehtävään.

Sotahistorian opetuksella oli merkitystä myös kansallisen identiteetin ja voiton tahdon vahvistajana³⁵³. Tämä oli erityisen tärkeää heti itsenäistymisen jälkeen sekä sotien aikana ja välittömästi sotien jälkeen, jolloin olosuhteet olivat epävakait ja Neuvostoliitto koettiin suurena uhkana. Merkitys korostui erityisesti peruskoulutuksessa olevien upseerien kohdalla, koska heidän maailmankuvansa ei nuoresta iästä johtuen ollut vielä täysin muotoutunut./

Kansallista identiteettiä ja uskoa omiin mahdollisuuksiin vahvistettiin opettamalla sotahistoriasta sellaisia aiheita, joissa korostui suomalaisten kyky sotia ylivoimaista vihollista vastaan (esimerkiksi Joutselän ja Napuen taistelut).³⁵⁴

7 YHDISTELMÄ

Vakinaisen väen upseerikoulutuksen käynnistymisvaiheessa ulkoisten tekijöiden merkitys oli erityisen suuri. Vapaussodan jälkeinen poliittinen ja yhteiskunnallinen kahtiajakautuminen vaikeutti koko puolustusvoimien toiminnan aloittamista ja vakiintumista. Tämä heijastui myös upseerikoulutuksen järjestelyihin. Lisäksi puolustusvoimien sisäiset erimielisyydet eri henkilöryhmien välillä hidastivat upseerien koulutusjärjestelmän vakiintumista.

Ulkomaiden merkitys puolustusvoimien toiminnan ja koulutuksen käynnistämisessä oli tärkeä. Ulkomaalaisia asiantuntijoita käytettiin toiminnan ja koulutuksen organisointiin sekä opettajina sotakouluissa. Malleja ja kokemuksia haettiin myös kouluttamalla suomalaisia upseereita ulkomailla.

Aktiiviupseerien peruskoulutus käynnistettiin Kadettikoulussa aluksi kaikille yhtenäisenä, ja 1920-luvun puolivälin jälkeen linjajakoisena. Sotahistoria kuului alusta alkaen Kadettikoulun opetusohjelmaan siten, että sen opetukseen käytettiin noin viisi prosenttia koko tuntimäärästä. Kadettikoulun sotahistorian opetuksen tavoitteena oli antaa perustiedot sotalaitoksen ja sotataidon kehityksestä, strategian perusteista sekä isänmaan historiasta.

Upseerien jatkokoulutus järjestettiin kolmivaiheisena siten, että eri kurssitasojen välillä oltiin 2 - 5 vuotta joukko-osastoissa normaalissa palveluksessa. Sotahistorian opetusta ei annettu kuin ylimmän tason jatkokoulutuksessa komentaja- ja majurikursseilla. Komentajakursseilla sotahistorian opetuksessa noudatettiin soveltaen yleisesikun-

taupseerikurssien opetusohjelmia siten, että sotahistorian opetukseen käytettiin noin viisitoista prosenttia koko tuntimäärästä. Majurikurssilla sotahistorian opetukseen varattujen tuntien osuus oli noin kaksitoista prosenttia kokonaistuntimäärästä, ja opetuksen tavoitteena oli antaa kuva sotataidon ja taktiikan kehityksestä. Opetuksessa pantiin suuri paino myös Suomen sotahistorialle.

Oma yleisesikuntaupseerikoulutus aloitettiin Sotakorkeakoulussa vuonna 1924. Kursseilla opetettiin strategiaa ja sotahistoriaa yhtenä oppiaineena, ja niiden opetukseen oli alkuvaiheessa varattu noin kaksikymmentä prosenttia kokonaistuntimäärästä. Tuntimäärä kuitenkin väheni 1930-luvun alkuun mennessä. Opetuksessa pyrittiin laaja-alaisesti selvittämään sotataidon kehitystä ja strategiaa.

Alkuvaiheessa sotahistorian opetuksen tyypillisenä piirteenä oli kaikilla tasoilla sopivan kirjallisuuden ja opetusmateriaalin puute. Tämä pakotti käyttämään pääopetusmenetelminä luennointia ja koulumaista oppituntia. Oppikirja- ja opetusmateriaalitalanteen parannuttua voitiin opetuksessa ottaa käyttöön oppilaiden itseopiskelu. Muina opetusmenetelminä olivat sotahistoriaa käsittelevien esitelmien ja tutkielmien kirjoittaminen sekä oppilaiden pitämät harjoitusoppitunnit. Alkuaikoina sotahistorian opetuksen tärkeimmät vaikuttajat olivat majuri Nurmio ja majuri Hannula sekä ruotsalainen ratsumestari Ribbing.

Puolustuslaitoksen ja upseerikoulutuksen vakiinnuttua 1930-luvulla sotahistorian opetusta yhdenmukaistettiin siten, että se niveltäi paremmin yhteen eri koulutus- tasojen välillä. Parantunut opetusmateriaali- ja kirjallisuustilanne mahdollistivat oppilaiden itsenäiseen työskentelyyn perustuvien opetusmenetelmien lisäämisen ja tuntimäärien vähentämisen. Kadettikoulussa sotahistorian opetukseen varattujen tuntien osuus väheni noin neljään prosenttiin, ja Sotakorkeakoulussa se väheni noin kahtentoista prosenttiin kokonaistuntimäärästä./

Sotien ja niiden välisen rauhan aikana maavoimien vakinaisen väen upseereille annettiin pääasiassa vain perus- ja täydennyskoulutusta. Olosuhteiden pakosta kursseja jouduttiin kuitenkin lyhentämään ja keskeyttämään.

Olosuhteista huolimatta vakinaisen väen upseerien peruskoulutuksessa ei tingitty yleissivistävästä koulutuksesta. Sotien aikana annettu sotahistorian opetus rakentui ennen sotia käyttöön otettujen opetusohjelmien ja -menetelmien pohjalle, eikä opetukseen tehty tuntimäärien ja sisällön osalta suuria muutoksia. Sen sijaan täydennyskoulutuksessa opetuksen tavoitteet ja sisältö perustui sodan ajan tarpeisiin, eikä sotahistoriaa näin ollen katsottu tarpeelliseksi.

Sotien jälkeen vakinaisen väen upseerien koulutusta rajoittivat Liittoutuneiden valvontakomission määräykset ja puolustuslaitoksen epävarma tulevaisuus. Vakinaisen väen upseerien perus-, jatko- ja korkeakoulutuksen nopea käynnistäminen koettiin kuitenkin tärkeäksi. Kurssien käynnistyttyä opetus perustui edelleen varsin pitkälle ennen sotia käytössä olleisiin periaatteisiin. Eri koulutustasojen sotahistorian opetuksen yhdenmukaistamiseksi ja koordinoimiseksi koottiin sotakoulujen sotahistorian opettajat neuvottelutilaisuuteen, jonka tulokset eivät kuitenkaan toteutuneet kaikilta osiltaan.

Peruskoulutuksessa annettavan sotahistorian opetuksen osalta päädyttiin varsin pitkälle samanlaiseen ratkaisuun kuin oli ollut käytössä jo ennen sotia. Sotahistorian opetukseen varatun tuntimäärän osuus tosin laski aluksi noin kolmeen prosenttiin ja myöhemmin vielä noin kahteen prosenttiin.

Vakinaisen väen upseerien jatkokoulutuksessa sotahistoriaa opetettiin komentajakurssien lisäksi myös kapteenikursseilla, ja kurssien sotahistorian opetuksen tavoitteena oli antaa kokemuksia pataljoonan ja yhtymän taistelusta. Kapteenikurssien sotahistorian opetukseen käytettiin 1950-luvun uudistukseen asti noin kuusi prosenttia koko tunti-

määrästä, ja uudistuksen jälkeen sotahistorian osuus laski noin kolmeen prosenttiin kokonaistuntimäärästä. Komentajakurssien sotahistorian opetukseen käytettiin aluksi noin yhdeksän prosenttia ja myöhemmin noin neljä prosenttia kokonaistuntimäärästä.

Sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opetus käynnistyi myös ennen sotia käytettyjen periaatteiden mukaisesti. Alkuvaiheessa opetussuunnitelmia tosin muutettiin usein. Sotahistorian opetukseen varatun tuntimäärän osuus vakiintui kuitenkin 1950-luvun alkuun mennessä noin seitsemään prosenttiin kokonaistuntimäärästä. Myös opetusmenetelmät olivat samoja kuin ennen sotia.

Alkuvaiheessa sotien välitön vaikutus opetuksen sisältöön jäi varsin vähäiseksi, sillä ennen sotia annetun sotahistorian opetuksen perintö siirtyi eri koulutustasojen opetukseen muutaman jo ennen sotia toimineen opettajan välityksellä. Suomen sotien opetukset ja kokemukset alkoivat näkyä kurssien opetuksessa laajemmin vasta 1950-luvun puolivälin jälkeen. Sotahistorian opetuksen tärkeimmät vaikuttajat sotien aikana ja välittömästi niiden jälkeen olivat majuri Santavuori, majuri Petramaa, eversti Viljanen ja everstilutnantti Mikola.

VIITTEET

1. Otavan Iso tietosanakirja, 12. osa, s. 548, (Helsinki 1937).
2. Sama, s. 579 ja s. 776.
3. Jarl Kronlund, Suomen Puolustuslaitos 1918 - 1939, (Porvoo 1990), s. 240 - 241.
4. T.V. Viljanen, Suomen sotakoulut (eri painos Edwin Linkomiehen toimittamasta teoksesta Oma maa), (Porvoo 1958), s. 79.
5. Viljanen, s. 80 - 81.
Saksalaisten tavoitteena oli saada suomalaiset joukot mahdollisimman taistelukelpoisiksi englantilaisia vastaan Itä-Karjalassa, ja tästä syystä koulutuksessa ei kiinnitetty huomiota rauhan ajan vaatimuksiin.
6. Kronlund, s. 8.
7. Kari Sélen, Tasavalta hakee suuntaa, Suomi 75 Itsenäisen Suomen historia osa II, (Jyväskylä 1991), s. 209 - 210.
8. Sélen, s. 215.
9. Sélen, s. 211 - 213.
Jääkäriupseerien nopeat ylenemiset ja korkeat sijoitukset synnyttivät aseman ja osaamisen välisen pätevyyskuilun, ja näin ollen jääkärit tunsivat tarvitsevansa jatkokoulutusta. Vanhat upseerit olivat kuitenkin eri mieltä koulutusjärjestelyistä, ja tilanne kärjistyi upseeriryhmien väliseen valtataisteluun.
10. Sélen, s. 214 - 215.
11. Sama, s. 215.
12. Kronlund, s. 242 - 244.
13. Sélen, s. 214 - 215.
14. Kronlund, s. 245 - 247.
15. P Kilkki - T Kuosa - T.V Viljanen, Upseerikoulutus 200 vuotta 1779 - 1979, (Joensuu 1978), s. 137 ja W.E Tuompo - L Grandell, Suomen armeija sanoin ja kuvin, (Jyväskylä 1920), s. 72.
Koulutus tapahtui joulukuuhun 1918 saksalaisten johdossa. Tämän jälkeen upseerikoulutus siirtyi jääkäriupseerien, Venäjällä koulutuksensa saaneiden ja vanhan Kadettikoulun käyneiden upseerien

vastuulle. Lisäksi Sotakorkeakoulun ensimmäisten kurssien tärkeimpien aineiden opettajina toimi kolme ruotsalaista upseeria.

16. Kronlund, s. 245 - 247.
17. Viljanen, s. 81 ja Tuompo - Grandell, s. 73. Erillisiä aktiiviupseerikursseja järjestettiin vapaussodassa ja sen jälkeen reserviupseereiksi nimitetyille aktiivipalvelukseen jääneille upseereille. Koulutuksessa sovellettiin Kadettikoulun opetusohjelmia, tosin selkeästi lyhennettyinä. Viimeiset aktiiviupseerikurssit päättyivät vuoteen 1935 mennessä. Kadettikoulussa järjestettiin varsinaisen opetuksen ohella vuosina 1919 - 1925 kuuntelu-upseerikursseja. Kurseilla täydennettiin jo palveluksessa olevien upseerien tietoja vuoden kestäväällä, toisen vuosikurssin opetusta seuraavilla luennoilla ja harjoituksilla.
18. Helge Seppälä, Sotakorkeakoulu 1924 - 1974, (Joensuu 1974), s. 30 - 31 ja Viljanen, s. 83. Komentajakurssien tarkoituksena oli antaa korkeissa komentajatehtävissä oleville upseereille tehtävän edellyttämä koulutus. Koulutus oli noin vuoden mittainen ja se vastasi suunnilleen yleisesikuntaupseerikurssin yleisen osaston ensimmäisen vuosikurssin koulutusta. Yhteensä komentajakursseja järjestettiin vuosina 1925 - 1930 viisi kurssia ja vuonna 1930 - 1931 yksi ilmavoimien kurssi. Yhteensä kurssin kävi 70 upseeria.
19. Kronlund, s. 496 - 499.
20. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 300 - 301.
21. Kadettikoulu 50 vuotta, toimituskunta, (Sandudd 1969), s. 59 ja Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 300 - 301.
22. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 243.
23. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 243 - 246 ja Viljanen, s. 84. Joukkueenjohtajakurssit (luutnanttikurssit) ja komppanianpäällikkökurssit (kapteenikurssit) saatiin käynnistettyä vuosissta 1927 - 1928 alkaen, mutta komentajan tehtäviin tähtäävät majurikurssit (vrt SKK:ssa järjestetyt komentajakurssit) voitiin opettajavoimien vähäisyyden ja riittämättömien tilojen takia toimeenpanna vasta vuonna 1931.
24. Sélen, s. 247 - 268 ja s. 276 - 279. M Castrén - E Jutikkala - P Tommila, Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919 - 1939, (Porvoo 1964), s. 84 - 85 ja s. 184.

25. T.V Viljanen, Suomen sotakoulut (eri painos Edvin Linkomiehen toimittamasta teoksesta Oma maa), (Porvoo 1958), s. 87 ja P Kilkki - T Kuosa - T.V Viljanen, Upseerikoulutus 200 vuotta 1779 - 1979, (Joensuu 1978), s. 326 ja s. 351 - 352. Päämaja antoi 9. lokakuuta 1939 käskyn koulutuksen keskeyttämisestä joko kokonaan tai osittain Sotakorkeakoulussa, Sotateknillisessä koulussa, Taistelukoulussa ja Kaasunsuojelukoulussa. Koulutustoimintaa jatkettiin vain Kadettikoulussa, Meri- ja Ilmasotakouluissa sekä Reserviupseerikoulussa.
26. Viljanen, s. 88 - 89 ja Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 322 - 323. Sotakorkeakoulutuksen jatkamisesta tehtiin tosin useita esityksiä (mm Salmio), mutta upseereita ei voitu irroittaa tehtävistään osallistuakseen koulutukseen.
27. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 322 ja s. 329.
28. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 329.
29. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 329. Sodan aiheuttamat tappiot ja sodan jälkeen odotettavissa olevat eroamiset vaativat upseerikoulutuksen nopeuttamista ja koulutettavien lukumäärän lisäämistä.
30. Vilho Tervasmäki, Puolustushallinto sodan ja rauhana aikana 1939 - 1978 (Puolustusministeriön historia II), (Hämeenlinna 1978), s. 144 - 145. Asevelvollisuuslain muututtua 24.1.1941 Tasavallan presidentti antoi 9.4.1941 eduskunnalle esityksen uudeksi laiksi upseerien opetuslaitoksista. Muutosesitys oli pääasiassa muodollinen ja koski Reserviupseerikoulun ja Kadettikoulun nimen muuttamista Upseerikouluksi ja Maasotakouluksi. Sotakorkeakoulun nimi jäi ennalleen. Laki tuli voimaan 25.7.1941.
31. Viljanen, s. 90 - 91.
32. U.V Rauanheimo, Katsaus puolustusvoimain kehitykseen vv. 1945 - 1949, s. 1, Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen raportti n:o 543, 22.1.1951, MpKK:n kirjasto. Juha Vahe, Suomen puolustusvoimien sopeutuminen sodanjälkeiseen tilanteeseen vuosina 1944 - 1947, s. 94 - 96, Suomen historian pro gradu-tutkielma Turun Yliopiston humanistisessa tiedekunnassa toukokuussa 1981. H Koskinen, Suomen puolustusvoimat Liittoutuneiden valvontakomission aikana, s. 49 - 57, SKK:n diplomityö n:o 1572, 1985 sekä Koul.os/PvPE:n kirjelmä n:o 3948/Koul.1/18, 1.12.1945, s. 1 - 5, LVK:n kanssa käytyä kirjeenvaihtoa, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1944 - 1945, T 17655/9 Sark.

33. Ilmari Hakala, Rauhan ajan puolustusvoimat, Suomi 75, Itsenäisen Suomen historia osa 3, (Vantaa 1992), s. 170 - 171 ja Rauanheimo, s. 102 - 103.
34. Rauanheimo, s. 2 ja s. 15 - 16 sekä Koskinen, s. 66 - 71.
Vertaa Vahe s. 115 - 117.
Liittoutuneiden valvontakomissio määräsi, että vakinaisen väen upseerien peruskurssilta sai valmistua 120 upseeria vuodessa. Jatkokoulutukseen sai osallistua vain 200 maavoimien, 25 merivoimien ja 35 ilmavoimien upseeria.
Valtioneuvoston asettama puolustusrevisiokomitea sai työnsä valmiiksi vuonna 1949, ja vasta vuonna 1951 ryhdyttiin puolustusvoimia saattamaan uuden tilanteen vaatimalle tasolle.
35. Rauanheimo, s. 2 ja Viljanen, s. 91.
36. Tervasmäki, s. 254.
37. Viljanen, s. 91 - 92.
38. Viljanen, s. 91.
39. Tervasmäki, s. 260.
40. Viljanen, s. 92 ja Tervasmäki, s. 275.
41. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 182 - 184.
42. Tuompo - Grandell, s. 72.
43. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 53 ja Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 183.
44. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 185 ja Tuompo - Grandell, s. 72.
45. Tuompo - Grandell, s. 72 ja Leo Franck, Ensimmäinen kadettikurssi, (Hämeenlinna 1969), s. 12 - 13.
Leo Franck osallistui itse 19-vuotiaana ensimmäiselle kadettikurssille. Kirja "Ensimmäinen kadettikurssi" perustuu tekijän koulun aikana pitämään päiväkirjaan, ja se sisältää mielenkiintoisia, oppilaan näkökulmasta tehtyjä havaintoja kadettien koulutuksesta. Kirjan antamiin tietoihin on tosin suhtauduttava näkökulmasta ja kirjoitusajankohdasta johtuen varauksella.
46. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 184.
47. Sama, s. 185.
48. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 54.
49. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 185.

50. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 54 - 55.
51. Sama, s. 56.
52. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 193 - 194 ja Kadettikoulu 50 vuotta, s. 55 - 56.
Lähteissä olevat tiedot oppiaineista poikkeavat hieman toisistaan.
53. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 59 ja s. 65.
54. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 59 - 61 ja s. 65.
55. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 194 ja Kadettikoulu 50 vuotta, s. 61.
56. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 65 ja KadK:n asiak. n:o 51/II/27 koskien koulun opetuksen järjestelyjä, s. 5, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1927, T 14792/8 SArk.
57. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 351 - 354 ja Stig Roudasmaa, XXVI kadettikurssi Maasotakoulussa 1942 - 1943, (Helsinki 1992), s. 7.
58. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 351 - 352 ja Roudasmaa, s. 7.
59. Samat.
60. Kadettikoulu 50 vuotta, toimituskunta, (Sandudd 1969), s. 66 ja Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 354 - 355.
61. Samat.
62. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 67 ja Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 355 - 356.
Eniten tunteja poistettiin liikunta- ja taistelukoulutuksesta sekä kenttätöistä. Sen sijaan taktiikan ja sotahistorian opetuksesta ei tingitty. Lisäksi uutena aineena tuli mukaan hengenkasvatus.
63. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 359, Roudasmaa, s. 29 - 33 ja Koul.os/PM:n kirj n:o 1420/Kom.1/sal, 30.3.1940, T 17649/7 SArk.
64. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 443 - 444, Kadettikoulu 50 vuotta, s. 81 sekä mietintö upseerien koulutussysteemistä, koul.os:n kirj n:o 1122/Koul.2/25, 10.3.1945, T 17655/13 SArk.
Useat eri henkilöt ja komiteat (mm. Laatikainen, Järvinen, Tapola, Sundmanin komitea ja puolustusrevisiokomitea) tekivät esityksiä peruskoulutuksen kestoa, sisältöä ja linjajakoa koskien. Ehdotuksia ei kuitenkaan voitu vielä alkuvaiheessa toteuttaa olosuhteista ja erimielisyyksistä johtuen.

65. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 69 - 70.
66. MaaSK:n 25. kurssin upseerien jatkokoulutuskurssin opetus suunnitelma, s. 1 - 2 ja s. 29, Koul.os:n kirj n:o 1575/Koul.1/23, 14.4.1945, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1944 - 1945, T 17655/12 SARK sekä MaaSk:n asiak K.D n:o 1371/I/2, 26.2.1945, s. 1 - 2, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1944 - 1945, T 17655/12 SARK.
67. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 460 - 461.
68. Upseerien peruskurssin opetus suunnitelma, Koul.os/PvPE:n kirj n:o 1150/Koul.1/7a/14.3.1946, liite, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1946, T 18003/24 SARK ja JV:n II ryhmän upseerien kouluttajakurssin ohjelma, Koul.os/PvPE:n kirj n:o 3865/Koul.1/5a/5.10.1949, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1947, T 19468/F37 SARK.
Upseerien peruskurssi järjestettiin kaksi kertaa. Kurssin suorittaneiden katsottiin saaneen Maasotakoulun kadettikurssia vastaavan peruskoulutuksen, ja näin ollen heidät luettiin kurssin jälkeen I ryhmän upseereihin.
69. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 70.
Tätä ennen merivoimien ja rannikkotyökistön kadetit olivat saaneet koulutuksensa jo ensimmäisestä vuosikurssista alkaen Merisotakoululla.
70. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 72 - 74.
71. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 243.
Sotaväen esikunta kiinnitti useaan otteeseen huomiota jatkokoulutuksen puutteellisuuteen (mm. Wilkama v. 1920, Spåre v. 1923), mutta käytännön toimenpiteisiin ei laajemmin ryhdytty ennen vuotta 1927.
72. Maj Olkkosen laatima mietintö perustettavaksi ajatellun "Taistelun- ja ampumakoulun" perustusta ja toimintasuunnitelmasta 18.3.1927, s. 1, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1927, T 14792/8 SARK.
73. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 243 ja Viljanen, s. 84.
74. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 243 - 246 ja Viljanen, s. 84.
Komentaja- ja majurikurssien kestoa koskevat tiedot vaihtelevat eri lähteissä (6 - 14 kuukautta). Vertaa Taistelukoulun 7-kuukautisen majurikurssin opetusohjelmaa, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1930, T 14793/24 SARK ja upseerikoulutuksen kulkua käsittelevän komitean ehdotus 1937, s. 2, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1937, T 18001/20-23 SARK.
75. Katso liite 2.

76. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 244 ja s. 255 - 265.
77. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 249 - 253.
78. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 250 - 251 ja Taistelukoulu 1927 - 1977, Taistelukoulun opettajat, (Joensuu 1972), s. 48.
79. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 265.
80. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 266 ja s. 286.
81. Sama, s. 266.
82. Sama, s. 268 - 269.
83. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 34.
84. Sama, s. 38 - 39.
85. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 323 ja Taistelukoulu 1927 - 1977, TK:n opettajat, (Joensuu 1972), s. 72.
86. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 365 ja Tykistökoulun majurikurssi 2:n opetusohjelma, TykK:n asiak n:o 306/III/3, Koul.os/PvPE:n salaista kirjeistöä 1941, T 17651/8 SArk.
87. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 366 - 367 ja s. 379 - 390.
Suojeluskuntain Päälystökoulun asiakirjat n:o 262, 737, 757/Adj/42, Koul.os/PM:n salaista ja yleistä kirjeistöä 1942, T 17652/4 SArk.
Kotijoukkojen esikunnan asiakirjat n:o 476/Koul.1/281.sal/42, 735/Koul.1/303.sal/42 ja 2092/Koul.1/281.sal/42, Koul.os/PM:n salaista ja yleistä kirjeistöä 1942, T 17652/4 SArk.
Suojeluskuntain Päälystökoululla järjestettyjen kurssien nimet vaihtuivat eri vaiheissa. Komentaja- ja rintamaupseerikurssien tärkeimpinä opetusaineina olivat taistelukoulutus, ase- ja ampumakoulutus sekä kasvatusta, kuria, valistusta, ym. käsittelevä koulutus. Erikoiskursseilla keskityttiin ao. alan perustietoihin.
88. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 476 - 477.
89. Viljanen, s. 91 - 92, Rauanheimo, s. 111 - 112 ja Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 486 - 495.
90. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 74 - 75 ja TK:n komentajakurssin kurssikertomus vuodelta 1945, s. 1 - 7, TK:n asiak K.D n:o 148/4a, 22.1.1946, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1946, T 18003/27 SArk.

91. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 498 - 499 ja Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 115 - 116.
92. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 80 - 81.
93. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 109 ja s. 115 sekä muistio Taistelukoulussa järjestettävien kurssien järjestelyistä vuodelta 1958, s. 1 ja liite 2, TK:n kirjelmäryhmät 5a - 5b vuodelta 1957, T 22605/F44 SArk.
94. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 486 - 495 ja Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 112 - 113.
95. Jalkaväen luutnanttikurssi 1:n opetussuunnitelma, s. 1 - 4, TK:n kirj n:o 791/II/5g, 16.6.1955, TK:n kirjelmäryhmät 5 vuodelta 1955, T 22605/F35 SArk.
96. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 296.
97. Seppälä, s. 11 - 13.
Yleisesikunta oli tehnyt jo 7.8.1918 esityksen upseerien korkeakoulutuksesta, mutta esitys ei vielä siinä vaiheessa ollut riittävästi harkittu. Erinäisten vaiheiden jälkeen valtioneuvosto osoitti 23.1.1919 määrärahat Helsinkiin perustettavalle sotakorkeakoululle, ja sitä seuranneet valmistelutoimet johtivat Sotakorkeakoulun perustamiseen vuoden 1919 alussa. Muodollisesta perustamisesta huolimatta käytännön toimintaan ei vielä päästy.
98. Seppälä, s. 17.
99. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 301.
100. Seppälä, s. 22.
Ensimmäinen kurssi oli poikkeuksellinen, sillä oppilaat komennettiin kurssille ilman pääsytkintoa. Valmistavan kurssin jälkeen pidettyjen kokeiden perusteella hyväksyttiin ensimmäiselle varsinaiselle kurssille 34 oppilasta.
101. Seppälä, s. 22 - 25.
102. Seppälä, s. 18.
103. Sama, s. 23 - 25.
104. Seppälä, s. 32 - 35 ja Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 304.
105. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 307 - 308.
Vuosien 1924 ja 1930 asetuksissa oli määrätty, että tarpeelliset edellytykset omaavat esiupseerit voitiin hyväksyä oppilaisiksi toiselle vuosikurssille. Suoraan toiselle vuosikurssille hyväk-

- syttyjä upseereita oli vuosina 1925 - 1935 yhteensä 32.
106. Seppälä, s. 37 - 38.
107. Sama, s. 43.
108. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 323.
Sotien aikana pidettäväksi tarkoitetuista yleisesikuntaupseerikursseista tehtiin useita esityksiä (mm. Salmio, Hanell ja Öhqvist). Kurssien kestoajaksi esitettiin kolmesta viiteen kuukautta. Kurssien opetus olisi sisältänyt yleisen osaston tärkeimpiä aineita; taktiikkaa, yleisesikuntapalvelua, tykistötaktiikkaa, ilmavoimien taktiikkaa sekä viesti- ja pioneerioppia.
109. Helge Seppälä, Sotakorkeakoulu 1924 - 1974, (Joensuu 1974), s. 49 - 50 ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, seitsemän vuosikymmentä 1924 - 1994, toimituskunta, (Jyväskylä 1994), s. 48 - 49.
Vertaa Kilkki - Kuosa - Viljanen, jossa esitetään virheellisesti ensimmäisen sotien jälkeisen sotateknillisen osaston kurssin pituudeksi kaksi vuotta.
Vuoden 1945 aikana laadittiin useita suunnitelmia (mm. Tapola, Hämäläinen ja Mäkinen) yleisesikuntaupseerikoulutuksen järjestämiseksi. Käytännön järjestelyihin päästiin syksyllä 1945 pääesikunnan koulutusosaston muistion pohjalta, jossa esiteltiin kolme vaihtoehtoa koulutuksen aloittamiseksi.
110. Seppälä, s. 50 - 52 ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 52.
111. Seppälä, s. 51 - 52 ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 49.
112. Seppälä, s. 52 - 53 ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 51 - 52.
Osastojaolla pyrittiin tyydyttämään eri puolustushaarojen ja aselajien aselajitaktisen ja teknisen korkeakoulutuksen suurta tarvetta. Lyhennetyistä sotateknisestä koulutuksesta oltiin tosin useata eri mieltä. Lisäksi osaston nimitys erityisesti pioneeri-, viesti- ja huolto-osastojen osalta oli harhaanjohtava, sillä ko. osastoilla opiskeli vain muutama oppilas.
113. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 516 ja Seppälä, s. 53.
114. Seppälä, s. 54 - 55 ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 52.

115. Seppälä, s. 65 ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 54.
Sodanjälkeinen negatiivinen suhtautuminen puolustusvoimiin aiheutti ongelmia upseerin uralle haakeutuvien määrän ja tason osalta. Tämä tuntui myös Sotakorkeakoulun opetuksessa. Tilanteen johdosta puolustusvoimain komentaja kenraali K.A. Heiskanen asetti vuonna 1954 arvovaltaisen toimikunnan tutkimaan yleisesikuntaupseerikoulutuksen tarkoituksenmukaisuutta ja tarvetta. Toimikunnan esitysten pohjalta Sotakorkeakoulun koulutusjärjestelyjä uudistettiin siten, että uusimuotoinen koulutus alkoi syksyllä 1956.
116. Kadk:n opetusohjelmia ja luentoja 1919 - 1922, erillinen liite, 2265 E7 - F1/Dcl SARk.
Liitteen tarkka alkuperä on epäselvä, koska siitä puuttuvat allekirjoitukset ja tarkka päivämäärä sekä muita tunnistetietoja osittavat merkinnät. Sotahistorian opetukseen käytössä olleen kokonaistuntimäärän osalta tiedot ovat eri lähteissä hieman erilaisia. Vertaa Kadettikoulu 50 vuotta s. 55 - 56 ja Kilkki - Kuosa - Viljanen s. 194.
117. KadK:n opetusohjelmia ja luentoja 1919 - 1922, s. 13.
118. KadK:n opetusohjelmia ja luentoja 1919 - 1922, erillinen liite.
119. J Myyryläinen, Valistustoiminnan kehitys turvallisuuspolitiikan opetuksesi itsenäisen Suomen puolustusvoimissa rauhan aikana, s. 9 - 11, SKK:n diplomityö n:o 1526, 1983.
120. KadK:n opetusohjelmia ja luentoja 1919 - 1922, s. 13 - 15 ja sotahistorian luennot, eversti H Nurmion yksityiskokoelma, PK 1026/1 ja 2 SARk.
121. Samat.
122. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 56.
123. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 193.
124. KadK:n vuosikertomus vuosilta 1925 - 1926, s. 18 - 19, KadK:n asiak n:o 699/II/26, T 22083/Del SARk.
125. KadK:n vuosikertomus vuosilta 1925 - 1926, s. 18 - 19 ja KadK:n toimintakertomus vuosilta 1928 - 1929, s. 69 - 70, KadK:n asiak n:o 3400/IIIa/29, T 22083/Del SARk.
126. KadK:n toimintakertomus vuosilta 1929 - 1930, s. 70 - 73, KadK:n asiak n:o 52/I/1/31, T 22083/Del SARk.

127. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 60 ja Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 194.
128. KadK:n sotahistorian opetusohjelma kaikkia linjoja varten vuonna 1935, s. 1, T 22083/Dc1 SArk. Tuntimäärien jakaantumisesta linjoittain ja vuosikursseittain on poikkeavia tietoja. Esitetty tuntimäärä osoittaa kuitenkin sen suuruusluokan, paljonko sotahistorian opetukseen on haluttu panostaa. Vertaa Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 194 ja Kadettikoulu 50 vuotta, s. 61.
129. KadK:n sotahistorian opetusohjelma vuonna 1935, s. 1 - 4.
130. KadK:n sotahistorian opetusohjelma vuonna 1935, s. 1 - 2.
131. Sama, s. 2 - 4.
132. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 194 - 195.
133. Tsto X/YE:n asiak n:o 2316/X/36, T 22083/Dc1 SArk ja KadK:n asiak n:o 27/I/2, 8.1.1937, T 22083/Dc1 SArk.
134. KadK:n koulutussuunnitelmat vuosilta 1938 - 1939 ja KadK:n opetussuunnitelma lukukaudelta 1939 - 1940, T 22083/Dc1 SArk.
135. KadK:n koulutussuunnitelma vuosilta 1937 - 1938, s. 5 ja liite 1, T 22083/Dc1 SArk.
136. Sotahistorian opetusohjelma vuonna 1937, erillisen liite, s. 1 - 2, KadK:n koulutusohjelmia vuosilta 1937 - 1939, T 22083/Dc1 SArk.
137. Kadettikoulun koulutussuunnitelma vuosina 1939 - 1940, s. 6, KadK:n opinto-ohjelmia 1936 - 1940, T 22083/Dc2 SArk.
138. Sama.
139. Sama.
140. Sama, s. 1 - 2.
141. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 351 - 352 ja MaaSk:n sota-aikana keskeytyneiden kurssien täydennyskoulutus, MaaSk:n kirj K.D n:o 937/I/sal, 13.11.1944, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1944 - 1945, T 17655/3 SArk. Lähteistä ei ilmene, mitä sotahistorian opetuksesta jäi käsittelemättä. Varsinkin 23. kadettikurssin osalta opetus jäi hyvin vähäiseksi, sillä sotahistorian opetus oli painottunut toiselle vuosikurssille.

142. KadK:n/MaaSk:n koulutussuunnitelmat vuosilta 1940 - 1944, s. 1 - 2 ja liitteet 1 - 2, KadK:n/MaaSk:n opinto-ohjelmia 1940 - 1948, T 22083/Dc3 Sark ja 25. kadettikurssin ohjelma, s.1 - 2, MaaSk:n kirj K.D n:o 1371/I/2, 26.2.1945, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1944 - 1945, T 17655/12 Sark.
Sotahistorian opetukseen suunnitellut kokonaistuntimäärät vaihtelivat vuosikurssista tai linjasta riippuen 80 - 84 tuntiin. Sotahistorian prosentuaaliseen osuuteen vaikutti lisäksi koulutuksen kokonaistuntimäärien vaihtelut eri kursseilla.
Kilkki - Kuosa - Viljanen esittää sivulla 355 taulukon toteutuneista tuntimääristä. Taulukkoon on kuitenkin suhtauduttava varauksella, sillä tiedot eivät kaikilta osin ole oikein. Esimerkiksi 25. kadettikurssilla ehdittiin luennoida vain 30 tuntia, ja käsittelemättä jäi kokonaan uusimman ajan sotahistoria sekä nykysotien vaiheet.
143. MaaSk:n 25. kadettikurssin jatkokoulutuskurssin opetussuunnitelma, Koul.os/PvPE:n kirj n:o 1575/Koul.1/23, 14.4.1945, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1944 - 1945, T 17655/12 Sark.
144. Sotakoulujen sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuuden pöytäkirja, Koul.os/PvPE:n saapuneita kirjelmiä 1946, T 18003/15 Sark.
Neuvottelutilaisuus pidettiin 13. ja 14.2.1946. Läsä olivat SKK:n, MeriSk:n ja MaaSk:n sotahistorian opettajat sekä TK:n, TykK:n ja JvAUK:n edustajat. Tilaisuuden merkitystä osoitti se, että sotakoulujen tarkastaja kenr. maj Tapola seurasi tilaisuutta ensimmäisen aamupäivän ajan.
145. S Jahnukainen, Sotahistorian opetuksesta sotakouluissamme, SAL 50:I:21 - 28, K.J Mikola, Sotahistorian opetuksen päämäärät, SAL 51:217 - 220 sekä P Junttila, Sotahistorian merkityksestä upseerikasvatuksessa ja erityisesti sen osuudesta Sotakorkeakoulun opetuksessa, SAL 59:55 - 61.
146. Sotakoulujen sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuuden pöytäkirja, s. 3.
147. Sotakoulujen sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuuden pöytäkirja, s. 1 - 2 ja 28. kadettikurssin koulutussuunnitelma, KadK:n/MaaSk:n opinto-ohjelmia 1940 - 1948, T 22083/Dc3 Sark.
148. 28. kadettikurssin koulutussuunnitelma.
Ensimmäisen vuosikurssin sotahistorian opetukseen oli varattu yhteensä 50 tuntia, joista antiikin ajan sotahistoriaan käytettiin 12 tuntia, keskiaikaan 2 tuntia ja loput 36 tuntia uuteen aikaan. II maailmansotaa ja Suomen sotia käsiteltiin yhteensä 12 tuntia.

149. 28. kadettikurssin opetussuunnitelma.
150. MaaSk:n 32. kadettikurssin koulutus suunnitelma 7.6.1948 - 4.6.1950, MaaSk:n opetussuunnitelmat vuosilta 1947 - 1950, T 22083/Dc4 Sark.
151. Tässä yhteydessä analyttisellä opetuksella tarkoitetaan sellaista sotahistorian opetusta, jossa selvitetään laajemmin myös sotalaitoksen ja taistelutaidon kehitykseen vaikuttaneita yhteiskunnallisia, poliittisia ja taloudellisia tekijöitä.
152. MaaSk:n 32. kadettikurssin koulutus suunnitelma 7.6.1948 - 4.6.1950.
Aikaisemmassa opetussuunnitelmassa toisen vuosikurssin sotahistorian opetukseen kuului muun muassa mottitaktiikkaa sekä suomalaisten puolustus- ja partiosotaa käsitteleviä aiheita. Muutoksen jälkeen aiheet poistettiin ja tilalle tuli muun muassa talvi- ja jatkosodan sotatapahtumien yleistä kulkua käsitteleviä tunteja.
153. Vertaa Jahnukainen ja Mikola.
154. 40. kadettikurssin opetussuunnitelma, 8.6.1954 - 4.6.1956, KadK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1952 - 1957, T 22083/Dc6 Sark.
155. 41. - 43. kadettikurssin opetussuunnitelmat vuosilta 1952 - 1957, T 22083/Dc6 Sark.
Maanpuolustuksen perusteet oli uusi aihe. Sitä opetettiin alkuvaiheessa yhteensä viisi tuntia, joista kaksi tuntia oli sijoitettu II vuosikurssin sotahistorian opetuksen yhteyteen. Aiheet käsittelivät poliittisen, hallinnollisen, talouselämän ja sotilaallisen toiminnan osuutta maanpuolustuksessa.
156. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 185 ja Kadettikoulu 50 vuotta, s. 56 - 58 sekä KadK:n asiak n:o 51/II/27 koskien koulun opetuksen järjestelyjä, s. 5, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1927, T 14792/8 Sark.
157. Viljanen, s. 72 - 73 ja KadK:n vuosikertomus vuosilta 1925 - 1926, s. 4.
158. KadK:n toimintakertomus vuosilta 1927 - 1928, s. 35 - 36, KadK:n asiak n:o 211/IIIa/29, T 22083/Del Sark ja KadK:n toimintakertomus vuosilta 1928 - 1929, s. 70.
Jääkärimajuri H Nurmion tullessa vuonna 1925 Kadettikoulun vt johtajaksi kiinnitettiin koulun opetustoimintaan erityistä huomiota. Nurmio oli ollut vuonna 1924 kuusi kuukautta seuraamassa opetusta Ruotsissa Karlbergin sotakoulussa, ja sieltä hän toi mukanaan uudenaikaiset opetusmenetelmät: havainto-opetuksen ja applikaattoriset eli soveltamismenetelmät. Kadettikoulun vuosikerto-

- muksessa otetaan voimakkaasti kantaa myös sotahistorian opetukseen, mikä on ollut pohjana opetusmenetelmien kehittymiselle Kadettikoulussa.
159. KadK:n toimintakertomus vuosilta 1928 - 1929, s. 110 - 112.
160. KadK:n sotahistorian opettajan majuri H Kinnusen selvitys käytössä olleista oppikirjoista 20.1. 1930, T 22083/Dc1 SArk.
161. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 59.
162. KadK:n sotahistorian opetusohjelma vuodelta 1935, s. 2.
163. KadK:n toimintakertomus vuosilta 1929 - 1930, s. 71.
Oppikirjatilanne parani 1930-luvulla, jolloin ilmestyivät esim. J O Hannulan sotataidon historiaa ja maailmansotaa käsittelevät oppikirjat. Kirjoja lienee käytetty myös Kadettikoulun sotahistorian opetuksessa, vaikka lähteissä ei ole tarkemmin esitetty, mitä oppikirjoja opetuksessa käytettiin.
164. KadK:n sotahistorian opetusohjelma vuodelta 1935, s. 2.
165. Sotahistorian opetusohjelma vuodelta 1937, s. 1 - 2.
166. KadK:n koulutussuunnitelma vuosiksi 1936 - 1937, s. 31 - 34, T 22083/Dc2 SArk.
Korkein kerroin oli johtamistaidossa ja kouluttamistaidossa, joiden ainekerroin oli kahdeksan ja ryhmäkerroin (I) oli kolme. Alin kerroin oli sotilasmaantiedossa, saksankielessä ja yhteiskuntatiedossa, joiden ainekerroin oli kaksi ja ryhmäkerroin (III) oli yksi.
167. Massakoulutuksella (massaopetuksella) tarkoitetaan sellaista opetusta, jossa ei voida huomioida yksilöllisiä tarpeita tai koulutettavien aktiivista osallistumista opetustapahtumaan. Massakoulutuksessa opetus toteutetaan opettajakeskeisesti kaikille samanlaisena, ja opettajien ja oppilaiden vuorovaikutus opetuksen aikana on varsin yksipuolista.
168. Roudasmaa, s. 33 - 35 ja s. 43 - 52.
169. KadK:n ja MaaSk:n opetussuunnitelmat vuosilta 1939 - 1944.
170. Roudasmaa, s. 33.

171. MaaSk:n asakirjat K.D n:o 2180/II/42 ja K.D n:o 730/I/sal, Koul.os/PM:n salaista ja yleistä kirjettä 1942, T 17652/4 SArk.
PM:n komento-osaston kirj n:o 4059/Kom.2/34, 11.12.1942, Koul.os/PM:n salaista ja yleistä kirjettä 1942, T 17652/4 SArk.
Kadeteille ei anomuksista huolimatta annettu oikeutta käyttää Sota-arkistossa olevaa talvisotaa käsittelevää aineistoa, koska ko. materiaali oli vielä lajittelematta ja henkilökunnalla oli muutoinkin kiirettä.
172. KadK:n ja MaaSk:n koulutus suunnitelmat ja opinto-ohjelmat vuosilta 1939 - 1944.
173. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 446.
174. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 455 ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustus korkeakouluksi, s. 54.
175. MaaSk:n ja KadK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1946 - 1959.
176. MaaSk:n ja KadK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1946 - 1959.
177. 42. kadettikurssin oppiaineiden arvostelukertoimet, 42. kadettikurssin opetussuunnitelma, 6.6.1956 - 4.6.1958.
Suurimmat arvostelukertoimet olivat taktiikassa, kouluttamistaidossa ja johtamistaidossa, joiden kerroin oli yhdeksän. Pienin arvostelukerroin oli matematiikassa ja kansantaloudessa, joiden kerroin oli neljä. Kaikkien oppiaineiden arvostelukertoimien keskiarvo oli 6.48.
178. Franck, s. 49 - 52.
Franck kertoo kirjassaan kenraali Ignatiuksen roolista Kadettikoulun sotahistorian opettajana. Tosin kirjassa Kadettikoulu 50 vuotta Ignatiuksen nimi ei esiinny Kadettikoulun opettajaluettelossa (liite 2).
179. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 140 ja nimikirjaote 27630/SArk.
Nurmio oli jääkärikoulutuksen (1916 - 1918) jälkeen suorittanut Sotakorkeakoulun komentajakurssi 4:n vuonna 1928. Nurmio oli opiskellut ennen jääkäriksi lähtöä vuosina 1906 - 1911 Helsingin Yliopiston historiallis-filosofisessa tiedekunnassa ja suoritti seuraavat tutkinnot: FK (1911), FM (1926) ja opettajannäytteet Normaalilyseossa (1927). Lisäksi Nurmio oli toiminut vuosina 1911 - 1915 eri kouluissa historian ja suomenkielen opettajana. Nurmio on julkaissut useita sotahistoriaan liittyviä teoksia ja kirjoituksia eri lehdissä, muun muassa "Sotataidon kehitys vanhalta ajalla", "Viipurin valloitus" (kirj. yhdessä eversti Grandellin kanssa) ja "Suomen vapaussodan

- historia" (toimituskunnan jäsen). Kadettikoulusta Nurmio siirtyi vuonna 1927 sotahistoriallisen toimiston päälliköksi.
180. Samat.
181. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 152 ja nimikirjaote 7603/SArk.
Kinnunen oli käynyt Vöyrin sotakoulun, aktiiviupseerikurssin Kadettikoulussa vuonna 1920 ja Sotakorkeakoulun vuosina 1925 - 1927. Ei erityisiä sotahistoriaan liittyviä ansioita.
182. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 151 - 155 ja nimikirjaote 30665/SArk.
Hahti oli käynyt (kadettina) Kadettikoulun vuosina 1920 - 1922 ja Sotakorkeakoulun vuosina 1927 - 1929. Useita eri sotahistorian opetustehtäviä lukuunottamatta Haahdilla ei ole erityisiä sotahistoriallisia ansioita.
183. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 151 - 155 ja nimikirjaotteet 31563 ja 10785/SArk.
Kukkonen oli käynyt (kadettina) Kadettikoulun vuosina 1923 - 1925, Taistelukoulun joukkueenjohdajakurssin vuonna 1930 ja Sotakorkeakoulun yleisen osaston kurssi 11:n vuosina 1934 - 1935. Kukkonen on kirjoittanut seuraavat laajemmat sotahistorialliset tutkimukset ja teokset: "Joukkojen huolto Viipurin operaatiossa", "Hugo Salmela ja hänen toimintansa Tampereen puolustuksessa", "Venäläisten sodankäynti Suomessa 1939 - 1941" ja "Tolvajärven ja Ilomantsin taistelut vv. 1939 - 1940". Lisäksi Kukkonen on kirjoittanut useita kirjoitelmia eri aikakauslehtiin ja sanomalehtiin.
184. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 155 ja nimikirjaote 10785/SArk.
Santavuori oli käynyt (kadettina) Kadettikoulun vuosina 1922 - 1924, Suojeluskuntain Päälystökoululla yleisen komentajakurssi 5:n vuosina 1932 - 1933 ja Sotakorkeakoulun yleisen osaston kurssi 14:n vuosina 1937 - 1939. Erottuaan omasta pyynnöstä puolustusvoimien palveluksesta vuonna 1947 Santavuori toimi kirjailijana ja kirjoitti useita romaaneja sekä novelli- ja runokokoelmia.
185. Nimikirjaote 10785/SArk.
186. Kadettikoulu 50 vuotta, s. 157, Roudasmaa, s. 33 sekä nimikirjaotteet 21161 ja 8705/SArk.
Petramaa oli käynyt (kadettina) Kadettikoulun vuosina 1931 - 1933 ja Taistelukoulun luutnanttikurssin vuonna 1937. Petramaa oli harjoittanut opintoja myös Helsingin Yliopiston historialliskielitieteellisessä tiedekunnassa ja suorittanut yleisen historian, Baltian historian, Venäjän historian ja sotahistorian approbatur-kurssin

tentit. Lisäksi Petramaa kirjoitti teokseen "Suomen sota v. 1941 - 1945" IV osan ja kolmeen muuhun osaan yhden luvun kuhunkin.

Lammi oli käynyt Kadettikoulun vuosina 1934 - 1936 ja Taistelukoulun luutnanttikurssi 20:n vuonna 1938. Lammilla ei ole erityisiä sotahistoriaan liittyviä ansioita.

187. Nimikirjaotteet 32368, 39725, 55857 ja 56709/Sark.
Standertskjöld-Nordenstam oli käynyt Kadettikoulun vuosina 1935 - 1937 ja Taistelukoulun kapteenikurssi 4:n vuonna 1947. Standertskjöld-Nordenstam oli siirretty vuonna 1945 Maasotakoulun ratsastuksen opettajaksi ja sai tämän tehtävän lisäksi hoitaa sotahistorian opetuksen Petramaan jälkeen. Ei erityisiä sotahistoriallisia ansioita. Tiainen oli käynyt Maasotakoulun vuosina 1947 - 1948, Taistelukoulun kapteenikurssin vuosina 1952 - 1953 ja Sotakorkeakoulun yleisen osaston MSL 21:n vuosina 1955 - 1957. Kadettikoulun sotahistorian opettajan tehtävästä Tiainen siirtyi sotahistoriallisen toimiston päälliköksi vuonna 1960.
188. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 199.
189. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 202 ja Merisotakoulu 1930 - 1970, (Mikkeli 1970), s. 36.
190. Nimikirjaote 7603/Sark ja KadK:n vuosikertomus vuosilta 1925 - 1926, s. 18 - 19, KadK:n asiak n:o 699/II/26 sekä eversti Mikolan haastattelu (30.3.1995).
191. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 202 ja Sotakoulu saarella, (Jyväskylä 1985), s. 112 ja s. 115.
192. Sotakoulu saarella, s. 190.
193. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 456 - 459 ja Sotakoulu saarella, s. 226.
194. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 184 - 185.
195. Martti Peltonen, Ilmasotakoulun historia 1918 - 1980, (Vammala 1993), s. 58 ja s. 101.
196. KadK:n toimintakertomus vuosilta 1927 - 1928, s. 35 - 36.
197. Peltonen, s. 109 - 110.
Ilmailukoulussa annettun ilmailunhistorian oppiaineen nimestä ja opetukseen varatuista tuntimääristä on eri lähteissä toisistaan poikkeavia tietoja. Vertaa Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 196.
198. Peltonen, s. 112.
199. Peltonen, s. 194.

200. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 453 - 455 sekä Peltonen, s. 234 ja s. 254 - 255.
201. Sotahistorian luentoja, eversti Nurmion yksityiskokoelma, PK 1026:1 ja 2 SArk sekä ulkomaan komentukset 1929 - 1932, Tsto IV/YE:n salaista ja yleistä kirjeistöä 1930 - 1932, 1407/40 ja 48 SArk.
Sotakoulujen sotahistorian opettajat ja tutkijat (mm. Nurmio, Hannula, Svensson) suorittivat sotahistoriallisia tutkimuksia ja keräsivät materiaalia Ruotsin sekä Saksan valtion- ja sota-arkistoista. Lisäksi tehtiin (mm. Viljanen, Svensson) opintomatkoja Ranskaan maailmansodan taistelupaikeille.
202. Koulutuksen suuntaviivoja koulutusvuodelle 1927 - 1928, Tsto X/YE:n asiak n:o 577/X/27, T 23102/5 SArk ja Wiipurin garnisooniesitelmät talvikautena 1926, SKK:n salaisia asiakirjoja vuodesta 1925, T 23102/1b SArk.
203. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 266 ja SKK:n kertomus lukuvuodesta 1926 - 1927, s. 24, SKK:n opetussuunnitelmat 1925 - 1937, T 21369/Db2 SArk.
Komentajakurssien opinnoista ei laadittu omaa kertomusta, koska kurssit seurasivat tärkeimmissä aineissa yleisen osaston opetusta. Ensimmäisellä komentajakurssilla noudatettiin muista poiketen yleisen osaston ensimmäisen opintovuoden ohjelmaa, koska toisen vuosikurssin opintoja ei oltu vielä aloitettu. Siitä ei ole tarkkaa tietoa, miten opetusohjelmia kyseessä olevilla kursseilla todellisuudessa sovellettiin.
204. Komentajakurssi n:o 4:n opintosuunnitelma vuodelta 1928, SKK:n asiak I/1043/27, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1927, T 14792/7 SArk.
Neljän jälkimmäisen Sotakorkeakoululla järjestetyn komentajakurssin pituus oli 11 kuukautta. Sotahistorian opetukseen oli varattu jokaisella kurssilla noin 90 - 100 tuntia. Ensimmäisen kurssi sotahistorian opetukseen on saattanut olla enemmän tunteja, koska koko kurssin kesto oli 14 kuukautta.
205. Puolustusministeriön kirj K.D n:o 13.23.Y1.Sal, 3.4.1923, Sotakorkeakoulukomitean asiakirjoja 1923, T 4888/105 SArk.
206. SKK:n vuosikertomus vuosilta 1925 - 1926, s. 4 - 5 ja s. 9 - 10, SKK:n opetussuunnitelmat 1925 - 1937, T 21369/Db2 SArk.
207. SKK:n vuosikertomus 1925 - 1926, s. 4 - 5 ja s. 9 - 10.

208. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 266 ja SKK:n kertomus lukuvuodesta 1927 - 1928, s. 2, SKK:n opetus-suunnitelmat 1930 - 1935, T 21369/Dbl Sark.
209. SKK:n opintosuunnitelma opintovuodeksi 1929-1930, s. 6 - 7, SKK:n opetussuunnitelmat 1930 - 1935, T 21369/Dbl Sark.
210. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 251 - 253 ja s. 266.
211. Majuri Olkkosen laatima mietintö perustettavaksi ajatellun "Taistelun ja ampumakoulun" perustus- ja toimintasuunnitelmasta 18.3.1927, s. 4.
212. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 34 ja TK:n 7-kuukautisen majurikurssin opetusohjelma, s. 30, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1930, T 14793/24 Sark. Yleisesikunta kiinnitti huomiota majurikurssin sotahistorian suureen tuntimäärään ja olisi halunnut vähentää niitä. Opetussuunnitelma kuitenkin hyväksyttiin tammikuun alussa 1931.
213. TK:n 7-kuukautisen majurikurssin opetusohjelma, s. 12 - 13.
214. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 274 - 275 ja s. 281 - 287.
215. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 75, Koul.os/PvPE:n LVK:lle lähettämä selvitys TK:ssa toimeenpantavasta komentajakurssista, s. 1, Koul.os/PvPE:n kirj n:o 1877/Koul.1/18, 11.5.1945, Koul.os/PvPE:n yleistäkirjeistöä 1944 - 1945, T 17655/9 Sark ja TK:n komentajakurssin kurssikertomus vuodelta 1945, s. 1 - 7, TK:n asiak K.D n:o 148/4a, 22.1.1946, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1946, T 18003/26 Sark.
Ensimmäinen kurssi aloitettiin 6.6.1945 Santahaminassa, ja käsky koulutuksen aloittamisesta oli annettu vasta 4.5.1945. Valmisteluaikaa oli näin ollen vain kuukausi. Taistelukoulun henkilöstöä ei oltu vielä ehditty saada järjestykseen, ja käytännön valmistelut lanquesivat kahden upseerin tehtäväksi. Kapteeni Latikka laati ensimmäisen kurssin opetussuunnitelman yhdessä viikossa, sillä se oli hyväksytty pääesikunnassa jo 11.5.1945.
216. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 500 ja sotakoulujen sotahistorian opettajien neuvottelutilaisuuden pöytäkirja, s. 2.
217. Sotakoulujen sotahistorian opettajien neuvottelupäivien pöytäkirja, s. 2.
218. Yleisen komentajakurssi 2:n opetusohjelma, s. 9, TK:n kirj n:o 563/3c, 18.4.1947, Sotakoulujen tarkastajan erilliset kirjelmät 1947, T 18751 Sark.

219. TK:n johtosääntö, s. 2 - 3 ja s. 10, Koul.os/PvPE:n kirj n:o 1175/Koul.1/12d, 5.3.1947, sotakoulujen tarkastajan erilliset kirjelmät 1947, T 18751 SArk.
220. TK:n kirjelmät n:o 537 ja 2288/II/12c, TK:n kirjelmäryhmät 12 - 18 vuodelta 1948, T 19628/F11 SArk.
TK:n kirj n:o 94/II/5c, 16.1.1952, TK:n kirjelmäryhmät 4 - 9 vuodelta 1952, T 19977/F24 SArk.
Koul.os/PE:n kirj n:o 2715/Koultsto/5a5, TK:n kirjelmäryhmät 5 vuodelta 1953, T 19977/F27 SArk.
221. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 85 - 86.
222. Yleisen komentajakurssi 9:n opetussuunnitelma, s. 1 - 2, Koul.os/PE:n kirj n:o 2675/Koultsto/5a5, 2.9.1953, Koul.os/PE:n kirjelmäryhmät 5 vuodelta 1953, T 20170/F95 SArk.
223. Taistelukoulun johtajan esitys jalkaväen tarkastajalle yleisen komentajakurssin ohjelman lyhentämisestä, s. 3 - 4, TK:n kirj n:o 785/II/5a, 3.7.1954, TK:n kirjelmäryhmät 5 vuodelta 1954, T 22065/F31 SArk.
224. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 115.
Yleisen komentajakurssi 11:n toimeenpanokäskey, s. 2, Koul.os/PE:n kirj n:o 2070/Koultsto/5a5, 14.7.1955, TK:n kirjelmäryhmät 5 vuodelta 1955, T 22605/F35 SArk.
Yleisen komentajakurssi 12:n toimeenpanokäskey, s. 2, Koul.os/PE:n kirj n:o 2170/Koultsto/5a5, 9.6.1956, TK:n kirjelmäryhmät 5a - 5i vuodelta 1956, T 22605/F39 SArk.
225. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 251 - 253.
226. SKK:n johtajan lausunto kapteenikurssin ohjelmasta, SKK:n asiak D n:o I 846/27, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1927, T 14792/8 SArk.
227. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 251 - 253.
228. Suomen tykistökoulu, tykistöjoukon historiaa vuosina 1918 - 1957, (Pieksämäki 1957), s. 157 - 159.
Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 282 - 284.
Peltonen, s. 67.
Sotakoulu saarella, s. 61, s. 123 ja s. 148.
229. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 80 ja TK:n kapteenikurssi 16:n kurssikertomus, s. 2, TK:n kirj n:o 900/4a, 3.8.1946, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1946, T 18003/26 SArk.
230. Jahnukainen, sotahistorian opetuksesta sotakouluissamme, s. 23, SAL 50 ja sotakoulujen sotahistorian opettajien neuvottelupäivien pöytäkirja, s. 2.

231. TK:n sotahistorian opetussuunnitelma, sotakoulujen tarkastajan erillisiä kirjelmiä 1946, T 18751 SArk ja sotakoulujen sotahistorian opettajien neuvottelupäivien pöytäkirja.
232. TK:n kapteenikurssi 20:n koulutussuunnitelma, 20.11.1947, sotakoulujen tarkastajan erilliset kirjelmät vuodelta 1947, T 18751 SArk.
TK:n kapteenikurssi 16:n koulutussuunnitelma, liite 4, TK:n kirj n:o 803/2a, sotakoulujen tarkastajan erilliset kirjelmät vuodelta 1946, T 18751 SArk.
233. TK:n kapteenikurssi 17:n ja 20:n koulutussuunnitelmat.
234. TK:n kapteenikurssi 28:n opetussuunnitelma, liite 1, TK:n kirj n:o 1323/II/5c, 17.10.1955, TK:n kirjelmäryhmät 5 vuodelta 1955, T 22605/F35 SArk.
235. TK:n kapteenikurssi 20:n koulutussuunnitelma, s. 5.
236. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 109 ja TK:n kapteenikurssi 26:n koulutussuunnitelma, s. 5, TK:n kirj n:o 112/II/5c, 7.8.1953, TK:n kirjelmäryhmät 5 vuodelta 1953, T 19977/F27 SArk.
237. ViestiK:n opetusohjelma, s. 9, sotakoulujen tarkastajan kirj n:o 73/4d/46, HUK:n kirj n:o 1145/2b/46, VK:n kirj n:o 1238/II/4a/46 ja ItK:n kirj n:o 1339/Kom/13/46, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1946, T 18003 SArk.
Nimikirjaotteet 21161, 31479 ja 51392/SArk.
238. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 265 - 266 ja s. 301 sekä SKK:n kertomus lukuvuodesta 1926 - 1927, s. 9 - 10, SKK:n opetussuunnitelmat 1925 - 1937, T 21369/Db2 SArk.
239. SKK:n johtajan anomus majuri Hannulan luentojen painattamiseksi, SKK:n asiak Os I n:o 129/30, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1930, T 14793/23 SArk.
240. TK:n 7-kuukautisen majurikurssin opetusohjelma, s. 12 - 13.
241. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 77 - 78 ja muistio TK:ssa toimeenpantavista kursseista, s. 9 - 10, TK:n kirj n:o 803/2a, 13.11.1945, TK:n kirjelmäryhmät 1 - 2 vuodelta 1945, T 19627/F1 SArk.
242. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 82 - 83 ja s. 105 - 107.
243. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 78 ja s. 116 ja muistio kantahenkilöstön opetus- ja kasvatusten menettelystä saaduista kokemuksista, sotahistori-

- an opetusta käsittelevä liite, TK:n kirj n:o 1001/II/5a, 12.6.1950. T 19468/F52b SArk.
244. Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 113 - 114 ja muistio TK:ssa toimeenpantavista kursseista, s. 2 - 3.
245. TK:n kapteenikurssi 17:n koulutus suunnitelma, s. 14 ja Taistelukoulu 1927 - 1977, s. 76.
246. TK:n kapteenikurssi 20:n koulutus suunnitelma, s. 9, yleisen komentajakurssi 2:n opetusohjelma sekä yleisen komentajakurssi 4:n ensimmäiset sotahistorian oppilasesitelmät, TK:n kirj n:o 2146/II/12d, 9.12.1948, TK:n kirjelmäryhmät 12 - 18 vuodelta 1948, T 19628/F11 SArk.
Mikola esittää Sotilasaikauslehdessä (51:217 - 220) olevassa artikkelissaan "Sotahistorian opetuksen päämäärät" kritiikkiä komentajakursseilla laadittujen oppilasesitelmien aiheista. Hänen mielestään aiheet eivät olleet opetuksen tavoitteiden kanssa sopusoinnussa. Parempi olisi ollut, jos aiheet olisivat käsitelleet sotatoimia, joista oppilailta itsellään oli henkilökohtaisia kokemuksia. Tällöin esitelmistä olisi saatu enemmän irti, eivätkä ne olisi jääneet vain pelkiksi lähdemateriaaliksi tehdyiksi referaateiksi.
247. TK:n kapteenikurssi 17:n ja 20:n koulutus suunnitelmat sekä yleisen komentajakurssi 2:n opetusohjelma.
248. TK:n kapteenikurssi 16:n kurssikertomus, s. 4 ja TK:n kapteenikurssi 26:n opetus suunnitelma, s. 15.
Kurssien opetusaineryhmittely ja kertoimet, liite 1, TK:n kirj n:o 1247/4a, TK:n kirjelmäryhmät 3 vuodelta 1947, T 19627/F7 SArk.
Yleisten komentajakurssien arvostelukertoimet, TK:n kirj n:o 1438/II/5a, 26.10.1951, TK:n kirjelmäryhmät 5 - 7 vuodelta 1951, T 19628/F21 SArk.
Kapteenikurssien arvostelukertoimet vaihtelivat kolmen ja kymmenen välillä siten, että yleisen taktiikan sekä taistelukoulutuksen kerroin oli kymmenen ja yhteiskuntaopin sekä kansantaloustieteen kerroin oli kolme. Komentajakursseilla suurin kerroin, kymmenen oli johtamistaidossa sekä yleisessä taktiikassa ja pienin, kolme oli kielessä.
249. Seppälä, s. 26 ja s. 204 sekä nimikirjaotteet 28808 ja 24948/SArk.
250. YE:n Os 4:n asiak n:o 1927/XIb 23.12.1930, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1930, T 14793/24 SArk ja nimikirjaote 28885/SArk.
Teittinen oli käynyt aktiiviupseerikurssin vuonna 1920, suorittanut KadK:n loppututkinnon komennet-

tuna vuonna 1921 ja käynyt SKK:n yleisen kurssin vuosina 1925 - 1927. Teittisellä ei ole erityisiä sotahistoriaan liittyviä ansioita.

251. Nimikirjaote 30665/SArk.
252. Muistio sotakoulujen sotahistorian opettajatarpeesta, liite 1, sotakoulujen tarkastajan toimiston kirj n:o 193/3a, 1.3.1946, Koul.os/PvPE:n yleistä kirjeistöä 1946, T 18003/20 SArk.
253. TK:n vuoden 1945 komentajakurssin kurssikertomus, s. 2 ja nimikirjaote 31479/SArk.
Viljanen oli käynyt Kadettikoulun vuonna 1923 ja Sotakorkeakoulun yleisen osaston vuosina 1925 - 1927. Useiden eri sotahistorian opetustehtävien lisäksi Viljanen oli vuosina 1935 ja 1936 suorittamassa sotahistoriallisia tutkimuksia Ranskassa ja Saksassa. Viljanen on julkaissut useita sotatieteellisiä ja muita kirjoituksia eri lehdissä. Lisäksi hän on ollut kirjoittajana useissa historiaa käsittelevässä kirjassa.
254. Sotakoulujen sotahistorian opettajien neuvottelupäivien pöytäkirja ja nimikirjaote 31479/SArk.
255. TK:n kapteenikurssi 16:n kurssikertomus, s. 1 ja nimikirjaote 21161/SArk.
256. TK:n kapteenikurssi 16:n kurssikertomus, s. 1 ja nimikirjaote 25429/SArk.
Jahnukainen oli käynyt Kadettikoulun vuosina 1926 - 1928 ja Sotakorkeakoulun vuosina 1938 - 1939. Lisäksi Jahnukainen oli opiskellut vuosina 1940 - 1941 Ruotsin sotakorkeakoulussa. Sotahistorian opetusta ja sotilaspsykologiaa käsittelevien artikkelien lisäksi Jahnukainen kirjoitti kenrmaaj Svenssonin johdolla toimineen komitean antamia vuosien 1941 - 1944 sotaa koskevia tehtäviä. Jahnukainen kuului lisäksi vuosina 1949 - 1950 Sotatieteellisen seuran sotahistorialliseen jaostoon ja suoritti myös sen antamia kirjallisia tehtäviä.
257. TK:n kapteenikurssi 23:n ja 26:n koulutussuunnitelmat, liite 1 sekä nimikirjaotteet 38669 ja 23928/SArk.
Saukkonen oli käynyt Kadettikoulun vuosina 1927 - 1929, Taistelukoulun luutnanttikurssin vuonna 1934 ja Sotakorkeakoulun yleisen osaston kurssi 14:n vuosina 1937 - 1939. Ei erityisiä sotahistoriaan liittyviä ansioita.
Sillanpää oli käynyt Kadettikoulun vuosina 1933 - 1935, Taistelukoulun kapteenikurssin vuosina 1951 - 1952 ja yleisen komentajakurssin vuonna 1953. Lisäksi Sillanpää oli suorittanut Turun Yliopiston humanistisessa tiedekunnassa seuraavat tutkinnot: FK (1947), FM (1948) ja FL (1954).

258. Esitys TK:n kurssien lyhentämisestä, s. 2, TK:n kirj n:o 116/II/5c, 25.1.1954, TK:n kirjelmäryh-
mät 5 vuodelta 1954, T 22605/F31 SArk.
259. TK:n kirj n:o 2/II/2a, Koul.os/PE:n kirjelmäryhmä
5 vuodelta 1953, T 20170/F95 SArk.
TK:n kirj n:o 1003/II/Db, liite 1, Koul.os/PE:n
kirjelmäryhmä 5a vuodelta 1954, T 20171/F106
SArk.
TK:n kirj n:o 719/II/Db1, liite 1, Koul.os/PE:n
kirjelmäryhmä 5 vuodelta 1955, T 20172/F118 SArk.
Nimikirjaotteet 43445, 51392, 55555 ja 58557/
SArk.
260. SKK:n johtajan lausunto kapteenikurssin ohjelmas-
ta.
261. Majuri Olkkosen laatima mietintö perustettavaksi
ajatellun "Taistelu- ja ampumakoulun" perustus-
ja toimintasuunnitelmasta vuodelta 1927.
262. TK:n kirj n:o 1247/4a, 26.11.1946, TK:n kirjelmä-
ryhmät 3 vuodelta 1947, T 19627/F7 SArk sekä TK:n
kirj n:ot 1326 ja 1389/II/12c, TK:n kirjelmäryh-
mät 12 - 18 vuodelta 1948, T 19628/F11 SArk.
Aineryhmiin jakamisen tarkoituksena oli määrittää
oppiaineen tärkeys ja vaativuus. Aineryhmä- ja
kouluryhmäjaottelun perusteella määräytyi puolus-
tuslaitoksen viran- tai toimenhaltijoihin kuulu-
vien opettajien aineen opetuksesta maksettava
tuntipalkkio. Aineryhmiä oli yhteensä kolme. En-
simmäiseen aineryhmään kuuluivat kussakin koulus-
sa ja kullakin kurssilla pääaineiksi katsottavat
yleissotilaalliset ja erikoisaineet sekä ne soti-
lasaineet, joiden opettajille oli asetettu eri-
tyiset pätevyysvaatimukset ja joiden opettaminen
vaati työlästä valmistautumista.
263. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 304 - 306.
264. PLM:n kirjelmä yleisesikuntaupseerien kouluttami-
sesta K.D n:o 13.23.Y.1 Sal, 3.4.1923, Sotakor-
keakoulukomitean asiakirjoja 1923, T 4888/105
SArk.
265. Sama.
266. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 304 ja asetusehdo-
tus Sotakorkeakoulusta, PLM:n asiak n:o 3113.24.
Y.1, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1924, 2201/
83 D5 - E1 SArk.
267. SKK:n vuosikertomus vuosilta 1925 - 1926, s. 4 -
5, SKK:n opetussuunnitelmat 1925 - 1937, T 21369/
Db2 SArk.
268. SKK:n vuosikertomus vuosilta 1925 - 1926, s. 9 -
10 ja SKK:n vuosikertomus vuosilta 1926 - 1927,

- s. 12 - 13, SKK:n opetussuunnitelmat 1925 - 1937, T 21369/Db2 SArk.
269. Samat.
270. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 304 ja SKK:n kertomus lukuvuodesta 1925 - 1926, s. 12 - 13, SKK:n opetussuunnitelmat 1925 - 1937, T 21369/Db2 SArk.
271. SKK:n johtajan anomus majuri Hannulan luentojen painattamiseksi, SKK:n asiak. Os I n:o 129/30, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1930, T 14793/23 SArk.
272. Seppälä, s. 26 - 28 ja SKK:n vuosikertomus vuosilta 1927 - 1928, s. 17 - 20, SKK:n opetussuunnitelmat 1925 - 1937, T 21369/Db2 SArk.
273. SKK:n opintosuunnitelma opintovuodeksi 1929 - 1930, s. 5 ja liite 1, SKK:n opetussuunnitelmat 1930 - 1935, T 21369/Db1 SArk.
274. SKK:n kertomus lukuvuodesta 1926 - 1927, s. 12 - 13.
275. Seppälä, s. 35 - 36 ja SKK:n opintosuunnitelma opintovuodeksi 1930 - 1931, s. 4 - 6 ja s. 8, SKK:n kirjelmä n:o 428/30, SKK:n opetussuunnitelmat 1930 - 1935, T 21369/Db1 SArk.
Lukuvuonna 1930 - 1931 Sotakorkeakoulussa alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota sotilasmaantieteen opetukseen. Opetukseen tarvittavat lisätunnit saatiin vähentämällä esimerkiksi sotahistorian ja strategian kokonaistuntimäärää 89 (45+44) tunnilla.
276. SKK:n opintosuunnitelma opintovuodeksi 1930 - 1931, s. 5.
277. Sama, s. 6.
278. Sama, s. 6.
279. SKK:n opintosuunnitelmat opintovuosilta 1931 - 1932, 1932 - 1933, 1933 - 1934 ja 1934 - 1935, SKK:n opetussuunnitelmat 1930 - 1935, T 21369/Db1 SArk.
280. Seppälä, s. 40.
281. SKK:n opetusohjelma vuosilta 1936 - 1937, s. 9 - 11 ja liite 4 sekä Y 15:n opinto-ohjelma, s. 6 ja Y 16:n opinto-ohjelma, s. 5 - 6, SKK:n ohjelmat opintovuonna 1939 - 1940, SKK:n opetussuunnitelmat 1935 - 1940, T 21369/Db3 SArk.
282. Y 15:n ohjelma opetus- ja harjoitusaineittain lukuvuodeksi 1938 - 1939, s. 5 - 6, SKK:n opetussuunnitelmat 1935 - 1940, T 21369/Db3 SArk ja Y

- 15:n opinto-ohjelma, s. 6, SKK:n ohjelmat opintovuonna 1939 - 1940.
283. SKK:n opintosuunnitelma opintovuodeksi 1930 - 1931, liite 1.
Vertaa Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 304. Kyseessä olevassa teoksessa esitetään virheellisesti sotahistorian ja strategian kokonaistuntimääräksi 153 tuntia. Kokonaistuntimäärät vaihtelivat vuosina 1930 - 1935 147 tunnista 140 tuntiin.
284. Kilkki - Kuosa - Viljanen, s. 307 ja SKK:n opintosuunnitelma opintovuodeksi 1930 - 1931, s. 4 - 6.
Esimerkiksi Sotakorkeakoulun yleisen osaston kurssin Y 7:n 16:sta oppilaasta 13 oli käynyt Kadettikoulun ja osallistunut sen sotahistorian opetukseen. Lisäksi pääsyttutkintoaineisiin oli liitetty yleisen historian ohelle sotahistoria.
285. SKK:n opetusohjelma vuosilta 1936 - 1937, liite 4 ja SKK:n opetusohjelma opintovuonna 1939 - 1940, liite 3.
286. SKK:n oppiaineiden viikko- ja kokonaistuntimäärät opintovuosina 1935 - 1936, 1937 - 1938 ja 1939 - 1940, SKK:n opetussuunnitelmat 1926 - 1947, T 21369/Db4 Sark.
287. Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 48 - 49 ja Seppälä, s. 50.
288. SKK:n opinto-ohjelma vuodelta 1946, liite 3, SKK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1935 - 1940, T 21369/Db3 Sark.
289. SKK:n opinto-ohjelma vuodelta 1946, liite 7.
290. Sama.
291. Seppälä, s. 53 ja sotakoulujen sotahistorian opettajien neuvottelupäivien pöytäkirja, s. 3.
292. SKK:n Y 17:n opintosuunnitelmat vuosilta 1947 ja 1948, liitteet 12 ja 15, SKK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1947 - 1954, T 21369/Db5 Sark.
293. Samat.
294. Seppälä, s. 59 ja SKK:n MSL 18/YO:n opetussuunnitelmat vuosilta 1949 ja 1950, liite 2, SKK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1947 - 1954, T 21369/Db5 Sark.
295. Samat.
296. SKK:n MSL 19/YO:n ja 20/YO:n opetussuunnitelmat vuosilta 1951 - 1954, liite 2, SKK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1947 - 1954, T 21369/Db5 Sark.

297. SKK:n koulutusjärjestelyt vuodesta 1949 alkaen, s. 1 - 2 ja liite 3, SKK:n kirj n:o 8/48 henk, 11.11.1948, SKK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1946 - 1958, T 21369/Db6 SArk.
298. Seppälä, s. 18.
299. Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 15 - 16.
300. Seppälä, s. 84.
301. SKK:n vuosikertomus vuosilta 1925 - 1926, s. 16 - 17 ja K.A Bratt, I krigarens lovliga avsikt, (Stockholm 1952), s. 138.
Kapteeni K A Bratt oli yksi kolmesta ruotsalaisesta upseerista, jotka toimivat opettajina Sotakorkeakoulun ensimmäisillä kursseilla. Bratt toimi itse taktiikan ja sotilaspedagogian opettajana ja kertoo muistelmateoksessaan "I krigarens lovliga avsikt" ruotsalaisten opettajien näkökulmasta havaintoja Sotakorkeakoulun ensimmäisten kurssien opetuksesta. Kirjan antamiin tietoihin on tosin suhtauduttava muistelmateoksiin liittyvällä varauksella.
302. SKK:n kertomus lukuvuodesta 1926 - 1927, s. 9 - 10.
303. Majuri J Hannulan sotahistorian luentoja, SKK:n koottua opetusmateriaalia, T 22739/7 SArk ja eversti Hannulan yksityiskoeelma, PK 1297/13 - 19 SArk.
304. SKK:n johtajan anomus majuri Hannulan luentojen painattamiseksi.
305. Majuri Hannulan sotahistorian luentoja.
306. SKK:n päiväkäskyt n:o 6/24, 2/25, 8/25, 41/26, 43/26, 11/27 ja 15/27, SKK:n omat päiväkäskyt vuosilta 1924 - 1927, 1931 ja 1948 - 1956, T 21369/Dal SArk.
307. SKK:n kertomus lukuvuodesta 1926 - 1927, s. 13 ja s. 26.
308. SKK:n kertomus lukuvuodesta 1926 - 1927, s. 28 ja Bratt, s. 149.
309. Seppälä, s. 28 ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 15.
310. SKK:n asiak D n:o I/517/29, SKK:n opetussuunnitelmat 1925 - 1937, T 21369/Db2 SArk.
311. Eversti Mikolan haastattelu.

312. SKK:n opintosuunnitelma opintovuodeksi 1930 - 1931, s. 4 - 6.
313. Kertomus sotahistorian ja strategian opetuksesta Y 6:lla ja STO 3:lla lukuvuonna 1930 - 1931, SKK:n opintosuunnitelmat 1930 - 1935, T 21369/Db1 SArk ja Y 15:n opinto-ohjelma, s. 6, SKK:n ohjelmat opintovuonna 1939 - 1940.
314. Y 15:n opinto-ohjelmat opintovuodeksi 1938 - 1939, s. 5 - 6 ja opintovuodeksi 1939 - 1940, s. 6 sekä kokoelma evl J O Hannulan sotahistorian luentoja, SKK:n koottua opetusmateriaalia, T 22739/ 7 SArk.
315. Seppälä, s. 50 - 52 ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 48 - 49.
316. Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 49 - 52.
317. MSL 19/YO:n opetussuunnitelmat vuosilta 1949 - 1950, liite 2 ja muistio SKK:n opettajainkokouksesta 19.10.1948, s. 6, SKK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1946 - 1958, T 21369/Db6 SArk.
318. Evl Mikolan selvitys sotahistorian ja strategian opetuksesta Sotakorkeakoulussa 21.1.1954, s. 2 - 3, SKK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1946 - 1958, T 21369/Db6 SArk.
319. Sama, s. 2.
320. PLM:n salainen asiakirja UM:lle 3.9.1924, mappi n:o 8, Tsto X/YE:n yleistä kirjeistöä 1924, 2201/83 D5 - E1 SArk.
Sotakorkeakoulua suunnitellut komitea oli jo mietinnössään ottanut kantaa sotahistorian opettajakysymykseen. Mietinnössä esitettiin, että Pohjoismaiden sotahistorian opettajana voisi toimia kenraali Ignatius, mutta yleisen sotahistorian opettaja olisi hankittava ulkomailta.
321. Seppälä, s. 18 ja SKK:n kertomus lukuvuodesta 1926 - 1927, s. 5.
322. Svenska män och kvinnor, biografisk uppslagsbok, s. 271, (Stockholm 1942).
Ribbing oli käynyt Ruotsin Sotakorkeakoulun vuosina 1916 - 1918. Ribbing toimi sotahistorian ja strategian opettajana Suomen Sotakorkeakoulussa vuosina 1924 - 1927 ja sotahistorian opettajana Ruotsin Sotakorkeakoulussa vuosina 1928 - 1935. Vuonna 1941 Ribbing siirtyi Ruotsin puolustusvoimien sotahistoriallisen osaston päälliköksi. Ribbing on julkaissut useita sotahistoriaan liittyviä artikkeleja ja kirjoituksia.

323. Seppälä, s. 26 ja s. 204 sekä nimikirjaote 28808/Sark.
Svensson oli ollut jääkärinä Saksassa ja oli käynyt Ranskan armeijan ratsuväkiopiston sekä Sotakorkeakoulun kurssi Y 1:n vuosina 1924 - 1926. Svensson oli opiskellut ennen jääkäriksi lähtöä Helsingin Yliopiston historiallis-filosofisessa tiedekunnassa.
324. Seppälä, s. 26 ja s. 204.
325. Nimikirjaote 24948/Sark.
Hannula oli käynyt Kadettikoulun vuosina 1919 - 1921 ja Sotakorkeakoulun kurssi Y 2:n vuosina 1925 - 1927. Hannula on julkaissut useita sotahistorian oppikirjoja sekä muita sotahistoriaan liittyviä artikkeleja ja teoksia. Hannula on saanut useita tunnustuspalkintoja ja stipendejä (mm. Hannes Ignatiuksen säätiön ja Suomen sotatieteellisen seuran palkinnot useina vuosina) sotahistoriallisesta toiminnastaan.
326. Seppälä, s. 26 ja s. 204.
327. SKK:n opinto-ohjelma vuodelta 1946 ja nimikirjaote 31479/Sark.
328. MSL 18/YO:n opetussuunnitelmat vuosilta 1949 - 1950, liite 3 ja nimikirjaote 43445/Sark.
Mikola oli käynyt Kadettikoulun vuosina 1929 - 1930 ja Sotakorkeakoulun yleisen osaston (Y16) vuosina 1946 - 1947. Opetustehtävien lisäksi Mikola laati lukuisia kirjoituksia, kirja-arvosteluja ja esitelmiä Sotilasaikauslehteen, Reserviupseerilehteen, eri sanoma- ja aikakauslehtiin sekä yleisradioon. Lisäksi Mikola on kirjoittanut yksin tai muiden kanssa seuraavat kirjat tai artikkelit: "SKK:n 50-vuotishistoria", "Suomen sota 1941 - 1945" sekä "Omaa maa" -teokseen vapaussotaa, talvisotaa ja jatkosotaa koskevat osat.
329. Nimikirjaote 43445/Sark.
330. Eversti Mikolan haastattelu ja Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 15 - 16.
331. Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 16.
332. SKK:n pääsytkintotehtävät vuosina 1926 - 1934, T 21369/Dh1 Sark.
333. Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, s. 24 - 25.
334. SKK:n pääsytkintotehtävät 1935, T 21369/Dh1 Sark ja määräykset SKK:n pääsytkinnosta vuonna 1935, Jv:n tarkastajan yleistä kirjeistöä 1934, 2132/1 Sark.

335. Määräykset Sotakorkeakoulun pääsyutkinnosta vuonna 1936, s. 2 - 4, Jalkaväen tarkastajan asiak n:o 386, 10.12.1935, Jv:n tarkastajan yleistä kirjeistöä 1935, 2134/2 SArk.
336. Määräykset SKK:n pääsyutkinnoista vuosina 1935, 1936 ja 1938, Jv:n tarkastajan yleistä kirjeistöä vuosilta 1934 - 1937, 2136/1 Sark ja SKK:n pääsyutkintotehtävät vuosina 1935 - 1939, T 21369/Dh1 Sark.
337. SKK:n pääsyutkintotehtävät 1935 - 1939.
338. Sama.
339. Sama, s. 5.
340. Sama, s. 6.
341. SKK:n pääsyutkintovaatimukset, liite 1, SKK:n asiak n:o 838/5c, 9.10.1953, Koul.os/PE:n kirjelmäryhmä 5 vuodelta 1953, T 20170/F95 SArk.
342. SKK:n pääsyutkintotehtävät vuosilta 1946 - 1954, T 21369/Dh2 SArk.
343. Sama.
344. Sama.
345. Evl K Mikolan selvitys SKK:n johtajalle sotahistorian ja strategian opetuksesta Sotakorkeakoulussa, 21.1.1954, s. 3 - 5, SKK:n opetussuunnitelmat ja vuosikertomukset 1946 - 1958, T 21369/Db6 SArk.
346. Kooste SKK:n oppilaiden lausunnoista koulun opetuksesta vuodelta 1948, SKK:n opetussuunnitelmat vuosilta 1946 - 1958, T 21369/Db6 SArk.
347. Matti Lauermaa, Sotahistorian tutkimuksen problematiikkaa ja metodiikkaa, s. 21, Tiede ja ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu n:o 35, (Joensuu 1977).
348. Eversti Mikolan haastattelu ja Kad.K:n asiak n:o 27/I/2, T 22083/Dc1 Sark.
Eversti Mikola selvitti haastattelun yhteydessä Sotakorkeakoulun sotahistorian opettajan roolia myös muiden kurssien sotahistorian opetuksen koordinoijana sotien jälkeen. Sama käytäntö näyttää olleen voimassa jo ennen sotia, sillä esimerkiksi Kadettikoulun sotahistorian opetusohjelmaa uudistettaessa vuonna 1936 Hannulalta oli pyydetty lausunto ko opetusohjelmasta, jota sitten muutettiin Hannulan lausunnon mukaisesti.

349. Ribbingin oppilaista seuraavat upseerit toimivat itse jossain vaiheessa sotahistorian opettajina eri kouluissa: Hannula (SKK), Kinnunen (KadK), Svensson (SKK), Teittinen (TaistK) ja Viljanen (SKK).
350. Eversti Mikolan haastattelu ja Matti Lauermaa, Sotahistorian tutkimuksen promlematiikkaa ja metodiikkaa, s. 21, Tiede ja ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu n:o 35, (Joensuu 1977).
351. Esimerkiksi Hannulan kirjoittamissa sotahistorian oppikirjoissa ja luentomonisteissa asioiden käsitteily päättyy alalukuun johtopäätöksiä, jossa analysoidaan tapahtumia tai tehtyjä ratkaisuja taktillisesta tai operatiivisesta näkökulmasta.
352. Eversti Mikolan haastattelu.
Tendenssiopetuksella tarkoitetaan sellaista opetusta, jolla pyritään ennaltamäärättyyn suuntaan tai tarkoitukseen. Tällöin saattaa oppilaille tulla vääristynyt ja rajallinen kuva kokonaisuudesta tai opetettavasta asiasta.
353. Eversti Mikolan haastattelu.
354. Sotahistorian luennot, eversti H Nurmion yksityiskokoelma ja Vesa Tynkkynen, Suomalaisen taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet, s. 4 - 5, Suomen historian liseniaattityö, Helsingin Yliopisto 1994.

LÄHTEET**1 JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET****1.1 Sota-arkisto (SArk)****Jalkaväen tarkastaja**

Yleistä kirjeistöä 1934, 2132/1.

Yleistä kirjeistöä 1935, 2134/2.

Yleistä kirjeistöä 1937, 2136/1.

Kadettikoulu/Maasotakoulu

Kadettikoulun toimintakertomukset 1925 - 1930, T 22083/Dc1.

Kadettikoulun opinto-ohjelmia 1925 - 1936, T 22083/Dc1.

Kadettikoulun opinto-ohjelmia 1936 - 1940, T 22083/Dc2.

Kadettikoulun/Maasotakoulun opinto-ohjelmia 1940 - 1948, T 22083/Dc3.

Maasotakoulun opetussuunnitelmat 1947 - 1950, T 22083/Dc4.

Kadettikoulun opetussuunnitelmat 1952 - 1957, T 22083/Dc6.

Kadettikoulun opetussuunnitelmat 1956 - 1959, T 22083/Dc7.

Sotakorkeakoulu

Sotakorkeakoulun salaisia asiakirjoja 1925 - 1939, T 23102/1b - 21a.

Sotakorkeakoulun omat päiväkäskyt 1924 - 1927, 1931, 1948 - 1956, T 21369/Da1.

Sotakorkeakoulun opetussuunnitelmat 1930 - 1935, T 21369/Db1.

Sotakorkeakoulun opetussuunnitelmat 1925 - 1937, T 21369/Db2.

Sotakorkeakoulun opetussuunnitelmat 1935 - 1940,
T 21369/Db3.

Sotakorkeakoulun opetussuunnitelmat 1926 - 1947,
T 21369/Db4.

Sotakorkeakoulun opetussuunnitelmat 1947 - 1954,
T 21369/Db5.

Sotakorkeakoulun opetussuunnitelmat 1946 - 1958,
T 21369/Db6.

Sotakorkeakoulun pääsyttutkintotehtävät 1946 -
1954, T 21369/Dh2.

Sotakorkeakoulun koottua opetusmateriaalia, T
22739/7.

Sotakorkeakoulukomitea

Sotakorkeakoulukomitean asiakirjoja 1923, T
4888/105.

Sotakoulujen tarkastaja

Erilliset kirjelmät 1946 - 1947, T 18751.

Taistelukoulu

Taistelukoulun kirjelmäryhmät 1 - 3 1945 - 1947,
T 19627/F1 ja F7.

Taistelukoulun kirjelmäryhmät 1 - 18 1948, T
19628/F10 - F11.

Taistelukoulun kirjelmäryhmät 5 - 7 1951, T
19628/F21.

Taistelukoulun kirjelmäryhmät 4 - 9 1952 - 1953,
T 19977/F24 ja F27.

Taistelukoulun kirjelmäryhmät 5 1954 - 1956, T
22065/F31, F35 ja F39.

Taistelukoulun kirjelmäryhmät 5 1955 - 1957, T
22605/F35 - F44.

Taistelukoulun arkisto 1928 - 1939 (järjestämätön),
1779 - 1780.

Yleisesikunnan/Päämajan/Puolustusvoimien Pääesikunnan koulutustoimisto (Tsto X)/koulutusosasto

Salaista, henkilökohtaista ja yleistä kirjeistöä
1940, T 17649/7.

Salaista kirjeistöä 1941, T 17651/8.

Salaista ja yleistä kirjeistöä 1942, T 17652/4.

Yleistä kirjeistöä 1924, 83/2201 D5 - E1.

Yleistä kirjeistöä 1927, T 14792/7 - 8.

Yleistä kirjeistöä 1930, T 14793/23 - 24.

Yleistä kirjeistöä 1944 - 1945, T 17655/3 - 13.

Yleistä kirjeistöä 1946, T 18003/20, 24, 26 ja 34.

Yleistä kirjeistöä 1947, T 19468/F37.

Kirjelmäryhmät 5 1950, T 19468/F52.

Kirjelmäryhmät 5 1953, T 20170/F95.

Kadettikoulun opetusohjelmia ja luentoja 1919 - 1922, 2265 E7 - F1.

Upseerikoulutuksen kulkua käsittelevän komitean ehdotus 1932, T 18001/20 - 23.

Saapuneita kirjelmia 1946, T 18003/15.

Yleisesikunnan ulkomaantoimisto (Tsto IV)

Salaista ja yleistä kirjeistöä 1930, 1407/40.

Salaista ja yleistä kirjeistöä 1932, 1407/48.

Salaista ja yleistä kirjeistöä 1934, 1403/32.

Yksityiskokoelmat

Eversti J O Hannulan yksityiskokoelma, PK 1297/
13 - 19.

Eversti H Nurmion yksityiskokoelma, PK 1026/
1 - 3.

Nimikirjaotteet

7603	Kinnunen
8705	Lammi
10785	Santavuori
21161	Petramaa
23928	Sillanpää
24948	Hannula
25429	Jahnukainen
27630	Nurmio
28808	Svensson

28885	Teittinen
30665	Hahti
31479	Viljanen
31563	Kukkonen
32368	Standertskjöld-Nordenstam
38669	Saukkonen
39725	Lopmeri
43445	Mikola
51392	Tervasmäki
55555	Heinrichs
55857	Ruutu
56708	Tiainen
58557	Kanninen

1.2 Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto

Rauanheimo, U.V: Katsaus puolustusvoimain kehitykseen vv. 1945 - 1949, Sotahistoriallinen tutkimuslaitos, 1951.

Tervasmäki, V: Sotakoulut ja kurssit sodan 1941 - 1945 aikana, Sotahistoriallinen tutkimuslaitos, 1959.

2 ARTIKKELIT, KIRJALLISUUS JA OPINNÄYTTEET

2.1 Artikkelit

Jahnukainen, S: Sotahistorian opetuksesta sotakouluissamme, SAL 50:I:21 - 28.

Junttila, P: Sotahistorian merkityksestä upseerikasvatuksessa ja erityisesti sen osuudesta Sotakorkeakoulun opetuksessa, SAL 59:55 - 61.

Mikola, K.J: Sotahistorian opetuksen päämäärät, SAL 51:217 - 220.

2.2 Kirjallisuus

Bratt, K A: I krigarens lovliga avsikt, Stockholms Bokindustri Ab, Stockholm 1952.

Castrén, Matti - Jutikkala, Eino - Tommila, Päiviö: Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919 - 1939, WSOY:n kirjapaino, Porvoo 1964.

Franck, Leo: Ensimmäinen kadettikurssi, Arvi A Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna 1969.

Hakala, Ilmari: Rauhan ajan puolustusvoimat, Suomi 75 Itsenäisen Suomen historia 3. osa, WEILIN +GÖÖS, Amer-yhtymä Oy Weilin-Göös, Vantaa 1992.

Kadettikoulu 50 vuotta, toimituskunta, Sandudd 1969.

Kronlund, Jarl: Suomen puolustuslaitos 1918 - 1939, Sotatieteen laitos, WSOY:n graafiset laitokset, Porvoo 1988.

Kuosa, Tauno - Kilkki, Pertti - Viljanen, T.V: Suomalainen upseerikoulutus 200 vuotta 1779 - 1979, Pohjois-Karjalan kirjapaino Oy, Joensuu 1978.

Lauermaa, Matti: Sotahistorian tutkimuksen problematiikkaa ja metodiikkaa, Tiede ja Ase n:o 35/1972.

Merisotakoulu 1930 - 1970, toimituskunta, Länsi-Savo Oy, Mikkeli 1970.

Otavan Iso tietosanakirja, 12. osa, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki 1937.

Peltonen, Martti: Ilmasotakoulun historia 1918 - 1980, Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1993.

Roudasmaa, Stig: XXVI kadettikurssi Maasotakoulussa 1942 - 1943, 26. kadettikurssin historiikkitoimikunta 1992, Nykypaino Oy, Helsinki 1992.

Sélen, Kari: Tasavalta hakee suuntaa, Suomi 75, Itsenäisen Suomen historia osa 2, WEILIN+GÖÖS, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1991.

Seppälä, Helge: Sotakorkeakoulu 1924 - 1974, Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy, Joensuu 1974.

Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, seitsemän vuosikymmentä 1924 - 1994, toimituskunta, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1994.

Sotakoulu saarella, Merikustannus Oy, Gummerus Oy:n kirjapaino, Jyväskylä 1985.

Suomen tykistökoulu, Tykistökoulun historiaa vuosina 1918 - 1957, toimituskunta, Sisälähetysseuran Raamattutalon kirjapaino, Pieksämäki 1957.

Svenska män och kvinnor, biografisk uppslagsbok, Albert Bonniers Boktryckeri, Stockholm 1942.

Taistelukoulu 1927 - 1977, Taistelukoulun opettajat, Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy, Joensuu 1972.

Tervasmäki, Vilho: Puolustushallinto sodan ja rauhan aikana 1939 - 1978, Puolustusministeriön historia II, Sotatieteen laitoksen julkaisu XVII, Arvi A. Karisto Oy:n laakapaino, Hämeenlinna 1978.

Tuompo, W E - Grandell, L: Suomen armeija sanoin ja kuvin, K J Gummerus Oy, Jyväskylä 1920.

Viljanen, T.V: Suomen sotakoulut, eri painos teoksesta Oma maa, WSOY:n kirjapaino, Porvoo 1958.

2.3 Opinnäytteet

Koskinen, H: Suomen puolustusvoimat Liittoutuneiden valvontakomission aikana, Sotakorkeakoulun diplomityö n:o 1572, 1985.

Myyryläinen, J: Valistustoiminnan kehitys turvallisuuspolitiikan opetuksesi itsenäisen Suomen puolustusvoimissa rauhan aikana, Sotakorkeakoulun diplomityö n:o 1526, 1983.

Tynkkynen, Vesa: Suomalaisen taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet, Suomen historian lisenssiaattityö, Helsingin Yliopisto, maaliskuu 1994.

Vahe, Juha: Suomen puolustusvoimien sopeutuminen sodanjälkeiseen tilanteeseen vuosina 1944 - 1947, Suomen historian pro gradu-tutkielma Turun Yliopiston humanistisessa tiedekunnassa, 1981.

3 HAASTATTELUT

Mikola, Keijo, eversti, Sotakorkeakoulun sotahistorian opettaja 1947 - 1956. Haastattelu 30.3.1995. Ääninauhat ja muistiinpanot tekijän hallussa.

KÄYTETYT LYHENTEET

A	Aselajilinja
HPäällk	Huoltopäällikkökurssi
HUK	Huoltoupseerikurssi
Ilmav.KaptK	Ilmavoimien kapteenikurssi
Ilmav.KomK.	Ilmavoimien komentajakurssi
Ilm.K	Ilmailukoulu
ISK	Ilmasotakoulu
ItK	Ilmatorjuntakoulu
JvAUK	Jalkaväen Aliupseerikoulu
Kad.K/KadK	Kadettikoulu
KaptK	Kapteenikurssi
Kom.2	Komentotoimisto 2
KomK	Komentajakurssi
Koul.1	Koulutustoimisto 1
Koul.2	Koulutustoimisto 2
Koul.Os	Koulutusosasto
Koultsto	Koulutustoimisto
KT.A.K	Kenttätykistön ampumakoulu
LVK	Liittoutuneiden valvontakomissio
MaaSK	Maasotakoulu
Meriv.KaptK	Merivoimien kapteenikurssi
MpKK	Maanpuolustuskorkeakoulu
M.S.K/MSK	Merisotakoulu
MSK KomK	Merisotakoulun komentajakurssi
MSL	Maasotalinja (SKK)
PK	Pikkukokoelma (SArk)
PM	Päämaja
PvPE	Puolustusvoimien pääesikunta
RT.AK	Rannikkotykistön ampumakoulu
SAL	Sotilasaikakauslehti
SArk	Sota-arkisto
S.H.K	Sotilashallinnollinen koulu
S.K.K/SKK	Sotakorkeakoulu
Sk.KPäällk	Suojeluskuntain Päälystökoulun kompanianpäällikkökurssi
Sk.KomK	Suojeluskuntain Päälystökoulun komentajakurssi
Sk.PK	Suojeluskuntain Päälystökoulu
S.T.K	Sotateknillinen koulu
STO	Sotateknillinen opintosuunta (SKK)
T	Tulonumero (SArk)
T.K/TK/TaistK	Taistelukoulu
T.K.KaptK	Taistelukoulun kapteenikurssi
T.K.KomK	Taistelukoulun komentajakurssi
T.K.LtnK	Taistelukoulun luutnanttikurssi
TO	Teknillinen opintosuunta (SKK)
Tsto IV	Toimisto neljä (ulkomaantoimisto)
Tsto X	Toimisto kymmenen (koulutustoimisto)
TykK	Tykistökoulu
VK	Viestikoulu
Y	Yleinen linja/opintosuunta (KadK/SKK)
YE	Yleisesikunta
YL.KomK	Yleinen komentajakurssi
YO	Yleinen opintosuunta (SKK)
I VSK	Ensimmäinen vuosikurssi (KadK)
II VSK	Toinen vuosikurssi (KadK)

LIITTEET

LIITE 1 Sotahistorian opetuksen toimintakenttä vakinaisen väen upseerien koulutuksessa.

LIITE 2 Vakinaisen väen upseerien koulutusjärjestelmä 1930-luvulla.

LIITE 3 Vakinaisen väen upseerien koulutusjärjestelmä 1950-luvun alkupuolella.

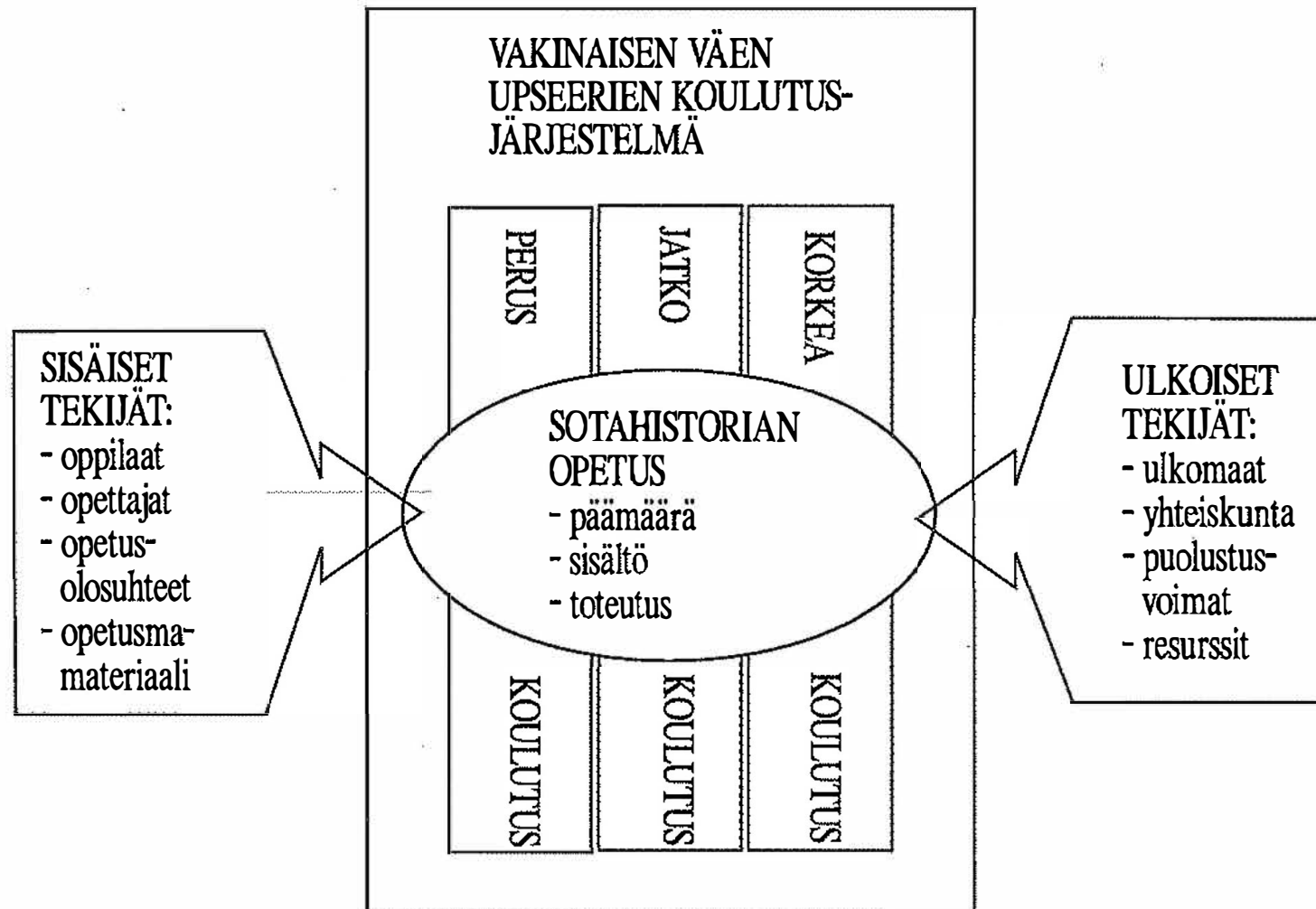
LIITE 4 Sotahistorian opetuksen tuntimäärät vakinaisen väen upseerien peruskoulutuksessa 1919 - 1960.

LIITE 5 Sotahistorian opetuksen tuntimäärät vakinaisen väen upseerien jatkokoulutuksessa 1924 - 1957.

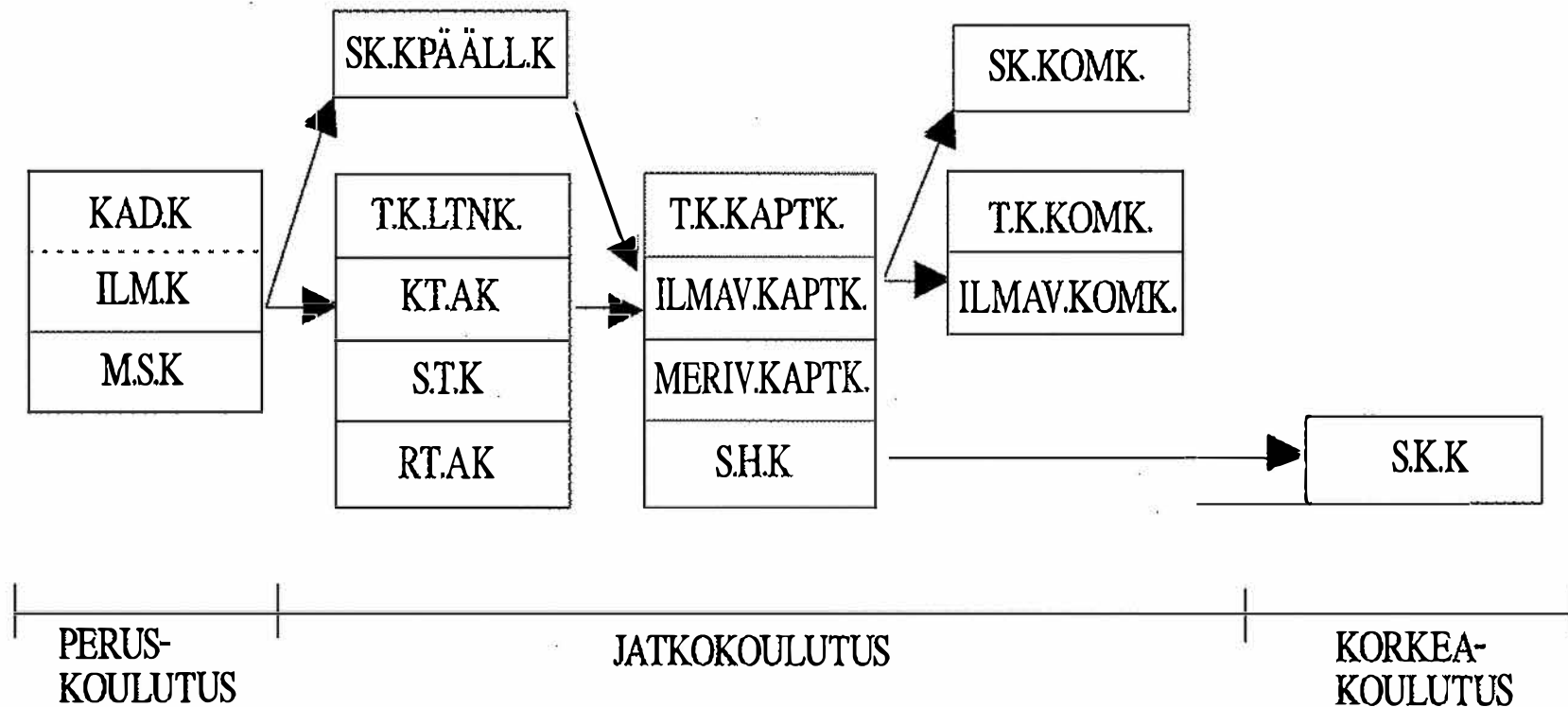
LIITE 6 Sotahistorian opetuksen tuntimäärät Sotakorkeakoulussa 1924 - 1955.

LIITE 7 Sotahistorian opetuksen kehitys ja siihen vaikuttaneet tekijät.

SOTAHISTORIAN OPETUKSEN TOIMINTAKENTTÄ VAKINAISEN VÄEN UPSEERIEN KOULUTUKSESSA

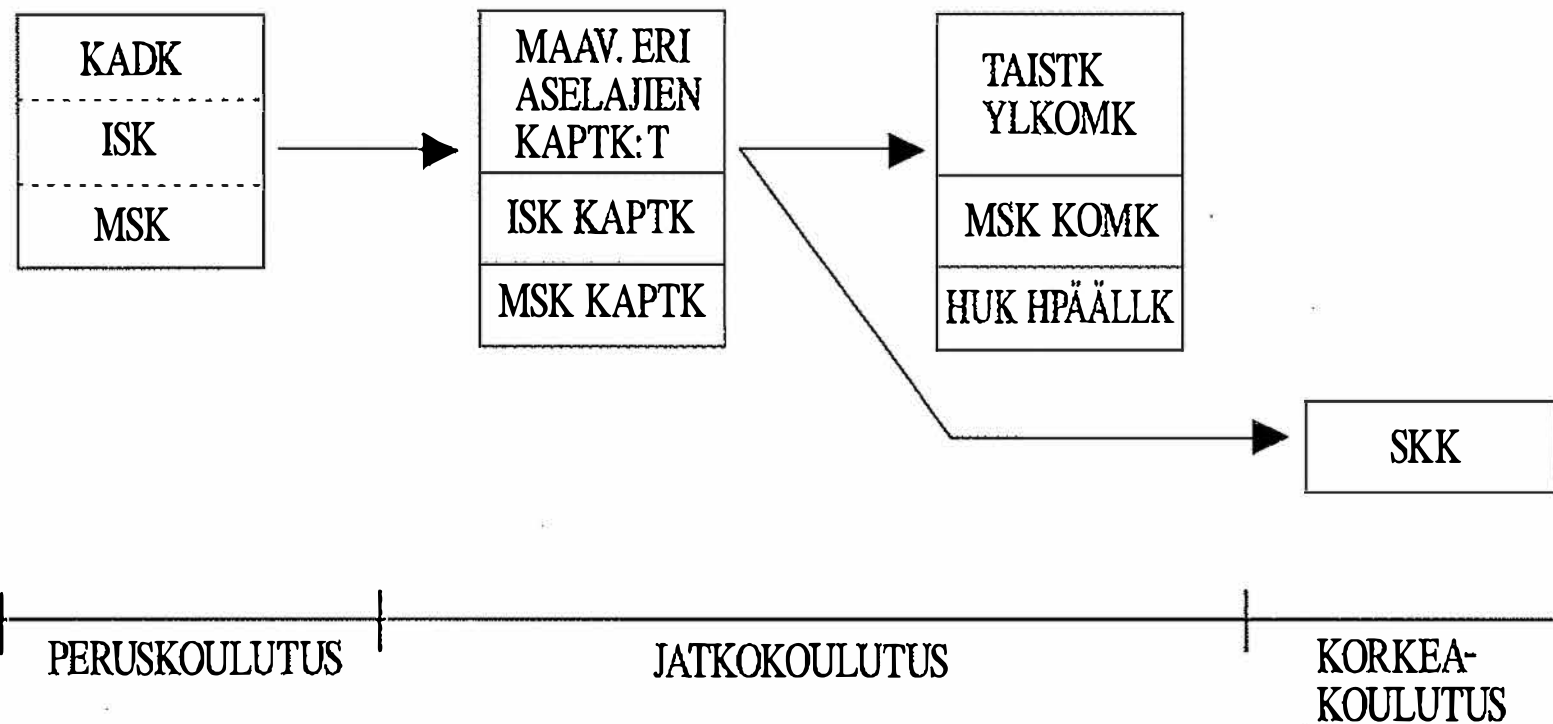

VAKINAISEN VÄEN UPSEERIEN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ 1930-LUVULLA

Lähde: Kilkki-Kuosa-Viljanen, Upseerikoulutus 200 vuotta 1779-1979.

VAKINAISEN VÄEN UPSEERIEN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ 1950-LUVUN ALKUPUOLELLA

Lähde: Kilkki-Kuosa-Viljanen, Upseerikoulutus 200 vuotta 1779-1979.

SOTAHISTORIAN OPETUKSEN TUNTIMÄÄRÄT VAKINAISEN VÄEN UPSEERIN PERUSKOULUTUKSESSA 1919 - 1960

Opintovuodet	Kurssit	I VSK Y/A	II VSK	YHT	%
1919 - 1925	1 - 6	32	62	94	5.8
1925 - 1931	7 - 13	32	54	86	5.3
1931 - 1935	14 - 17	28/24	50/26	78/50	4.1/ 2.4
1936 - 1939	18 - 22	28	54	82	3.8
1939 - 1940	23	28	40	68	2.6
1940 - 1941	24			82	4.4
1941 - 1942	25			84	3.9
1942 - 1943	26			80	4.2
1943 - 1944	27			80	3.1
1946 - 1948	28 - 29	50	20	70	3.7
1947 - 1949	30	50	20	70	3.1
1948 - 1951	31 - 35	30	40	70	2.7
1950 - 1952	36	20	50	70	2.7
1951 - 1956	37 - 40	20	50	70	2.2
1955 - 1957	41	20	40	60	1.7
1956 - 1960	42 - 44	22	48	70	2.2

Lähde: KadK:n/MaaSK:n opetussuunnitelmat ja toimintakertomukset 1925 - 1959.

SOTAHISTORIAN OPETUKSEN TUNTIMÄÄRÄT VAKINAISEN VÄEN UPSEERIN JATKOKOULUTUKSESSA 1924 - 1957

1. KAPTEENIKURSSIT

Opintovuodet	Kurssit	Tuntim	%
1927 - 1939	1 - 15	EI SOTAH	
1946 - 1947	16 - 19	49	6.1
1948 - 1952	20 - 24	45	6.8
1952 - 1956	24 - 28	45	3.2

2. KOMENTAJA- JA MAJURIKURSSIT

Opintovuodet	Kurssit	Tuntim	%
1924 - 1930	1 - 5	90	15.5
1931	1	100	11.9
1945	1	54	5.8
1947 - 1953	2 - 8	80	8.7
1953 - 1957	9 - 12	30	3.7

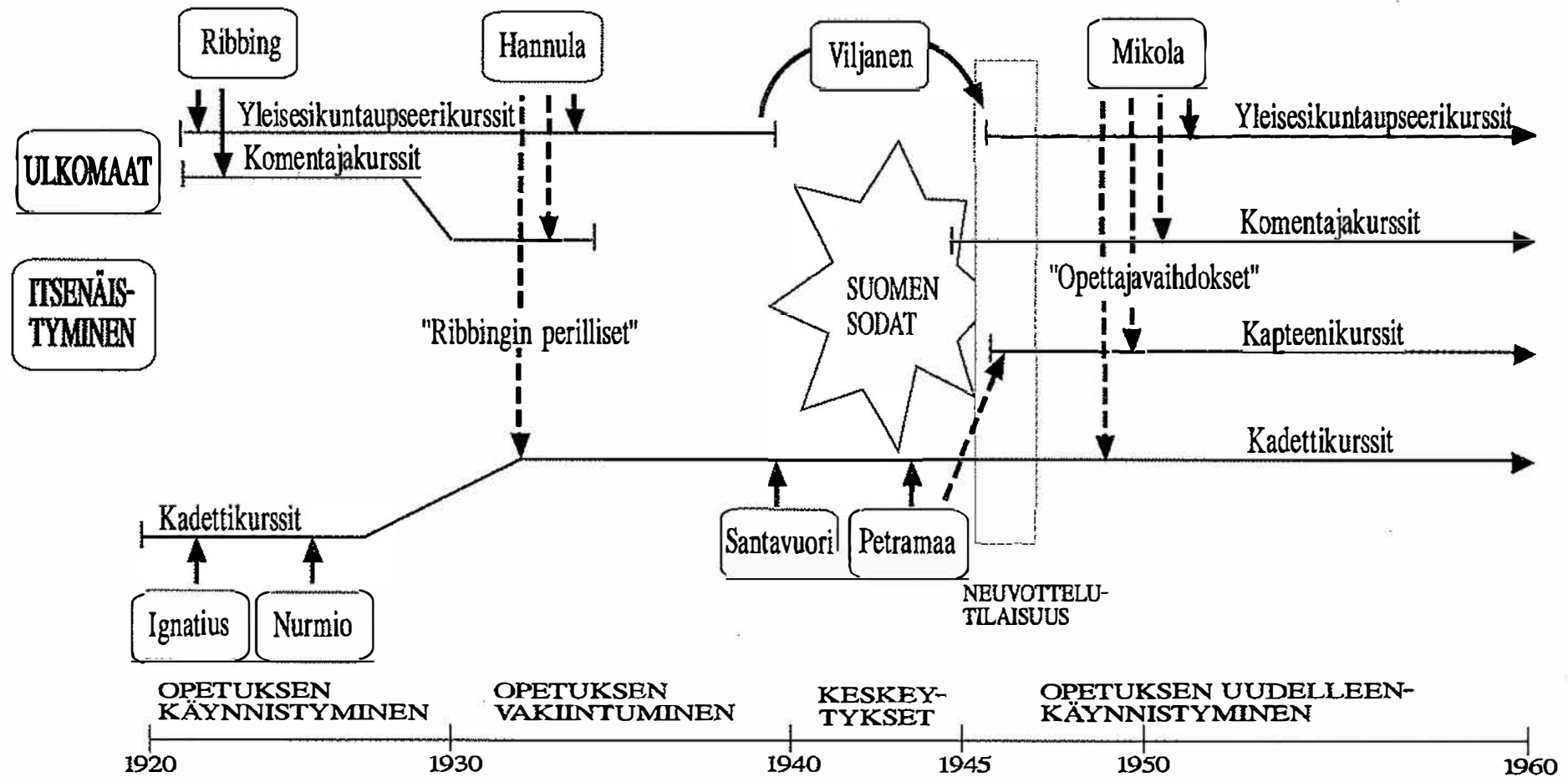
Lähde: Kapteeni-, komentaja- ja majurikurssien opetus-suunnitelmat 1924 - 1957.

**SOTAHISTORIAN OPETUKSEN TUNTIMÄÄRÄT SOTAKORKEAKOULUSSA
1924 - 1955**

Opintovuodet	Kurssit	YO		TO	
		Yht	%	Yht	%
1924 - 1927	Y1 - Y3 STO1	270	21.9	110	3.5
1927 - 1930	Y4 - Y5 STO2	236	19.2	110	3.5
1930 - 1936	Y6 - Y11 STO3-STO4	147	12.3	160	6.5
1936 - 1938	Y12 - Y13	102	11.1		
1937 - 1940	Y14 - Y15 STO5	92	10.1		
1946 - 1947	Y16 STO6	78	7.4		
1947 - 1949	Y17	160	8.5		
1949 - 1955	MSL 18-20 Eri TO- linjat	132	7.2	102	3.7

Lähde: Sotakorkeakoulun opetussuunnitelmat 1925 - 1958.

SOTAHISTORIAN OPETUKSEN KEHITYS JA SIIHEN VAIKUTTANEET TEKIJÄT

Lähteet: Kilkki-Kuosa-Viljanen; Suomalainen upseerikoulutus 200 v 1779-1979.
 Eri kurssien opetusohjelmat ja koulutuskertomukset
 Eversti Mikolan haastattelu